

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

HISTORICKÉ VĚDY

**AUTOREFERÁT (TESE) DISERTAČNÍ
PRÁCE**

Doubrava 2021

Mgr. et Mgr. Jan Konůpek

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

HISTORICKÉ VĚDY

JAN KONÚPEK

DĚJINY STŘEDOVĚKÉHO OSÍDLENÍ V KONTEXTU ČESKÉ

HISTORIOGRAFIE

MINULOST A PERSPEKTIVA

HISTORY OF MEDIEVAL SETTLEMENT IN THE CONTEXT

OF THE HISTORIOGRAPHY OF CZECH

HISTORY AND PERSPECTIVE

Doubrava 2021

prof. PhDr. Zdeněk Beneš, CSc.

ÚVOD

Ačkoliv vědomí osobního vkladu historika do výběru předmětu, prostředků a metod jeho zkoumání bylo součástí historiografie již od Rankových dob,¹ až postmoderní kritika sociálních věd a následná reakce na tuto kritiku vnesla do historického bádání hlubší reflexi subjektivity při tvorbě historického díla. Vztah mezi minulostí, její interpretací a reprezentací je v současné době široce diskutované téma.² Historie se nám tu jeví jako obraz, který je aktivně utvářen a neustále obnovován na základě aktuálního společenského kontextu. Každá doba a společnost je tedy opakovaně nucena nalézat „své“ dějiny. Tvorba historického díla v sobě zákonitě obsahuje prvky rekonstrukce i konstrukce stejně, jako je tomu u každého reflektovaného poznání.

Utváření *pravdivého obrazu minulosti* však mělo, navzdory postmoderní kritice, vždy své mantinely: dějiny bylo sice možné do značné míry *konstruovat*, tedy *interpretovat* je na základě dochovaných, vybraných a kriticky ověřených pramenných informací. Nebylo však možno si je libovolně vymýšlet. Přesto však skýtala historiografie bohaté možnosti rozporných interpretací, rozdílných kritérií, podle nichž byly informace vybírány, i možností manipulovat je v národním, politickém, či jinak definovaném zájmu.³

Způsob a obsah výkladu českých dějin procházel v průběhu času řadou proměn. V každém historickém konceptu se odrážela aktuální situace doby, stejně jako osobní preference jednotlivých historiků. Každá společnost tak byla nucena k (re)interpretaci vlastní minulosti.⁴ Všechny dosavadní přístupy však věnovaly značnou pozornost „problematice 13. století“. To bylo vždy vnímáno jako výrazný předěl ve vývoji českých zemí. Podstata této změny byla v závislosti na dobové situaci spatřována v proměně etnické skladby obyvatelstva, v jeho právním postavení, v oblasti majetkoprávních vztahů a ekonomiky, v sociálních a kulturních proměnách společnosti, jakož i v řadě dalších oblastí. Široký a dlouhodobý badatelský zájem, který byl a je tomuto období věnován, však svědčí nejen o podstatnosti tehdejších změn, ale i o jejich významu pro sebeidentifikaci moderních (středo)evropských národů.⁵

¹ LEOPOLD VON RANKE (1795 – 1886) Pruský dějepisec. Srovnej G. IGGERS, *Dějepisectví ve 20. století – Od vědecké objektivy k postmoderní výzvě*, Praha 2002, s. 28 – 35.

² K této otázce pouze výběrově viz: J. LE GOFF, *Paměť a dějiny*, Praha 2007, J. HORSKÝ, *Dějepisectví mezi vědou a vyprávěním*, Praha 2009; TÝŽ, *Teorie a narace*, Praha 2015.

³ M. HROCH, *Národy nejsou dílem náhody*, Praha 2009, s. 37.

⁴ Souhrnně k otázkám metody a metodologie soudobé historiografie pouze výběrově G. G. IGGERS, *Dějepisectví ve 20. století*; J. APPLEBY - L. HUNT – M. JACOBS, *Jak říkat pravdu o dějinách*; M. J. ŠTAIF, *Sociální a kulturní dějiny*; R. VAN DÜLMEN, *Historická antropologie*; J. LE GOFF, *Paměť a dějiny*, Praha 2007; MICHEL DE CERTAU, *Psaní dějin*, Brno 2011; J. HORSKÝ, *Dějepisectví mezi vědou a vyprávěním. Úvahy o povaze, postupech a mezích historické vědy*, Praha 2002; TÝŽ, *Teorie a narace*, Praha 2015; M. HAVELKA, *Úvod do filozofie dějin: tradice, možnosti, koncepty*, in: Ivana Holzbachová (ed.), *Filozofie dějin. Problémy a perspektivy*, Brno 2004. Z. VAŠÍČEK, *Archeologie, historie, minulost*, Praha 2006. Ze starších titulů například Z. KALISTA, *Cesty historikova myšlení*.

⁵ Zájemce o tuto problematiku má v současnosti k dispozici řadu titulů, jejichž bibliografické souhrny nabízejí dlouhé výčty článků a knih o vybraných tématech. V první řadě je třeba zmínit knihy J. ŽEMLIČKY, *Století*

V historickém výkladu se pochopitelně vždy odráží aktuální situace doby, stejně jako osobní preference autora. To, že má historická realita zdvojenou strukturu, jak píše Paul Ricoeur,⁶ však neznamená, že „druhá“ realita zobrazená v historické paměti je čistým konstruktem. Základním kritériem její verifikovatelnosti zůstává shoda s fakty vyplývajícími z pramenů. Historickou rekonstrukci však nelze vnímat jako věrnou reprodukci minulosti, a to již z toho důvodu, že k jejímu zobrazení používáme moderní pojmy zakotvené v naší současnosti.⁷ Každý z těchto pojmů pak reprezentuje specifický způsob konstrukce historického obrazu. Velkým tématem však zůstává způsob a účel utváření těchto obrazů, které nemají pouze poznávací funkci, ale i moc přetvářet svět.⁸

TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Z výše řečeného vyplývá, že povaha dějepisného výkladu se od výkladu jiných (společenských) věd v mnohém liší. Dějepisectví totiž musí brát v úvahu nejen záměry a jedinečnost předmětů svého bádání, nýbrž i úlohu badatelovi osobnosti a subjektivity, která je zjevně větší než v tzv. exaktních vědách. I zde je však vliv *vědce na předmět výzkumu* nezanedbatelný. Ani ve fyzice nejsou představy o tom, co je základem vědecké práce výlučně výsledkem diskuze probíhající striktně uvnitř disciplíny, nýbrž jsou úzce spjaty s širšími proudy kultury, v jejímž rámci je daná věda provozována. Pokud se toto tvrzení týká fyziky snažící se odstranit subjektivní prvky z vědeckého úsudku, pak se o to více týká i historiografie, pro kterou je subjekt autora nevyhnutelným prvkem bádání.⁹ Neznamená to však, že historikova práce má čistě ideologickou funkci, či je vysvětlitelná pouze ze společenských faktorů. Jde o to, že každou *vědu* je nutné studovat ve společenském, kulturním a politickém rámci, ve kterém je pěstována. Věda vždy zahrnuje konkrétní badatele, kteří pracují v rámci rozličných vědeckých institucí, či mají minimálně potřebu o výsledcích své práce formalizovaným způsobem diskutovat se svými kolegy. Obvykle též chovají určité představy o povaze skutečnosti, které sdílí velká část jejich současníků. Základním

posledních Přemyslovců – český stát a společnost ve 13. století, Praha 1986; *Přemysl Otakar I. Panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholného feudalismu*, Praha 1990; *Čechy v době knížecí (1034 – 1198)*, Praha 1997. A na ně navazující *Počátky Čech královských (1198 – 1253) – Proměna státu a společnosti*, Praha 2002. Naposledy pak *Království v pohybu*, Praha 2014. Metodicky blízké jsou pak práce J. KLÁPŠTĚHO. Především pak *Proměna českých zemí ve středověku*, Praha 2005. Faktograficky obsáhlý nástin dějin českých zemí ve 13. století podal V. VANÍČEK, *Velké dějiny země koruny české II. (1197 – 1250) a III. (1250 – 1310)*, Praha – Litomyšl 2002.

⁶ P. RICOEUR, *La mémoire, l'histoire, l'oubli*, Paris 2000, s. 367. Viz G. IGGERS, *Dějepisectví ve 20. století*, s. 135.

⁷ Srov. R. CHARTIER, *Geistesgeschichte oder histoire des mentalités?*, in: Dominik LaCapra - Steven L. Kaplan (eds.), *Geschichte denken. Neu bestimmungen und Perspektiven moderner europäischen Geistesgeschichte*, Frankfurt am Main 1982, s. 11 - 44, zde s. 36.

⁸ V. BELLING, *Německá kolonizace jako německo-české místo paměti*. In: *Místa paměti česko-německého soužití*, Collegium bohemicum 2010, s. 69 – 80. J. KONŮPEK, *Dějiny středověkého osídlení v kontextu české historiografie. Minulost a perspektiva*, nevydaná diplomová práce, FF UK 2013.

⁹ Viz T. KUHN, *Struktury vědeckých revolucí*, Praha 1997.

předpokladem vědy je tedy vždy existence společenství učenců, kteří sdílejí jisté badatelské postupy a způsoby komunikace. Z tohoto důvodu není možné oddělovat dějiny vědy (tedy ani dějepisectví) od dějin vědeckých institucí a obecně od společenských a intelektuálních souvislostí, ve kterých se vědecká práce rozvíjí.¹⁰

Věda se však primárně nekonstituuje svým předmětem ani vyprávěním o něm, nýbrž metodou, pojmoslovným aparátem a teorií. V této souvislosti je mimo jiné nutné zohlednit otázku, nakolik jsou v rámci dějepisectví odlišitelné „*historické vědy*“ pro něž by mělo být konstitutivním prvkem mimo jiné užívání teorií od prostého „*dějepisů*“, který je narativní, respektive do jaké míry jsou striktně odlišitelné *teorie vývojových procesů* od jejich *narativních interpretací*, a do jaké míry je mezi nimi spíše plynulý přechod.¹¹

Uvažujeme-li dějiny coby lineární funkci, můžeme historiografii vnímat jako diachronní analýzu kauzálních vztahů mezi vybranými prvky daného. V tomto smyslu tedy poznáváme minulost, abychom skrze pochopení přítomnosti byli schopni ovlivnit budoucnost. Tuto premisu lze pochopitelně vztáhnout i na dějiny dějepisectví.¹²

CHARAKTERISTIKA PRÁCE

Výše nastíněná tesa o nutnosti reflexe vztahu historické výpovědi a kontextu jejího vzniku se pochopitelně vztahuje i na tento text. Okonosti jeho vzniku jsou de facto ego-historií autora. V této souvislosti je třeba na prvním místě uvést, že se jedná o rozpracování práce diplomové. Tato skutečnost může být vnímána jako diskutabilní. Na jedné straně je zde legitimní otázka po přínosnosti zvoleného přístupu z hlediska původnosti zde předkládaných výstupů, na straně druhé je zde neméně legitimní otázka po možnostech adekvátního uchopení takto široce definované problematiky v rámci omezeného formátu diplomové práce. Řada otázek mohla být v jejím rámci pouze naznačena, některá interpretační schémata pouze nastíněna. Na to ostatně upozorňuje i oponentský posudek této práce, který jí doporučuje k dalšímu rozpracování.¹³ Na základě diskuze s vedoucím a oponentem jsem se rozhodl na toto doporučení reflektovat a v započaté práci pokračovat.

¹⁰ Viz G. IGGERS, *Dějepisectví ve 20. století*, s. 26 – 27.

¹¹ J. HORSKÝ, *Místo velkých teorií v historických vědách v době narativistické kritiky a mikrohistorických bádání*, in: *Conditio Humana, konstanta či historická proměnná? Koncepty historické a teoretické reflexe v současné historiografii*, Praha 2007, s. 11. Dále viz J. HORSKÝ, *Teorie a narace*, Praha 2015, s. 14.

¹² Nemám zde na mysli historicistní pojetí v Popperově duchu, tedy snahu postihnout zákonitosti stojící v pozadí dějinného vývoje a jejich prostřednictvím „řídít“ dějiny, ale spíše psychologickou potřebu jedince ukotvit svou existenci v čase a tak překročit práh své fyzické existence. Viz K. R. POPPER, *Bída Historicismu*, Praha 2000.

¹³ Viz J. ŽEMLIČKA, oponentský posudek diplomové práce autora z 11. května 2013 (originál posudku uložen v archivu univerzity Karlovy, posudek je volně přístupný na internetu, práce nebyla publikována) cit: „Diplomovou práci Jana Konůpka *Dějiny středověkého osídlení v kontextu české historiografie. Minulost a perspektiva* (2013) považuji za počín mimořádně závažný nejen pro zvolené téma, které mapuje a hodnotí jeden z dosud místy podceňovaných výseků medievistiky, ale i promyšlenou formou zpracování. Práce

Další podstatnou okolností formující charakter výzkumu je (institucionální) prostředí, v jehož rámci daná práce vzniká. Již od počátku svých studií na Univerzitě Karlově jsem se orientoval na *Oddělení didaktiky, teorie a metodologie historické vědy* (respektive jemu předcházející útvary). Právě badatelské zaměření tohoto oddělení mělo určující vliv jak na volbu tématu, tak na formulování cílů a teoretické ukotvení práce.¹⁴

V neposlední řadě je třeba zmínit mé předchozí studijní a profesní zaměření. Po absolutoriu víceletého gymnázia jsem se přihlásil ke studiu kulturně historické regionalistiky na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. Tento obor byl založen s ambicí vychovat odborníky na problematiku péče o kulturní dědictví, které bylo v pohraničních regionech v důsledku poválečného vývoje citelně poškozeno. Rovněž obecné vědomí historické kontinuity bylo v dané oblasti zásadně narušeno a regionální historiografie byla konfrontována s nelehkým úkolem reagovat na starší inpretační schémata, která byla vůči dominantnímu českému *master narativu* často subversivní a do značné míry zideologizovaná.

V rámci navazujícího magisterského studia jsem se specializoval na problematiku stavební historie, kde jsem kromě předchozích poznatků z historie, dějin architektury a umění získal možnost podrobného vhledu do oblasti proměn stavebních technologií a konstrukcí, jakož i metodiky stavebně-historického průzkumu. Z tohoto zaměření pak pramení zvýšený důraz na výpověď hmotných pramenů, stejně jako vědomí hluboké provázanosti historického narativu se společenským kontextem. V neposlední řadě lze z tohoto faktu odvodit badatelské záměření na region západních (respektive severozápadních) Čech. Vzhledem k interdisciplinárnímu založení mého studia jsem si již v této době začal hlouběji zabývat otázkou vzájemného vztahu a metodologického ukotvení jednotlivých historických věd. Z tohoto důvodu jsem pokračoval ve studiu na Univerzitě Karlově v Praze, kde jsem po úvodním bakalářském studiu historie pokračoval navazujícím magisterským studiem v *semináři teorie, metodologie a dějin dějepisectví*. V jeho rámci jsem se specializoval na problematiku středověké kolonizace, která byla pro pochopení dominantního historického narativu severozápadních Čech klíčová. Mým úmyslem bylo teoreticky ukotvit svá dosavadní kulturně-regionalistická studia této oblasti. Na popud profesora Žemličky jsem pak ve studiu této problematiky pokračoval i v rámci doktorského studia.

splňuje všechny požadované náležitosti a podle mého soudu výrazně převyšuje nároky na standardní diplomovou práci. Lze si jen přát, aby v takto zdárně načatém díle mohl autor dále pokračovat.“

¹⁴ Viz specifikace odborného zaměření příslušného oddělení na stránkách ústavu českých dějin Univerzity Karlovy (<http://ucd.ff.cuni.cz/o-ustavu/seminare-ucd/seminar-teorie-a-metodologie/>), převzato 25. 5. 2019, cit.: „Oddělení se ve své pedagogické i badatelské činnosti zaměřuje zejména na dějiny historické vědy a související proměny metodologických konceptů historiografie. K významným výzkumným tématům patří intelektuální dějiny, epistemologie, dějiny pojmů, ale též zájem o historickou kulturu, dějiny ve veřejném prostoru a o dějepisné vzdělávání. Konkrétní badatelská témata a zaměření jsou specifikována v profilech jednotlivých pedagogů. Výzkumná činnost členů Oddělení se bezprostředně promítá do výuky, a to jak zaměřením jednotlivých výběrových seminářů, tak tématy bakalářských, diplomových či disertačních prací, jež dotýká badatelé vedou.“ Z tematických okruhů zde realizovaného výzkumu lze v dané souvislosti akcentovat především: „*Vývojové proměny české historiografie 19. – 20. století, Soudobé historiografické myšlení v souvislosti s proměnami společenských věd a společenskovědního diskursu, Paměťová studia a Soudobá historická kultura a dějiny ve veřejném prostoru*“.

Výše uvedené problematice jsem se však nevěnoval pouze v rámci studia, ale souběžně jsem profesně působil na poli ochrany kulturního dědictví a státní památkové péče. Po úvodní praxi na Magistrátu města Karlovy Vary jsem nastoupil do nově zřízeného pracoviště Národního památkového ústavu v Lokti. Zde jsem postupně prošel pozicemi terénního památkáře, specialisty na průzkumy historických staveb, vedoucího oddělení specialistů až po zástupce ředitele zodpovídajícího za širokou agendu rekonstrukce historických staveb, restaurování uměleckých děl, územního plánování, archeologických a stavebně historických průzkumů.

V rámci těchto průzkumů jsou často aplikovány nové technologie a postupy, které jsou (často prvoplánově) vnímány jako progresivní. V dílčích aspektech mohou bezesporu zásadním způsobem přispět k posunu obecně historického poznání či k přehodnocení dosavadních badatelských výstupů. Neméně důležitá je však otázka přehodnocení často výrazně ideologicky (de)formovaných starších modelů historického bádání, či naopak navázání na později neprávem opomíjené výzkumy a výkladové vzorce.

Práce tak vznikla především z vědomí nutnosti zasazení dílčích poznatků aktuálního výzkumu do širšího referenčního rámce. Neméně důležitá pak byla potřeba revize některých starších interpretačních schémat regionální historiografie a vědomí nezbytnosti jejich implementace do obecně sdíleného (smysluplného) historického narativu. V neposlední řadě pak toto úsilí formovalo hluboké přesvědčení o bezprostřední provázanosti těchto pouze zdánlivě odtažitých otázek s každodenní realitou zdejší společnosti.

Při hodnocení dopadů středověké kolonizace nás stále provázejí zděděné otázky svou podstatou svázané s národnostními spory 19. a první poloviny 20. století. Bližší pohled dokonce ukazuje, že před sebou máme vlastně dva různé tematické okruhy. Prvý okruh se obrací k poznání a pochopení *středověkého sídelního vývoje*. Druhým okruhem vstupujeme do světa *středoevropských národních kontroverzí* 19. a první poloviny 20. století, kdy se vzdálená historická kapitola stala vyhledávaným zdrojem ideologické výzbroje.¹⁵

Při zpětném popisu *vývoje dějin středověkého osídlení* coby specifické medievistické disciplíny však tyto dva okruhy nelze striktně oddělit, neboť při studiu dějin vědy a historiografie zvláště je vývoj dané disciplíny pevně svázán se společenským a politickým kontextem, v jehož rámci byla rozvíjena a provozována. Tato premisa ve zvýšené míře platí pro 19. a 20. století, které je hlavním obdobím mého badatelského zájmu. Předmětem předkládané práce jsou tedy *Dějiny středověkého osídlení* definované jako historická, či v užším slova smyslu medievistická disciplína, zabývající se primárně procesem *rozšiřování středověké sídelní Oikumeny*, tedy popisem proměn rozsahu trvale obydleného území. Dalším předmětem jejího zájmu jsou *strukturální změny středověkého osídlení*, tedy procesy a vývoj, jímž prošla evropská středověká sídliště. V minulosti byly tyto otázky nazírány převážně optikou problematiky nazývané *středověkou kolonizací*, ale také *kolonizací velkou, východní, či německou*. V novější době se pak mluví o *sídelní výstavbě, budování země* či

¹⁵ J. KLÁPŠTĚ, *Svědectví o proměnách české země*, Vesmír 76, 343, 1997/6. Viz <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/1997/cislo-6/svedectvi-promenach-ceske-zeme.html>. [cit. 5. 6. 2020].

velké středověké změně (respektive *transformaci*). Pokud bychom se uchýlili k termínu, který používala doba, v jejímž rámci daný proces probíhal, bylo by na místě mluvit o *Melioratio terrae* (*zlepšování země*). Právě sémantickým posunům těchto pojmů v souvislosti se změnami společenského kontextu bude věnována pozornost. Druhým tematizovaným okruhem je *česká historiografie* jako *věda* ukotvená v širším *společenském kontextu*. Vztah mezi historiografickým diskursem a společenskou situací vyplývá mimo jiného z postavení historiků v rámci dané společnosti, respektive ve způsobu jakým oni sami tuto pozici definují. Historiografie vždy plní určitou společenskou objednávku a v závislosti na ní volí své cíle, jejichž naplňováním zpětně legitimizuje své postavení v rámci této společnosti. Tento vztah je tedy ve své podstatě ambivalentní povahy, přičemž jeho oboustranné dopady jsou při zpětném pohledu jasně patrné¹⁶.

Specifický *oborový diskurs* zkoumané *vědecké disciplíny* tedy představuje v daném smyslu *text*, který je podrobován *analýze*. Na následujících stránkách se budu ptát po proměnách tohoto diskursu: Tedy jaké otázky a badatelské cíle si daná disciplína kladla? Jak na tyto výzvy odpovídala? Pomocí jakých metod tak činila? Jaké prameny a metody užívala? *Česká (bohemikální) historiografie* ukotvená v konkrétní historické situaci a vytvářející specifickou *historickou kulturu* pak představuje *kontext*. Při stanovení povahy historiografického diskursu v jednotlivých historických obdobích je využíváno sekundární literatury zabývající se touto problematikou.¹⁷ Další oblastí badatelského zájmu je i aplikační rovina zkoumaného předmětu projevující se především jeho vlivem na formování *kolektivních identit*, či v užším slova smyslu představ *národních společenství* obyvatel českých zemí.¹⁸

V této souvislosti se zaměřím na analýzu *textů* a *obrazů*,¹⁹ jejichž pomocí historiografie budovala historické vědomí a povědomí tehdejší společnosti, které sloužilo jako její referenční rámec.²⁰ V této souvislosti mám na mysli především přenášení historiografických konceptů do *umění*, *politiky* a *školní výuky*. Můžeme se tedy ptát: *K čemu dané příběhy sloužily? O čem měly vypovídat? Co měly dokazovat? A co dnes? Potřebujeme je stále? Ze stejných důvodů nebo z jiných? A jakou formou by k nám měly vlastně promlouvat?*

Z hlediska časového vymezení je primárně sledován *moderní historiografický diskurs*, tedy období od profesionalizace dějepisu a konstituování historiografie jako samostatné společenské *vědy*. Slovy M. Foucalta lze toto stádium označit jako *překročení prahu*

¹⁶ Srovnej J. ŠTAIF, *Sociální a kulturní dějiny. Několik poznámek k postmoderní diskuzi*, in: *Kultura jako téma a problém dějepisectví*, Brno 2006, s. 37.

¹⁷ Viz např. M. HAVELKA, *Co může znamenat „filozofie“ v tzv. „filozofii dějin“?*, in: *Ideje-dějiny-společnost. Studie k historické sociologii vědění*, Brno 2010. B. ANDERSOHN, *Představy společenství. Úvahy o původu a šíření nacionalismu*, Praha 2008.

¹⁸ Viz B. ANDERSOHN, *Představy společenství. Úvahy o původu a šíření nacionalismu*, Praha 2008.

¹⁹ K definici a vzájemnému vztahu uvedených pojmů (*text – obraz*) viz Z. VAŠÍČEK, *Archeologie historie, minulost*, Praha 2006.

²⁰ Viz např. B. ANDERSOHN, *Představy společenství. Úvahy o původu a šíření nacionalismu*, Praha 2008.

epistemologizace.²¹ Starší, již v minulosti synteticky zpracované zhodnocení by mělo sloužit jako úvod sloužící pro hlubší pochopení dějinných souvislostí utváření moderní české historiografie a proměny konceptualizace sídelně-historického bádání.²² V této souvislosti hraje stěžejní úlohu výše zmíněná otázka vzájemné vazby mezi utvářením kolektivních identit a proměnami studia dějin středověkého osídlení.²³ Touto skutečností je ovlivněna zvolená periodizace sledující tradičně zažitá schéma českých politických dějin. Tato periodizace pochopitelně představuje konstrukt značné interpretační síly. Jeho nespornou výhodou však je, že umožňuje srovnání české a německé jazykové větve bohemikální historiografie od doby jejich vzniku, a to v časově srovnatelných obdobích. Pro srovnání obou jazykových větví by měla být použita *komparativně-vztahová metoda*²⁴ analyzující jejich reciproční vztahy a vzájemný vliv. Kromě problematiky kulturního transferu zaměřeného na přejímání a modifikace metodických a metodologických impulsů by jejich komparací mělo dojít k rozkrytí jejich antagonisticko-komplementárního vztahu. Důležitý je tu předpoklad společného rámce, který se postupně proměňoval od „zemského“ pojetí historie sdíleného prostoru po „národní“ pojetí zaměřené na minulost vlastní národní komunity. Časové dělení pak sleduje tradiční referenční rámec českých politických dějin, který je důležitý pro analýzu vlivu různých historiografických koncepcí na společnost a politiku, zpětně formujících povahu historického výzkumu. Základním smyslem předkládané práce ale není pouhá analýza dosavadního stavu bádání, nýbrž postížení perspektiv budoucího vývoje a to jak v teoretické, tak aplikační rovině včetně námětů konkrétních badatelských záměrů.

²¹ Nastává tehdy, když se v průběhu fungování diskursivní formace oddělí soubor výpovědí, jenž usiluje (i když neúspěšně) o prosazení norem verifikace a koherence a vykonává vzhledem k vědomí dominantní funkci. Viz M. FOUCALT, *Archeologie vědění*, s. 278; Na tuto paralelu poukazuje J. Horský, podle kterého by „Bylo možné zvažovat, jakou měrou by se toto Foucaultovo vymezení překročení prahu epistemologizace překrývalo v rámci dějin dějepiscectví s tím, co bývá dnes obecně označováno jako *profesionalizace dějepisu*“. Viz J. HORSKÝ, *Místo velkých teorií v historických vědách*, s. 19.

²² J. ŽEMLIČKA, *Markomané, Němci a středověká kolonizace. (K historiografii jednoho problému české medievistiky)*. ČČH 97, 1999, č. 2, s. 235 – 272.

²³ I tato otázka byla předmětem historické reflexe. Převážně však v menších statích a spíše v polské než v české historiografii. Viz například. D. LEŚNIEWSKA, *Kolonizacja niemiecka i na prawie niemieckim w średniowiecznych Czechach i na Morawach w świetle historiografii*, Poznań – Marburg 2004; TÝŽ, *Středověká německá kolonizace a kolonizace na německém právu v Čechách z pohledu německých medievistů z českých zemí*. In: *Německá medievistika v českých zemích do roku 1945*. Praha 2004, s. 107 – 118; V. BELLING, *Německá kolonizace jako německo-české místo paměti*, in: *Místa paměti česko-německého soužití*, Collegium bohemicum 2010, s. 69 – 80 Historické reflexi dané problematiky bude věnována samostatná kapitola.

²⁴ Tato metoda nabyla od šedesátých let 20. století v evropské historiografii značného významu a postupně se etablovala jako jedna z důležitých metod historického výzkumu. Viz např. M. MIDDELL, *Konjunkturen des Vergleichs im 20. Jahrhundert*. In: *Der Vergleich – Eine Methode zur Förderung historischer Kompetenzen*. Ausgewählte Beispiele, Ed. Waltraud Schreiber, Eichstätt 2005, s. 11–30.

VÝCHOZÍ PŘEDPOKLADY A VSTUPNÍ OTÁZKY

Prvním apriorním předpokladem této práce je víra ve smysluplnost historického poznání. Tato víra není sama o sobě ani *přirozená* ani *logická*, ve smyslu vědecky definovaného axiomu, ale je třeba jí argumentačně zdůvodnit (zvláště při zohlednění řešeného tématu spadajícího do oblasti dějin dějepisectví).²⁵ Z mnoha způsobů, které se o to pokusily, je možné se přiklonit k názoru, že základní vlastností lidského mozku, něco co by šlo nazvat antropologickou konstantou, je *zvědavost a vědomí vlastní existence v plynutí času a sledu změn od minulosti k budoucnosti*. Historie je pak „vědeckou“ odpovědí na tyto potřeby, neboť se snaží kvalifikovaným způsobem *zprostředkovat vztah mezi minulostí, přítomností a budoucností*.²⁶

Dalším nezbytným krokem je definice *předmětu, prostředků a cílů* daného historického výzkumu. Jak již bylo řečeno, *předmětem* předkládané práce je *studium středověkého osídlení a jeho proměny v závislosti na společenském kontextu*. Pokud přijmeme výše nastíněnou tezi o sociální ukotvenosti vědeckého výzkumu, je namísto otázky po povaze společenské objednávky, kterou je tento výzkum podmíněn. Můžeme se tedy ptát, kdo a za jakým účelem toto zadání formoval? Nakolik si byl své pozice vědom (intencionalita), či naopak nakolik bylo vědomí dobové a společenské podmíněnosti potlačeno zdáním nadčasové vědecké objektivitě? Kde leží v této souvislosti hranice mezi angažovaností a ideologií? Jaké politické, sociální či kulturní cíle měl tento výzkum naplňovat? Jak vypadala konkrétní rovina aplikace jeho výsledků? Všechny tyto otázky mají nejen svou neoddiskutovatelnou relevanci v rovině obecně historického poznání, ale i hluboký smysl s ohledem na současný stav dané vědecké disciplíny a stávající společenský kontext.

Prostředkem daného výzkumu je *diachronní analýza* proměn daného oboru, sloužící nejen k „vysvětlení“ stávajícího stavu, ale i k nastínění možností dalšího vývoje. Chce-li nějaká vědecká disciplína provést inventuru, jedním z možných způsobů jak to udělat, je ohlédnout se do vlastní historie. Dosáhnout objektivního popisu jejích proměn je však velice obtížné, neboť je-li autor popisu sám v dané disciplíně činný, s největší pravděpodobností bude stoupencem té či oné „školy“ a jeho pohled tak bude zaujatý; a pokud se disciplíně nevěnuje, nebude zase disponovat znalostmi, na jejichž základě lze v jejím vývoji odlišit podstatné od

²⁵ V této souvislosti je možné citovat dva výroky zpochybňující elementární smysl historického poznání. První z nich pochází od španělsko-amerického filosofa Georga Santayano (1883 – 1962): „*History is a pack of lies about events that never happened told by people that weren't there*“ [*Historie je snůška lží o událostech, které se nikdy nestaly, vyprávěných lidmi, kteří tam nebyli*]. Ačkoliv lze tento výrok vnímat jako poněkud přepjatý aforismus, ve vztahu užití historie k propagandistickým účelům nepostrádá jistou relevanci. Autorem druhého výroku je Henry Ford (1863 – 1947): „*History is more or less bunk, It's tradition . We don't want tradition. We want o live in the present, and the only history that is worth a tinnker's damn is the historythat we make today*“ [*Dějiny jsou více méně kravina. Jsou tradicí. Nechceme tradici. Chceme žít v přítomnosti a jediné dějiny, které stojí za nehet od malíčku, jsou dějiny, které tvoříme dnes*]. Viz F. KOUKOLÍK, *Češi. Proč jsme, kdo jsme – a jak dál?*, Praha 2016., s. 340.

²⁶ Viz M. HROCH, *Hledání souvislostí. Eseje z komparativních dějin Evropy*, Praha 2018, s. 14. Dále srovnej. J. ŠTAIF, *Sociální a kuturní dějiny*, in: *Kultura jako téma a problém dějepisectví*, T. Borovský, J. Hanuš, M. Řepa (eds.), Brno 2006, s. 37.

nepodstatného. Chceme-li tedy psát historii vědecké disciplíny, či vědeckého oboru, musíme být připraveni klást této disciplíně otázky, jaké badatelé aktivně činní v tomto oboru běžně nekladou. Je třeba vykročit za předpoklady podporující určitý druh zkoumání a položit otázky, o které si možná samotná praxe přímo říká – jen tak bude možné určit, proč byl pro řešení určitých problémů zvolen konkrétní typ zkoumání.²⁷

Je otázkou nakolik je možné dnešní stav odvodit coby nutný, či dokonce zákonitý výsledek předchozího vývoje. Konkrétně, zda prostý výčet badatelů, škol a směrů nás může přivést k odpovědi na otázku *proč* se danému tématu v současnosti věnovat a *jak* jej do budoucna uchopit. Pohled do historie nám však může dozajista ukázat, jaké otázky kladli své minulosti naši předchůdci, jaké odpovědi na ně dostávali a jaké závěry z těchto odpovědí vyvozovali. Jedná se ve stručnosti o problematiku *konceptualizace* této vědecké disciplíny v soustavě společenských věd a její společenské *aplikace*. Základním předpokladem je, že nahlédnutí do této problematiky může být pro další bádání v dané oblasti přinejmenším inspirativní.

Pro většinu německojazyčných obyvatel pak měl příběh *středověkého osídlení* krajiny, ve které žili, úlohu *zakladatelského mýtu*.²⁸ Ten odkazem na společný původ (a z něj vyplývající poslání) zakotvoval jejich sebeidentifikaci a do značné míry legitimizoval sociální postavení. Postupně (byť ne výhradně) byla v tomto prostředí konstruována koncepce sudetoněmeckého (kvazi)národa,²⁹ čímž se dále posílila potřeba obecně sdíleného obrazu společného původu nově vytvářeného společenství. Po odmítnutí konkurenčního konceptu autochtonního původu německojazyčného obyvatelstva českých zemí, který nebyl akceptován většinou historické obce, byl tento obraz nalezen v příběhu vrcholně středověké kolonizace. Českojazyční obyvatelé, kteří tento příběh sdíleli, z něj pak vyvozovali pocit „dědického práva“ na zemi vycházejícího z postavení „prvorozeného“ národa. Také v tomto konceptu má tedy daný konstrukt svou nezastupitelnou úlohu v rámci negativního vymezení se vůči *těm druhým* (kolonistům). V procesu utváření obou národních identit (coby představ společenství) tak daný příběh do značné míry plnil *normativní funkci*.

Ve zkratce tedy můžeme formulovat dvě základní otázky: *Jak byly zkoumány, rekonstruovány a interpretovány dějiny středověkého osídlení? (text) a Proč právě tímto způsobem (kontext)*. Při výše zmíněném postulátu, že minulostí se zabýváme pro budoucnost,

²⁷ H. WHITE, *Historický text jako literární artefakt*, in: Tropika diskursu. Kulturně kritické eseje, Praha 2010, s. 105 – 106.

²⁸ Obdoba mytologického příchodu Čechů do Čech, Poláků do Polska. Viz D. TŘEŠTÍK, *Mýty kmene Čechů, Tři studie ke "starým pověstem českým"* Praha 2003.

²⁹ Slovníkem tohoto myšlenkového konceptu můžeme mluvit o národnostní skupině či dílčím národě (na úrovni Bavorů či Franků, respektive alpských či karpatských Němců) jako součástí jediného (velko) německého národa. „Etnogeneze“ tohoto společenství však byla dokončena až po odsunu (vyhnání) německojazyčných obyvatel z českých zemí po druhé světové válce. Motiv exodu (či exilu), který byl jednorázový a v kolektivní imaginaci nabyl kataklizmatických rozměrů, v něm tak hraje neméně důležitou úlohu než příběh příchodu. Svou úlohu však měly tyto představy i v rámci utváření konkurenčního (velko) rakouského konceptu. Otázce alternativních koncepcí kolektivních identit obyvatel českých zemí viz např. M. HROCH, *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha 2009.

pak můžeme tyto otázky přeformulovat ve smyslu *Jak pojmout dějiny středověkého osídlení dnes* (respektive zítra) a *proč právě tak?* Mojí snahou je tedy postihnout moderní historiografickou *reflexi* událostí, souvisejících s transformačním procesem českých zemích v období vrcholného středověku. Nejde mi tak primárně o naplnění pojmu samého, ale o zmapování toho, co by se dalo nazvat jeho *druhým životem*. Kolonizační příběh se vždy odvíjel od potřeby legitimizace aktuálních politických cílů a v *historickém narativu* obyvatel českých zemí měl velmi silnou pozici. Do značné míry polarizoval zdejší (jazykově rozdělenou) společnost. U jedněch fixoval představu *prvorozeneckého práva* opravňující je k politické dominanci, u druhých představu *zdeděných výhod* opravňujících je k témuž. V konfrontaci s *aktuálními politickými postoji*³⁰ ji rozdělil na dva *národy*, jejichž politické aspirace se postupně dostávali do antagonistických pozic.

VYMEZENÍ REFERENČNÍCH OBLASTÍ

Teritorizace, tedy prostorové vymezení sledovaných oblastí, je z hlediska historického výkladu neméně důležitou interpretační otázkou než periodizace, tedy vymezení a rozčlenění časové. Zatímco časové vymezení je reflektováno jako závažné téma značné interpretační síly³¹, otázka prostorového vymezení je tematizována méně.³² Naopak i v novější historické literatuře jsou často s odzbrojující samozřejmostí ahistoricky projektovány mladší sídelní útvary do starších dob.³³

Z hlediska vymezení referenčních oblastí je třeba vzít v potaz především následující faktory. Prvním krokem je zjištění, jak jsou zpracovány dějiny jednotlivých teritoriálních celků. Pro zkoumanou otázku povahy dějepisného výzkumu a sociálního kontextu je zásadní (nikoliv však jedinou) oblastí historická syntéza.³⁴ Z hlediska historické kritiky je důležitou otázkou

³⁰ Viz např. volba do frankfurtského parlamentu v letech 1848 – 1849, řešící podobu a rozsah budoucího německého státu včetně zapojení českých a rakouských zemí. A postoj české intelektuální elity k tomuto projektu (Palackého *psaní do Frankfurtu* coby programové vytyčení české politiky do r. 1918).

³¹ Viz koncept Josefa Pekaře z roku 1931: O periodizaci českých dějin. K Pekařově periodizaci českých dějin viz Z. BENEŠ, *Pekařova periodizace českých dějin*, in: *Z Českého ráje a Podkrkonoší*, Bystrá n. J. 1994. Z novější světové literatury zaobírající se touto problematikou obecně srovnej např. J. LE GOFF, *O hranicích dějinných období*, Praha 2014. K různým pojetím periodizace např. heslo *periodizace českých dějin* v sociologické encyklopedii. Viz <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Periodizace>.

³² K těmto tématům se z hlediska konceptuálního uchopení historických syntéz a komparativních dějin vyjadřovali především Jan Křen a Miroslav Hroch. Viz J. KŘEN, *Historik v pohybu Jan Křen*, Praha 2013. M. HROCH, *Hledání souvislostí. Eseje z komparativních dějin Evropy*, Praha 2018. V kontextu dějin umění se tomuto tématu v mladší české historiografické produkci věnuje například Milena Bartlová. Viz M. BARTLOVÁ, *Naše národní umění*. Studie z dějin dějepisného umění, Brno 2009, především s. 99 – 118.

³³ Viz například tzv. historické Chebsko, na které upozornil JAN HASIL, *Historické Chebsko – uměle zkonstruovaný historický region?*, in: Sborník muzea Karlovarského kraj, 21, Cheb 2013.

³⁴ Ta se podle Miroslava Hrocha vyznačuje následujícími znaky: 1. Jedná se o popis minulosti usilující o (zdánlivě) neutrální systematickou popularizaci poznatku z dějin jistého, zřetelně vymezené celku (země, národ, stát apod.); 2. Jsou hledány vnitřní souvislosti proměn zkoumaného celku, tedy kauzální vysvětlení sledu událostí, které měly určující význam na jeho současnou podobu (*explikace*); 3. Jedním ze smyslů takto uvářeného popisu je posilování kolektivní identity, tedy pocit sounáležitosti recipientů historického výkladu

intencionalita historického díla. Z tohoto úhlu pohledu je důležité alespoň rámcově určit, jakou představu měli autoři o vztahu historické vědy ke společenské situaci, v níž své dílo tvořili, tedy představu o společenském poslání své práce. Tedy pro koho psali a jak chtěli názory svého čtenáře formovat. Zde se nabízí zhruba tři následující scénáře: Za prvé šlo autorovi o „čistou vědu“, tedy o hlubší poznání chodu dějin, tedy o příspěvek k obecně humanitní vzdělanosti. Za druhé chtěl autor přispět k poznání minulosti širšího celku – například dějinami regionu k dějinám národa, dějinami národními k dějinám evropským. Za třetí chtěl autor vytvořit obraz, který bude uložen do kolektivní paměti skupiny, jejíž dějiny napsal, a působit tak na zrod, respektive posílení kolektivní identity příslušníků určitého celku. Z teritoriálního hlediska je možné rozlišit několi pater syntéz, přičemž syntézy dějin několika menších celků se mohou stát základnou pro syntézu celku většího.³⁵

V případě sledování *dějin středověkého osídlení* v kontextu *české historiografie* jsou přirozeným polem, na němž je třeba tuto problematiku sledovat, *české země*. Otázka jejich geografického vymezení je pouze zdánlivě paradoxní. Ačkoliv hranice Čech a Moravy, tvořící jádro dnešního českého státu, mají v evropském kontextu stabilní hranice, je nesporným, byť ne vždy plně reflektovaným faktem, že rozsah českého státu se v minulosti podstatně měnil. Dnešní stav je často projekován i do historických etap, kdy se český stát jak rozsahem, tak státoprávním uspořádáním lišil od stavu dnešního. Tyto faktory však měly často zásadní vliv na povahu popisovaných dějů.

Tzv. Vedlejší historické země a jejich specifické státoprávní postavení v rámci celku korunních zemí české historické povědomí reflektuje spíše výjimečně, a když tak pouze okrajově. Nejinak je to s menšími regiony, které ke středověkému českému státu rovněž patřivaly. Obdobně je tomu i v případě Chebska, regionu s proměnlivým rozsahem a specifickou tradicí, který se stal jedním z center *německého nacionálního hnutí*. Z kanonického obrazu českých dějin, tak jak se ustavil v průběhu 19. a 20. století, tyto oblasti vypadly převážně proto, že byly dominantně německojazyčné a nehodící se tedy do konceptu *národních dějin*.³⁶

s celkem, jehož proměny jsou popisovány (*identifikace*); 4. Dalším z cílů výkladu je postižení jedinečnosti a osobitosti dějin daného celku (*individualizace*); 5. V neposlední řadě jde o zařazení dějin daného celku do širšího vývojového kontextu (*kontextualizace*). Miroslav Hroch chápe historickou syntézu v širokém slova smyslu jako žánr, v jehož rámci autor usiluje o cit: „*vytvoření takového obrazu dějin, který bude uložen do kolektivní paměti skupiny, jejíž dějiny napsal, a působit tak na zrod, resp. posílení kolektivní identity příslušníků určitého celku, ať již to byl národ, město či region.*“ Viz M. HROCH, *Hledání souvislostí. Eseje z komparativních dějin Evropy*, Praha 2018, s. 119.

³⁵ Viz M. HROCH, *Hledání souvislostí. Eseje z komparativních dějin Evropy*, Praha 2018, s. 119.

³⁶ Svého času „provokativní“ teze Dušana Třeštíka spočívající v tvrzení, že Palacký „vymyslel“ český národ tím, že sepsal jeho dějiny, mohla být krátce po roce 1990 vnímána jako originální nadsázka pouze v českém prostředí, nikoli v evropském kontextu, kde byl již v této době obecně přijímán názor, že národní dějiny byly konstrukcí vznikající v rámci procesu utváření národní identity.“ M. HROCH, *Hledání souvislostí, Eseje z komparativních dějin Evropy*, Praha 2018, s. 120.

METODOLOGICKÉ ŘEŠENÍ

Vlastním *předmětem* výzkumu v *dějínách dějepisectví* je historický *text*. Tento pojem patří v současné době v rámci humanitních a sociálních věd k široce užívaným. Od svého původního, jazykového a literárního vymezení označující psaný, či mluvený útvar, byl jeho význam přenesen na jakýkoliv útvar znakový. V tomto smyslu se tak dá hovořit o textu architektury, malířství či dalších oborů, jejichž vyjadřovacím prostředkem není přirozený jazyk. V obecném pojetí tedy lze text chápat jako jakýkoliv znakový útvar přinášející informaci o určitém výseku skutečnosti.³⁷ V tomto smyslu je možné tento pojem chápat jako užší oborový *diskurs* dané historiografické disciplíny (*dějin středověkého osídlení*). Tento text je však nezbytné začlenit do patřičných souvislostí, do kontextu v němž je zakotven, z něhož vyrůstá a v němž také jako v jediném možném prostředí působí a nabývá svých funkcí. Vedle historického textu tak vyvstává druhá kategorie, totiž *historická kultura*.³⁸

METODICKÁ VÝCHODISKA

Prezentace historických faktů nemá v charakter věrného odrazu reality, nýbrž spíše produkce nově zformované skutečnosti, jejíž součástí jsou historikovy hodnoty a politické postoje.³⁹ To, že má historická realita „zdvojenou strukturu“⁴⁰ však neznámá, že „druhá“ realita zobrazená v historické paměti je čistým konstruktem. Základním kritériem verifikovatelnosti zůstává její shoda z fakty vyplývajících z pramenů. V žádném případě ji však nelze vnímat jako věrnou reprodukci minulosti a to již z toho důvodu, že k jejímu zobrazení používáme moderní pojmy zakotvené v naší současnosti. Proměnu těchto pojmů na základě vztahení historika k hodnotám vyplývajících z jeho konkrétní historické situace se pokusím prezentovat na proměně interpretačních schémat sledované problematiky.

V této souvislosti je závažnou otázkou zrod jednotlivých „*národních historiografií*“ a jejich vliv na utváření a proměny „*kolektivních identit*“ obyvatel českých zemí. Tyto se pochopitelně nezformovaly nezávisle na sobě, ale ve velmi úzké vzájemné inerakci. Z tohoto důvodu je nutné zkoumat proměny historiografického diskursu v rámci *komparativně-vztahového výzkumu*, k jehož vzrůstající popularitě přispívá *srovnávací studium nacionalismu* a formování národů. V jeho perspektivě se dějepisectví stává jedním z důležitých tvůrců *obrazů dějin* jakožto významného zdroje formování *národních identit*.⁴¹

³⁷ Viz Z. BENEŠ, *Historický text a historická skutečnost*, Praha 1993. Dále srovnej TÝŽ, *Historický text a historická kultura*, Praha 1995.

³⁸ Viz Z. BENEŠ, *Historický text a historická skutečnost*, Praha 1993, s. 5.

³⁹ V. BELLING, *Německá kolonizace*, s. 69.

⁴⁰ P. RICOEUR, *La mémoire, l'histoire, l'oubli*, Paris 2000, s. 367. Viz G. IGGERS, *Dějepisectví ve 20. století*, s. 135.

⁴¹ Viz T. PÁNEK, *Kompenzace obrazů dějin vyprodukovaných „rivalizující“ historiografií. Příklad českého a sudetoněmeckého dějepisectví v letech 1938 – 1945*, in. *Dějiny – Teorie – Kritika*, 2/2015, s. 256 – 257.

Neméně podstatnou se pak jeví otázka ukotvení historické vědy v širším společenském, politickém a kulturním kontextu, jehož proměny historiografii bezprostředně ovlivňují. Ve sledovaném období představuje jeden ze základních ideových proudů ovlivňujících povahu dějepisného výzkumu *nacionalizace* evropské společnosti, tvořící průvodní jev její *modernizace*. Po druhé světové válce, která byla zpětně interpretována jako kataklizmatické vyústění tohoto vývoje, pak nastupují v rostoucí míře procesy *globalizace* a *europaizace* kontinentu (ve smyslu politického sjednocování Evropy). Tento vývoj pak akceleroval v souvislosti s koncem bipolárního světa a v současnosti je dominantním faktorem určujícím naši společensko-politickou situaci. Historici pak v tomto kontextu akcentují vzájemnou provázanost (kulturně a historicky vymezeného) evropského kontinentu a vzájemné ovlivňování jednotlivých fenoménů, které jej tvoří. To vede ke stoupajícímu zájmu o podobné procesy v minulosti. Historiografie je poté vedena k výběru témat týkajících se vzájemných vztahů, kulturního přenosu, ale i soupeření mezi jednotlivými prostředními v minulosti. Tento vývoj se pak nevyhýbá ani dějinám dějepisectví. V této souvislosti pak nastává i jistá relativizace významu národního státu a obecněji národa jakožto základního identifikačního rámce určitého společenství.⁴² Při vědomí, jak národní kategorie dominovaly evropské historiografii v posledních dvou stoletích⁴³, pak současný výzkum kriticky vyhodnocuje dosavadní koncept „národního rámce“ pro další výzkum dějin,⁴⁴ který v období modernizace vyústil do tzv. „metodologického nacionalismu.“⁴⁵

METODA VÝZKUMU

Volba pracovní metody je formována především následujícími otázkami: Jaké postavení zaujímalo *studium dějin středověkého osídlení* v rámci *české historiografie*? Kdy, respektive v jakých situacích byla v rámci českého historiografického diskursu tato problematika akcentována? Jaké metody výzkumu byly používány? Jaké postavení hrála tato tematika

⁴² Zároveň ale například proti procesům evropského sjednocování a z toho leckde pocítovaného nebezpečí ztráty národní identity ve prospěch jakési identity evropské dochází v Evropě u určitých hnutí naopak k volání po utužení národní identity, tradic apod

⁴³ Tento v evropské historiografii rozšířený fenomén se od 90. let stal objektem intenzivního výzkumu. Srov. například sborníky *Writing National Histories. Western Europe since 1800*, (edd.) STEFAN BERGER, MARK DONOVAN, KEVIN PASSMORE, London-New York 2002; *Writing the Nation. A Global Perspective*, (ed.) STEFAN BERGER, Basingstoke 2007; *Nationalizing the Past. Historians as Nation Builders in Modern Europe*, (edd.) STEFAN BERGER, CHRIS LORENZ, Basingstoke 2010.

⁴⁴ K tomu detailněji ve své studii, a to zejména ve vztahu k české historiografii M. ŘEZNÍK, *Národní kategorie a současná historiografie*, in: *Dějiny – teorie – kritika* 3/2006, s. 7–34.

⁴⁵ Tento pojem je možno chápat jako takový přístup k dějinám, který pojímá národ a národní stát jako ústřední bod a přirozený rámec veškerého historického dění. K této otázce srovnej: M. MIDELL – L. ROURA, *The Various Forms of Transcending the Horizon of National History Writing*, in: *Transnational Challenges to National History Writing*, (edd.) Matt-hias Middell, Lluís Roura, Basingstoke 2013, s. 8–9; *Beyond Methodological Nationalism. Research Methodologies for Cross-Border Studies*, (edd.) ANNA AMELINA, DEVRIMSEL D. NERGIZ, THOMAS FAIST, NINA GLICK SCHILLER, New York 2012. Viz T. PÁNEK, *Kompenzace obrazů dějin vyprodukovaných „rivalizující“ historiografií. Příklad českého a sudetoněmeckého dějepisectví v letech 1938 – 1945*, in: *Dějiny – Teorie – Kritika*, 2/2015, s. 257, pozn. č. 13 – 16.

v příbuzných společenských vědách? Jaký vztah měly tyto vědy k historiografii i mezi sebou navzájem? Jaký byl vztah mezi povahou výzkumu a jeho společenskou objednávkou? A jak byla sama tato objednávka formulována?

Na tyto otázky se pokusím odpovědět prostřednictvím *diskursivní analýzy* oborových textů (obrazů) a *prosopografie* jejich autorů. Po nastínění staršího vývoje „zemského“ dějepiscectví se pak v rámci *komparativně-vztahového výzkumu* obou jazykově definovaných „národních“ historiografických škol pokusím nastínit jejich roli při utváření kulturních identit obyvatel českých zemí. Vzhledm k šíři dané problematiky by měl být výzkum doplněn o *mikrohistorickou sondu* do prostředí historického Chebska, která by měla s ohledem na místní specifika poskytnout doplňující obraz vývoji zemskému, potažmo středoevropskému. Takto získané poznatky by měly být použity pro nastínění perpektiv současného bádání a možností jejich společenské aplikace.

Diskursivní analýza (analýza textu) by měla objasnit především druh používaného pojmosloví, použitých interpretačních schémat, narativních figur (způsobů vyprávění) a v neposlední řadě užívaných pramenů a metod výzkumu. *Prosopografie* by pak měla sloužit k analýze kontextu, tedy nastínit pozadí změn výše uvedených okruhů. Zde je však nezbytné zdůraznit, že vzhledem k danému formátu a předpokládanému rozsahu práce nepůjde o prosopografickou analýzu v plném slova smyslu. Můj cíl je daleko skromnější a to vytvořit pro takovouto analýzu výchozí předpoklady. Pokusím se tedy shromáždit maximum autorů zabývajících se daným tématem a alespoň u těch nejvýznamnějších zajistit základní biografická data a informace o jejich veřejném (hlavně politickém) působení. Základní otázky jsou v dané souvislosti následující: Kdo byly autoři analyzovaných textů a jaká byla jejich úloha v utváření kolektivní identity recipientů? V této souvislosti je nesporně vypovídající především politická činnost historiků zabývajících se danou problematikou.⁴⁶ Tento výzkum by pak měl být zaměřen na obě „jazykové větve“ bohemikální dějepiscectví a detailně analyzován v rámci zvoleného referenčního území.

Proměny obou jazykových větví by pak měly být posuzovány ve společném *kontextu* bohemikální *historické kultury*. Ta bývá tradičně vnímána jako mnohost forem, v nichž je v životě dané společnosti vyjadřováno a „zhmotňováno“ *historické vědomí*. Tento koncept pak umožňuje tyto formy (např. *politickou, uměleckou* či *vědeckou*) analyticky pojímat ve vzájemném ovlivňování a provázanosti.⁴⁷ Dějepisnou produkci reprezentující obě jazykové komunity pochopitelně nelze srovnávat v její mnohvrstevnaté totalitě, nýbrž je nutno soustředit se na konkrétní téma, která je významně charakterizují a vnitřně strukturují (symbolická centra), a teprve tyto komparovat navzájem. Obecně bývají srovnávány zejména

⁴⁶ Zcela specifická je pak otázka tzv. *druhého života* (*Nachleben*) jimi vytvořených interpretačních schémat v dílech umělců. Viz například román Adalberta Stiftera *Vítek* (*Witiko*), jehož hlavní postava se stala symbolem (sudeto) německého nacionalismu – viz sudetoněmecká organizace *Witikobund*. Srovnej E. HANHOVÁ – H. H. HANH, *Sudetoněmecké vzpomínání a zapominání*, Praha 2002, s. 62 – 69.

⁴⁷ O etablování tohoto pojmu se zasloužil (spolu s dalšími badateli zejména Jörnem Rüsenem) především Wolfgang Hardtwig, emeritní profesor berlínské Humboldtovy univerzity svou knihou *Geschichtskultur und Wissenschaft*, München 1990.

dva základní okruhy historiografických fenoménů. Institucionálně-personální zázemí provozu historické vědy⁴⁸ a poté interpretace vybraného dějinného fenoménu a na něm vystavěné historické obrazy (historické narativy) včetně teoreticko-metodologických nástrojů, s jejichž pomocí byly tyto vytvořeny.⁴⁹

Komparační metoda sice umožňuje vystihnout podobnosti i specifika srovnávaných historiografií, otázkou však zůstávají příčiny rozšíření určitého fenoménu. Proto je vhodné tuto metodu kombinovat se vztahovými dějinami. V této kombinaci je ustupováno od chápání objektu srovnávání jakožto izolované, neodvislé a statické entity a naopak je akcentováno vzájemné ovlivňování a dynamický vztah. Reciproční vztahy a vzájemné prolétání objektů srovnávání jsou chápány jako jeden z významných historických činitelů ovlivňujících proměny těchto objektů. V základu tohoto přístupu stojí náhled, podle něhož změny určitého objektu nejsou vysvětlitelné pouze z jeho vnitřní struktury, tedy z realizace určitých a pouze v něm obsažených potencialit. Kombinace komparativních a vztahově-dějinných nástrojů tak nabízí možnost otevření nových perspektiv a postihnutí dosud přehlížených či skrytých činitelů, které zapříčiňovaly proměny jednotlivých historiografií, a může tak díky napomoci lepšímu poznání dějin dějepisectví včetně relativizace zaběhnutých výkladových schémat.⁵⁰

CÍLE PRÁCE

Výchozím bodem při formulování cíle práce byla současná badatelská situace vlastní danému oboru. Jakým způsobem v dnešní době založit sídelně historický výzkum primárně sledované oblasti? Jak se kriticky vyrovnat s výsledky dosavadního bádání: jaké zaujmout stanovisko k ideologicky zatíženým interpretačním scénátům? Jaké badatelské prostředky máme v současné době k dispozici? Jak zjištěná fakta interpretovat a prezentovat? Na koho se s našimi výsledky obracet? A co by vlastně mělo být obsahem našeho sdělení?

Při hledání odpovědí jsem se pokusil nastínit tyto otázky v diachronní perspektivě, tzn. zjistit, jak se s nimi vypořádali předchozí generace badatelů a jakým způsobem byly výsledky jejich práce využívány v rámci tehdejší společnosti. Jedná se o přístup v pravdě historický, který předpokládá, že minulost může být nejen klíčem k pochopení přítomnosti, ale i způsobem pro volbu budoucích strategií. Jakkoliv má tento přístup své nesporné limity, odpovědi pokládané minulosti vlastního oboru mohou být z hlediska zacílení a aplikace dnešního bádání minimálně inspirativní.

⁴⁸ Např. výzkumné programy institucí, personální propojení institucí s politickou mocí, obsahové profily odborných časopisů, základní témata diskutovaná na jednotlivých národních sjezdech historiků atd.

⁴⁹ Může se jednat například o interpretace jednoho historického fenoménu mezi několika historiografiemi, strukturace národně-historických narativů (počátky, období vzestupu a úpadku) apod. Viz T. PÁNEK, *České dějepisectví v letech 1938–1945*, nevydaná disertační práce FF MU, Brno 2020, s. 15, pozn. č. 70, 73, 74.

⁵⁰ Viz T. PÁNEK, *České dějepisectví v letech 1938–1945*, nevydaná disertační práce FF MU, Brno 2020, s. 16, pozn. č. 76.

Způsob konstruování „*dějinného mýtu*“, který formoval *představu o národě*, byl několikrát podroben analýze.⁵¹ V případě českých národních dějin se opakovaně setkáváme se snahou o revizi tohoto mýtu, respektive jeho doplnění či vyvrácení. V současnosti jsme k tomu nuceni (jako vždy v minulosti) aktuální situací. Na jedné straně pominula v českých zemích národní dichotomie konstituující do značné míry češství jako opozitum k německému (my a oni), na straně druhé pominula představa o jediných, celistvých a kontinuálních dějinách. Se značnou mírou nadsázky lze říci, že program českého národního obrození se naplnil v roce 1993. Češi mají od té doby samostatný národní stát v historických hranicích. Po tomto datu jsou tedy české dějiny „nesmyslné“, neboť smysl není nic jiného než program (úkol – ten byl v tomto případě naplněn). Zároveň však cítíme, že je zde úkolů celá řada. První z nich souvisí s výše zmíněnou ztrátou národní dichotomie. Poté co bylo násilnou cestou dosaženo ve střední Evropě ustanovení jazykově homogenních národních států, jsme se dostali do situace, kdy se celá řada obyvatel ocitla v místech, jejichž dějiny nepocítuje jako „své“. V českém kontextu je tento problém zvláště palčivý na územích obývaných do roku 1946 většinou německojazyčného obyvatelstva (Sudety). Vystává tedy otázka - Jak psát dějiny středověkého osídlení pro *sudetské Čechy*? (*tedy* české obyvatelstvo, které zde dnes žije). Druhý úkol pak vystává z politické a kulturní situace naší země a celého středoevropského regionu. V průběhu 20. století byl tento prostor dějištěm válek, genocid a transferů obyvatel. V důsledku těchto událostí došlo k politickému a do značné míry i ke kulturnímu zhroucení celé oblasti, která byla vnímána v evropském kontextu jako specifická. S odstupem doby je více než patrné, že průběh 20. století byl pro všechny zúčastněné více, či méně zhoubný (není vítězů – jen poražených). V souvislosti s politickým sjednocováním kontinentu však vystala potřeba jednotných, či alespoň vnitřně bezrozporných evropských dějin. Otázkou je tedy jak sladit jednotlivé „národní“ příběhy. Respektive v daném případě - jak začlenit kolonizační příběh do velkovyprávění českých národních dějin? V tomto smyslu může mít historiografie výraznou terapeutickou funkci, jejímž smyslem je minimalizovat vzájemné animozity a akcentovat prvky, které jednotlivé středoevropské národy spojují.⁵² Cílem by tedy mělo být prezentovat provázanost historiografie a politiky, tedy jak historiografický diskurs spoluutvářel kolektivní identity obyvatel českých zemí a jak tyto představy zpětně tento diskurs ovlivňovaly. Na základě této analýzy pak formulovat perspektivy výzkumu dějin středověkého osídlení a možnosti jeho využití.

⁵¹ Pouze výběrově např. J. ŠTAIF, *Historici, dějiny a společnost. Historiografie v Českých zemích od Palackého a jeho předchůdců po Gollovu školu, 1790 – 1900, I – II*, Praha 1997; K. ČINÁTL, *Dějiny a vyprávění*, Praha 2011.

⁵² Při zpětném pohledu je patrná značná síla historiografie. Pokud mohly historické argumenty legitimizovat antihumánní kroky, které byly v příkrém protikladu proti dosavadním etickým zásadám a civilizačním standartům, mají dozajista sílu vytvořit předpoklady pro mírové a obohacující soužití evropských národů.

PRAMENNÁ ZÁKLADNA

Z hlediska vymezení relevantní pramenné základny je nutné stanovit, čím byl utvářen *text* (tedy užší oborový diskurs) a čím *kontext* (historická kultura formovaná aktuální politickou a společenskou situací). V obou případech produkovanými a kolektivně recipovanými *texty* a *obrazy*.⁵³ Ty vytvářely jednak specifický oborový diskurs (*dějiny středověkého osídlení*), zároveň však byly součástí širšího diskurzivního rámce (*bohemikální historická kultura*). Ten na jedné straně sloužil jako ideový rezervoár pro budování *společnosti*⁵⁴, zároveň však sám (často nereflektovaně) formoval povahu textů a obrazů, z nichž byl vytvářen (společenská objednávka). Základní otázka tedy bude po proměnách vzájemného vztahu *textu* a *kontextu*.

Již při samotném výběru pramenné základny je nutné mít na paměti, že budování každého archivu je interpretační počín. Výběrem určité třídy pramenů dostáváme určitý typ výpovědi. Archiv v dané souvislosti chápou jako soubor normativních *textů* a *obrazů* vytvářejících *příběh*, respektive *obraz* průběhu středověkého osídlení českých zemí. Vytvořený soubor pramenů (archiv) je pak nutné důsledně chápat jako *model*, definovaný primárně vzájemnými vztahy jednotlivých prvků, sekundárně pak jako projev určité sociálně, právně, kulturně, teritoriálně, či jinak vymezené skupiny, která sama sebe chápe jako *společnost*. Velmi důležitá je přitom logická provázanost jednotlivých prvků daného souboru.

Soustředím se tedy především na dějepisné texty vytvářející *akademický diskurs*. Mělo by se tedy jednat o příslušné pasáže z historických monografií, specializované články k danému tématu, ale i disertační práce a výzkumné projekty. V otázce budování *historického povědomí* majícího vliv na *představy národních společností* pak kromě dějepisných syntéz hrají zásadní úlohu popularizační materiály a školní učebnice. V této otázce je však nutné zohlednit i méně konvenční prameny. Nesporně zajímavá je například otázka historické kartografie, respektive způsob zobrazování zjištěných skutečností do map, které často mohly hrát zásadní úlohu nejen coby školní pomůcky formující obecné povědomí, ale často byly užívány i jako významné politikum. Kromě školství pak výsledky dějepisného bádání pronikaly do obecného povědomí i prostřednictvím výtvarného umění a literatury. Z hlediska jejich aplikace mají zásadní výpovědní hodnotu i politické proklamace a žurnalisticko-publicistické výstupy.

⁵³ Jak již bylo zmíněno - *text* je zde míněn jako soubor dílčích obrazů a textů vytvářejících specifický oborový *diskurs*. Oba tyto pojmy (*text* a *specifický diskurs*) lze v dané souvislosti vnímat jako synonyma. *Kontextem* je míněna *česká (bohemikální) historická kultura*. Zvláštní pozornost by měla být věnována její roli při utváření *kolektivní identity* obyvatel českých zemí. Tento akcent vychází ze skutečnosti, že právě národní motiv hrál ve sledovaném období klíčovou úlohu při utváření společenské objednávky, která formovala dějepisný (sídelně-historický) diskurs. Tento diskurs pak recipročně utvářel dobové představy o národě. V této souvislosti srovnej definici *národa* coby *politického společenství utvořeného v představách* – viz B. ANDERSON, *Představy společenství*. K definici a vzájemnému vztahu uvedených pojmů (*text – obraz*) viz Z. VAŠÍČEK, *Archeologie, historie, minulost*, Praha 2006.

⁵⁴ Toto společenství mohlo být primárně definováno: *jazykově* (národ), *politicky* (stát), *kulturně* (civilizace), ale i *nábožensky* (konfese), *stavovsky* (třída) či *biologicky* (rasa). Jednotlivé koncepty pak mohly být vzájemně kombinovány.

Obě „jazykové větve“ bohemikálního dějepisectví sledovaly, navzdory proklamacím nezaujatého vědeckého přístupu, při vytváření svého obrazu dějin dobové politické cíle. Tomu přizpůsobovaly i výběr témat, které považovaly za zásadní z hlediska utváření moderních kolektivních identit.⁵⁵ Zatímco na české straně jsou „symbolická centra“ historického *masternarativu* součástí obecně sdíleného *historického povědomí*, znalost o dominantních tématech česko-německého dějepisectví je řádově nižší.

Středověké osídlení a jeho historické proměny bylo tématem, které bylo pro tvorbu kolektivní (národní) a kulturní identity Němců žijících v českých zemích do značné míry určující a tak i jemu vyhrazený prostor je značný. Důvodem tohoto jevu byl především příchod značného počtu nových osídlenců, z nichž většina hovořila germánskými (německými) dialekty. Svou relevancí měl však i nástup řady hospodářských a sociálních faktorů vnímaných jako společenský vklad „Němců do kultury českých zemí“ (institucionální města, rozvoj rudného hornictví, hotovostní ekonomika, specifické umělecké projevy apod.). Dominance tohoto tématu v „česko-německém“ historickém *masternarativu* je patrná jak na odborných textech vytvářející užší oborový diskurs (monografie, články v odborných periodikách a disertační práce), tak na sekundární literatuře vytvářející širší historické povědomí (učebnice, popularizační brožury, mapy apod.). Jako prameny pro *text* (tedy oborový - specifický diskurs) lze využít především *monografie, články a disertační práce* zabývající se dějinami středověkého osídlení. Prameny pro *kontext* pak představují především *texty a obrazy* konstruující historické vědomí a povědomí coby tvůrce kolektivní identity.⁵⁶ Pro analýzu obecného diskursu lze částečně využít ty samé (či obdobné) prameny jako pro analýzu diskursu specifického. Tentokrát však bude stát v popředí otázka, jaká část dobové produkce se zabývá sledovaným tématem, tedy otázka po dominanci, či naopak marginálnosti specifického diskursu v rámci diskursu obecného. V konkrétní rovině lze například sledovat výše zmíněné *disertační práce* či *odborná periodika*. Tímto způsobem se však nedá sledovat příliš dlouhé období, neboť jsme omezeni dobou trvání sledovaných periodik a akademických ústavů, nicméně lze předpokládat, že se v těchto ukazatelích projeví např. proměny politické situace v průběhu 20. století (odraz v dějinách institucí).⁵⁷

⁵⁵ K frekvenci či spíše k opomíjení některých témat českých dějin srovnej například V. ČERNÝ, *Česká koruna v pojetí českoněmeckých historiků ve druhé polovině 19. století*, in: P. Soukup – F. Šmahel (ed.), *Německá medievistika v českých zemích do roku 1945*, *Práce z dějin vědy* 18, 2004.

⁵⁶ *Historické vědomí* zde chápu jako strukturovanou představu o minulosti, *historické povědomí* pak v tomto kontextu funguje spíše jako nejasné tušení souvislostí pospojovaných zažitými kulturními vazbami, tedy spíše v rovině obecně sdílených stereotypů. Hranici mezi oběma pojmy je však nutné vnímat jako plynulou.

⁵⁷ Specifickou otázkou je pak *recepce* jednotlivých historiografických konceptů ve *školství* (kolektivní identita), *umění* (historická imaginace) a *politice* (ideologie). Zajímavá je v této souvislosti i výše zmíněná otázka historické geografie a kartografie.

STRUKTURA PRÁCE

ÚVOD	
1. TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	
1.1 CHARAKTERISTIKA PRÁCE	
1.1.1 Výchozí předpoklady a vstupní otázky	
1.1.2 Vymezení referenčních oblastí.....	
1.1.2.1 <i>Evropa, Střední Evropa</i>	
1.1.2.2 <i>České země, Čechy</i>	
1.1.2.3 <i>Chebsko, Loketsko (Egerland)</i>	
1.2 METODOLOGICKÉ ŘEŠENÍ.....	
1.2.1 Metodická východiska	
1.2.2 Metoda výzkumu	
1.2.2 Cíle práce	
1.3 PRAMENNÁ ZÁKLADNA	
1.3.1 Kritéria výběru.....	
1.3.2 Charakteristika	
1.3.2 Kritika	
2. HISTORICKÁ REFLEXE	
2.1 VÝZKUM DĚJIN VĚDY	
2.1.1 Historiografie	
2.1.2 Dějiny institucí.....	
2.2 TERMINOLOGIE.....	
2.2.1 Dějiny středověkého osídlení.....	
2.2.2 Česká historiografie	
2.2.2.1 <i>Zemské dějiny (Landesgeschichte)</i>	

2.2.2.2	<i>Národní dějiny (Volksgeschichte)</i>
2.2.3	Představy společnosti
2.2.3.1	<i>Kultura (konfesionalita, regionalita, korporativita)</i>
2.2.3.2	<i>Identita (etnicita, lojalita, nacionalita)</i>
2.2.4	Politika paměti (<i>konceptualizace</i>)
2.2.4.1	<i>Kolektivní paměť</i>
2.2.4.2	<i>Historické poznání, vědomí a povědomí</i>
2.2.4.3	<i>Místa paměti a symbolická centra</i>
3.	ANALÝZA TEXTU
3.1	BOHEMIKÁLNÍ „ZEMSKÁ“ HISTORIOGRAFIE
3.1.1	Středověké dějepisectví
3.1.2	Renesance a humanismus
3.1.3	Baroko a klasicismus
3.1.4	Osvícenství a preromantismus
3.2	ČESKÁ „NÁRODNÍ“ HISTORIOGRAFIE
3.2.1	Romantismus
3.2.2	Pozitivismus
3.2.3	Revizionismus
3.2.4	Marxismus a strukturalismus
3.2.5	Postmoderna
3.3	ČESKO-NĚMECKÁ „NÁRODNÍ“ HISTORIOGRAFIE
3.3.1	Romantismus
3.3.2	Pozitivismus
3.3.3	Národní socialismus
3.3.4	Revizionismus a postmoderna
3.4	CHEBSKÁ „REGIONÁLNÍ“ HISTORIOGRAFIE
3.4.1	Mezi Rakouskem, Čechami a Německem

3.4.2	V novém Československém státě
3.4.3	Poválečná doba, exil a nový začátek
4.	ANALÝZA KONTEXTU
4.1	INSTITUCIONALIZACE
4.1.1	Zemské vědecké instituce
4.1.2	České vědecké instituce
4.1.3	Německé vědecké instituce
4.1.4	Regionální vědecké instituce
4.2	SPOLEČENSKÉ VĚDY
4.2.1	Filosofie a historiografie
4.2.2	Archeologie a dějiny umění
4.2.3	Etnografie a jazykověda
4.2.4	Genealogie, Familienforschung
4.3	KULTURA A ŠKOLSTVÍ
4.3.1	Odras v umění
4.3.1.1	<i>Architektura (vizuální kultura)</i>
4.3.1.2	<i>Literatura (slovní kultura)</i>
4.3.2	Školní výuka
4.3.2.1	<i>Kompendia</i>
4.3.2.2	<i>Kartografie</i>
4.4	POLITIKA A ŽURNALISTIKA
4.4.1	Ideologie a politická instrumentalizace vědy
4.4.1.1	<i>Austroslavismus, pangermanismus, panslavismus</i>
4.4.1.2	<i>Rasové myšlení a Geopolitika</i>
4.4.2	Politika
4.4.2.1	<i>Formování kolektivních identit</i>
4.4.2.2	<i>Česko-německé vztahy</i>

4.4.3	Publicistika	
4.4.3.1	<i>Terminiologické glosárium</i>	
4.4.3.2	<i>Populární obrazy dějin</i>	
5.	SYNTÉZA	
5.1	SOUDOBE PŘÍSTUPY	
5.1.1	Povaha oborového diskursu	
5.1.1.1	<i>Modernizační diskurs</i>	
5.1.1.2	<i>Enviromentální diskurs</i>	
5.1.1.3	<i>Identitaristický diskurs</i>	
5.1.2	Interdisiplinarita jako kánon	
5.1.2.1	<i>Archeologie a stavební historie</i>	
5.1.2.2	<i>Uměnověda</i>	
5.1.2.3	<i>Jazykověda</i>	
5.1.3	Teorie a narativita.....	
5.1.3.1	<i>Místo teorií a návrat vyprávění</i>	
5.1.3.2	<i>Komparace (rozprava o metodě)</i>	
5.1.3.3	<i>Historický text a historický obraz</i>	
5.2	METODOLOGICKÉ INSPIRACE	
5.2.1	Nové čtení starých pramenů.....	
5.2.1.1	<i>Diskursivní a strukturální analýza</i>	
5.2.1.2	<i>Postprocesualismus a nová kulturní historie</i>	
5.2.1.3	<i>Dějiny umění a semiotika</i>	
5.2.1.4	<i>Mikrohistorie a prosopografie</i>	
5.2.2	Zpracování a zpřístupnění dat (digital humanities)	
5.2.2.1	<i>Dokumentační techniky</i>	
5.2.2.2	<i>Geografické informační systémy</i>	
5.2.2.3	<i>Informatika a kybernetika</i>	
5.2.3	Způsoby interpretace a reprezentace.....	

5.2.3.1	<i>Makrohistorie a Komparace</i>	
5.2.3.2	<i>Mikrohistorie a Prosopografie</i>	8
5.2.3.3	<i>Virtualita a Vizualita</i>	
5.3	MOŽNOSTI APLIKACE	
5.3.1	Exkurz	
5.3.1.1	<i>Monasteriologie (Svědectví církve budující)</i>	
5.3.1.2	<i>Kastelologie (Ministerialita a její sídla)</i>	
5.3.1.3	<i>Montaneistika (Bohatství země a horní města)</i>	
5.3.2	Konstrukce kolektivních identit	
5.3.2.1	<i>Biologická rovina</i>	
5.3.2.2	<i>Kulturní a jazyková rovina</i>	
5.3.3	Zprostředkování historické kontinuity	
5.3.3.1	<i>Země</i>	
5.3.3.2	<i>Lid</i>	
5.3.4	Obnova krajiny a socioekonomické dopady	
5.3.4.1	<i>Země příběhů</i>	
5.3.4.2	<i>Lidé s tradicí</i>	
5.4	ETICKÁ REFLEXE	
5.4.1	Politická instrumentalizace	
5.4.1.1	<i>Kontrastní pojetí</i>	
5.4.1.2	<i>Kontextuální pojetí</i>	
5.4.2	Rizika ahistoricity	
5.4.2.1	<i>Diskontinuitní zlomy</i>	
5.4.2.2	<i>Substituční narativy</i>	
5.4.3	Udržitelný rozvoj	
5.4.3.1	<i>Ekonomická rovina</i>	
5.4.3.2	<i>Ekologická a sociální rovina</i>	
	ZÁVĚR	

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	
SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY.....	

ZÁVĚR

Pokud historiografie (a jí příbuzné disciplíny) používá sémiotické procedury vytvářející specifické diskursy, nabízí se sama o sobě jako objekt diskursivní analýzy.⁵⁸ Tato práce je pokusem o takovou analýzu. Vstupní hypotéza o provázanosti daného diskursu pojímaného jako historický *text* se sítí politických a kulturní vazeb vytvářejících společenský *kontext* (či chceme-li *historickou kulturu*) se přitom ukázala flagrantním způsobem. V této souvislosti se tudíž nabízí obecnější otázka po hranicích vědeckosti a možnostech objektivního či alespoň vnitřně bezrozporného poznání. Neméně důležitá je však i rovina aplikační a etická, tedy jaké pohnutky stály na pozadí zkoumaného procesu, k čemu byly jeho výsledky používány a s jakými následky. Od toho tohoto poznání se logicky odvíjí i perspektivy současného bádání.

Dějiny středověkého osídlení coby dílčí téma české *historiografie* prodělávaly řadu radikálních proměn. Konstrukce jejich příběhu byla většinou vedena snahou po odhalení počátku *národa* coby tradiční formy kolektivní *identity*, jeho původu a způsobu rozšíření do stávajících sídel. Ohraničení národa v prostoru a čase národ definovalo a vymezovalo ho vůči jiným (konkurenčním) celkům. Prostřednictvím konstrukce specifických *historických narativů* vycházejících z permanentně inovovaného a v nevázanosti na proměny společenské reality aktualizovaného historického tázání docházelo však i k utváření a legitimizaci nároků dalších kolektivních identit. K tomuto procesu pak docházelo nejen v rámci jazykově, ale i sociálně a kulturně definovaných a často vzájemně si konkurujících *společenství*.

Daný příběh byl vystavěn v zásadě na stále stejných či jen mírně se obměňujících pramenech. Navzdory tomu bylo jeho celkové vyznění značně různorodé – stejně jako způsoby jeho využití. Pouze výjimečně se při tomto vyprávění lhalo. Obvykle se však říkalo pouze to, co se právě hodilo. Výběr badatelských otázek a pramenů, způsob jejich interpretace a konstrukce (zřetězení) dějinného příběhu (obrazu, či modelu), jakož i nalézání jeho hlubšího „smyslu“ se v každé době lišil. Historici vždy nastavovali společnosti zrcadlo. Prostřednictvím minulosti měli především poznávat sama sebe, poučit se z příkladu předků i jejich chyb a na základě tohoto poučení volit své další kroky.

Motiv pomíjivosti lidského života a možnost zajištění jeho přesahu je námětem nejstarší literární památky lidstva.⁵⁹ Zásadní roli historiků v tomto procesu stejně jako jejich vliv na volbu budoucích strategií si mocní tohoto světa uvědomovali od nepaměti. Od toho se též odvíjelo jejich postavení ve společnosti, které však formovalo i povahu jejich výpovědi. Ta se lišila nejen v návaznosti na době a okolnostech svého vzniku, ale i prostředí, ze kterého se vypravěči rekrutovali a pro které své příběhy psali. Jednou to byla snaha bránit církevní úřady a s nimi spojené prebendy proti cizím „přivandrovalcům“, podruhé pokus domácí šlechty

⁵⁸ MICHEL DE CERTAU, *Psaní dějin*, Brno 2011, s. 52.

⁵⁹ Epos o Gilgamešovi označovaný za nejstarší epické vyprávění lidstva líčí bájného krále-hrdinu při jeho putování za nesmrtečností. To je nakonec neúspěšné, sle král na konci své cesty pochopí, že nesmrtečností může dosáhnout jedině svými činy, které se zapíší do paměti potomků. Viz *Epos o Gilgamešovi*. Přel. L. Matouš. Praha 2018. Dále srovnej J. PROSECKÝ, B. HRUŠKA, J. SOUČKOVÁ, K. BŘEŇOVÁ, *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*, Praha 1999.

využít svého statutárního postavení reprezentantů politického národa a v jeho jménu bránit „domácí“ zájmy proti měšťanům odlišného práva a jazyka, či církevním představitelům reprezentujícím univerzalistické aspirace papežské moci. Co na tom, že během krátké doby se z „přivandrovalců“ často stali „domácí“, kteří se plně identifikovali s českým královstvím a hráli v jeho správě aktivní, významnou a při zpětném pohledu konsensuálně pozitivně hodnocenou roli.⁶⁰ V „domácích zájmech“, kterými se šlechta slovy jimi placených kronikářů ráda zaklínala, tak lze s trochou „cynického“ nadhledu, spatřovat spíše snahu poškodit výrazné konkurenty v boji o hospodářskou a politickou moc odkazem na jejich „cizí původ“. Jejich stoupající moc totiž využíval král ve snaze vymanit se z vlivu této stále sílící a sebevědomější šlechty. Že se sama tato šlechta v předchozím období emancipovala vůči královské moci mimo jiné právě díky povolávání cizích osadníků na svá venkovská panství - což ji přinášelo nemalé zisky a umožnilo jí „zprivatizovat stát“ a proměnit se z úřednické (čili závislé) nobility v dědičnou pozemkovou šlechtu - byla skutečnost, kterou nebylo nutné v dané situaci příliš zdůrazňovat. Stejnou hru konec konců hrála církev a nakonec i sám král.

V období renesance pak humanisticky vzdělaný papež hrající aktivní úlohu v husitských kruciátách poukázal za pomoci autority znovuobjevených latinských autorů na druhotnost osazení českých zemí kacířskými Čechy, čímž relativizoval jejich národně politickou argumentaci, která byla vedle náboženských a sociálních aspektů jedním z jeho konstitutivních prvků.⁶¹ Kosmopolitní barokní kultura pak nejen na tuto humanistickou tradici navázala, ale v protireakci zplodila i hluboce prožívané vlastenectví doprovázené prohloubeným historickým bádáním. To dalo základ, na němž stavěla osvícenská epocha, která tento zájem zformovala do „moderně“ pojímané „vědy“. Následně bylo v době vzestupu politické angažovanosti měšťanstva liberálními a politicky angažovanými historiky (pocházejících z emancipujících se měšťanských kruhů) opakovaně poukazováno na blahodárnost městského zřízení neseného novými přistěhovalci a z toho plynoucí právo na vyšší míru politické participace při správě věcí veřejných.

⁶⁰ Jako zástupný příklad lze zvolit opaty cisterciáckého kláštera na Zbraslavi Otů z Efrurtu, Konráda Durynského a Petra Žitavského. Navzdory jejich „německému“ původu a příslušnosti k „nadnárodnímu“ církevnímu řádu se jednalo o vysoce postavené členy „českého politického národa“, s nímž se identifikovali daleko za hranice osobní loajality k panovníkovi. Ve správě českého království pak plnili zásadní úlohu, jejich pozitivní dopad je předmětem dlouhodobého a konsensuálního historického posouzení.

⁶¹ Tento způsob politické argumentace však v Piccolominiově případě nebyl zdaleka ojedinělý. Obdobným způsobem využil například spis Tacitovy *Germánie* (jehož opis až do poloviny 15. století ležel nepovšimnut v klešteře Fuldě nebo Helelsfeldu) aby poukázal na propastný civilizační rozdíl mezi „barbarskými“ germány a soudobými obyvateli německých zemí. Jejich civilizační pokrok pak připisoval křesťanství, a zprostředkovaně římské kúrii. Oponoval tím spisu *Gravamania*, stížnosti na těžkosti Němců způsobených římskou kúrií, jež sepsal Martin Mayr, kancléř mohučského arcibiskupství, a platby Němců ospravedlňoval jako vyrovnání za civilizační práci Říma. Němci podle tohoto pojetí překonali díky římské pomoci barbarství a stali se uznávaným členem evropské rodiny národů. Viz H. MÜNKLER, *Němci a jejich mýty*, Praha 2017, s. 111. Kouzlo této argumentace pak vynikne při uvážení úlohy, kterou Tacitova *Germánie* sehrála v budování německých autostereotypů 19. století, neboť zde je ona „barbarskost“ (nejen) pod Rousseauovým vlivem prezentována jako hlavní ctnost.

Postupná modernizace, demokratizace a s ní spojená nacionalizace zapojující stále větší počet lidí do stále větších národních struktur pak v nevyhnutelném národním antagonismu zapojila do politického boje historickou argumentaci, která přenášela aktuální politické střety do hluboké minulosti a z jazykového antagonismu postupně vytvořila dominantní motiv (nejen) česko-německých dějin. U obou jazykových společenství, která postupně sami sebe identifikovala jako *národy*, se vzájemné hodnocení daného procesu začalo vzrůstající měrou lišit. Historická *paměť* německojazyčného obyvatelstva (které se stále více identifikovalo s německou jazykově definovanou národní identitou) byla od 19. století konstruována především jako příběh blahodárného vlivu civilizačně pokročilejšího západu na střední a východní Evropu.⁶² Sami sebe pak hodnotili jako hlavní (či dokonce výhradní) nositele tohoto vlivu. To bylo doprovázeno programovým akcentováním primitivnosti a zaostalosti vstupních podmínek „kolonizovaného“ prostředí, čímž měl být zdůrazněn civilizační přínos nových osadníků. V příběhu „německé kolonizace“ nabývala střední a východní Evropa často *femininních* rysů pasivity a blízkosti k přírodě, jež *maskulinní* německý (germánský) národ ovládne a přivlastní si ji rozumem, tvrdou prací a nelítostným bojem.⁶³ V českojazyčném prostředí, jehož historici se kromě ideálu vědeckého a objektivního poznání minulosti programově orientovali na utváření jazykově homogenní a sociálně komplexní národní společnosti a jejich politických požadavků, byla tato interpretační schémata odmítána, relativizována či byly zdůrazňovány jejich negativní dopady. Prostor pro kompromis či zastřešující syntézu se postupně zmenšoval a z historie se stále více stávalo politikum.

Proces formování německého státu a s tím spojená rakouská otázka, byla i otázkou českou. Na německých mentálních mapách figurovaly české země často jako „zcizené srdce Germánie“.⁶⁴ Jejich „německost“ byla dokládána různými, většinou vzájemně se doplňujícími způsoby. Postupem doby (po většinovém odmítnutí autochtonní teorie) se však jako konstitutivní argument ustálil obraz *německé kolonizace*. Česká historiografie tudíž byla s tímto obrazem konfrontována jako s ideologickým nástrojem svého nacionálního protivníka. Tento vývoj postupně gradoval. Kromě politické situace reflektoval i hlubší filozofické aspekty, které se na přelomu 19. s 20. století stávaly v rámci (středo) evropského intelektuálního diskurzu módními. Na prahu první světové války byla německá společnost přímo „přesycena“ idealismem. Dějiny se staly formou mýtu,⁶⁵ romantického zdůvodnění přítomnosti a budoucnosti.⁶⁶

⁶² Tento model nebral v úvahu řadu výjimek relativizujících jeho platnost ani proměny vystávající ve zpětné diachronní analýze. Velice dlouho naopak platilo, že kulturní vyspělosti na Evropském kontinentě obecně přibývalo spíše směrem k jihu a východu, což vycházelo především z návznosti na relikty římské kultury, která sama zprostředkovávala daleko starší helénistické dědictví.

⁶³ Viz M. BARTLOVÁ, *Naše národní umění*, Brno 2009, s. 126.

⁶⁴ Viz E. HÁHNOVÁ, *Od Palackého k Benešovi*. s. 127.

⁶⁵ Povahu „politického mýtu“ výstižně popsal Philip Manger. Dle jeho definice se jedná o „formu poetické pravdy, vytříbenou podstatu, hypotetický, metahistorický základ který v sobě obsahuje neměnný význam. P. MANGER, *The Radetzky March: Joseph Roth and the Habsburg Myth*, in: *The Viennese Enlightenment*, ed. Mark Francis, London 1985, s. 40 – 62. P. URBANITSCCH, *Mýtus pluralismu a realita nacionalismu*.

Součástí tohoto mýtu se stal i obraz *německé kolonizace východu*, sloužící v rámci německého *historického povědomí* jako jedno z jeho *symbolických center* zakládajících *německou národní identitu* nerespektující státní hranice. Tato fixace na národ (definovaný jazykem, kulturou a posléze rasou) doplněná jednostrannou projekcí jeho minulosti do státního rámce (nadnárodní) *Svaté říše římské* (coby první *německé říše*) způsobila zásadní provázanost politického a vědeckého diskurzu. Ten začal být formován v široké interdisciplinární paletě vědeckých oborů, které dodávaly argumenty pro všeobecně pocíťovanou potřebu imperiální expanze Německého císařství chápaného jako druhá německá říše a zásadní reformu říše habsburské. Expanze Německa však byla, na rozdíl od ostatních evropských mocností, zaměřena primárně na vlastní evropský kontinent a požadavky na reformu Rakousko-Uherska byly vesměs (především z hlediska politicky dominantních skupin) stavěny proti zájmům většiny jeho obyvatel (což bylo v rozporu s postupnou demokratizací společnosti). Tato principiálně nesmírně konfliktní situace pak skutečně vyústila v kataklyzmatickou zkušenost „velké války“, která se však posléze ukázala jako pouhé první dějství daleko ničivějšího konfliktu. Historická argumentace přitom posloužila k legalizaci antihumánního sociálního inženýrství, které ve jménu velkých dějinných procesů likvidovalo životy miliónům konkrétních lidí. Vědecký diskurs hrál v rámci tohoto procesu zásadní roli. Jednotlivé vědecké disciplíny (sociologie, historie, archeologie, dějiny umění, lingvistika, biologie, antropologie atd.), jejichž zacílení bylo zásadně formováno politickou objednávkou, se navzájem argumentačně podporovaly a do značné míry i legitimizovaly. Jelikož docházely k podobným či navzájem kompatibilním závěrům, budila tato skutečnost zdání objektivitu a naplňovala *mýtus univerzálního poznání* založeného na *vědeckých principech*.

Ve skutečnosti však byla tato shoda založena na sdíleném paradigmatu a především silné společenské objednávce, která de-formovala oborový diskurs těchto disciplín. Ty se tak často točili v tautologickém kruhu vzájemného sebezpotvrzování. Výsledný obraz pak nabýval rysů objektivní danosti a nevyhnutelnosti (stejně jako *zákony* formulované v rámci *přírodních věd*) a to navzdory tomu, že byl často v příkrém rozporu s elementární etickou rovinou fungování civilizované společnosti. Tyto okolnosti pak vyústily v období nacismu, kdy politická reprezentace neváhala eticky sporné či vysloveně antihumánní závěry masivně aplikovat a zároveň své postupy „vědecky“ legitimizovat. Obě strany česko-německé historické polemiky přitom až na výjimky sdílely společný narativ o „původnosti“ slovanského a „druhotnosti“ německého osídlení českých zemí. Pokus o fundamentální převrácení tohoto narativu v podobě Bretholzovi autochtonní teorie nebyl s odkazem na „vědecky vedenou“ argumentaci většinou české i německé historické obce akceptován a i když nikdy zcela nezmizel z německého historického povědomí, omezil se více méně na regionalisticky zaměřené práce. V jejich rámci pak bylo většinou akcentováno primární osídlení daného regionu, který v mnoha případech až do vrcholně středověkých transformačních procesů spojených s pronikáním cizích osadníků (německou kolonizací) nebyl součástí staré sídelní oikumeny.

Dynastický mýtus habsburské monarchie – zbytečná snaha o vytvoření identity (1. část), in: Kuděj – časopis pro kulturní dějiny, 2006/1, s. 46, pozn. č. 3.

⁶⁶ Viz M. EKSTEINS, *Svěcení jara. Velká válka a zrod moderní doby*, Praha 2019, s. 202.

I na české straně byla poměrně záhy opuštěna přímočará romantická představa o jednorázovém slovanském osídlení, jehož bezprostředními potomky by byl současný český národ. Navzdory tomu se však udržela (prakticky až do současnosti) v obecném historickém povědomí.⁶⁷ V německém nazírání pak hrálo neméně důležitou úlohu ztotožnění starověkých Germánů se současným německým národním společenstvím, a s tím související projekce národního minulosti do období nejstarších písemných záznamů latinských autorů (postup *ad fontes*). Z nich sehrála stěžejní úlohu Tacitova *Germánie*. V takto nazírané minulosti pak několik staletí trvající *diskontinuita* germánského osídlení nemusela nutně plnit roli zásadního argumentu revidujícího obecně sdílený *master narrativ*. V řadě historických výkladů se „německé východní osídlování“ prezentovalo jako *znovuzískání* starých germánských sídel opuštěných v rámci stěhování národů, tedy jako jakási „zpětná vlna“ zatlačující slovanské raně-středověké osídlení zpět na východ.⁶⁸

Každá ze stran výše zmíněné polemiky tak ve snaze podpořit své dobově aktuální politické argumenty musela položit důraz na jiný motiv tohoto narativu. Domovské právo svého národního společenství odvozovali čeští dějepisci od slovanského osídlovacího prvenství, tedy jeho „původnosti“ a nepřerušené sídelní kontinuity. Tím zároveň delegitimovali „sudetoněmeckou“ historicko-politickou argumentaci. Ta se naopak soustředila na tezi o svém (zásadním) podílu na zušlechtění (kolonizaci) českých zemích, spočívající mimo jiné v jejich zapojení do celku evropské (křesťanské) civilizace. V této souvislosti jsou mimo jiné důležité proměny reprezentace tohoto celku. Od nábožensky definovaných konceptů (křesťanstvo), přes kulturně-geografické (Evropa) po politické (Svatá říše římská). V případě politické reprezentace k tomu přistupuje i problematika stále užší identifikace raně a vrcholně středověké „Říše“ s moderním německým státem. Ztotožnění novodobého „Německa“ a staré „Říše“ mělo důležitou roli v době politického sjednocení „německého národního“ státu pod pruským vedením.⁶⁹ Z těchto důvodů bylo pro českou stranu důležité primárně vyvracet popírání slovanského sídelního primátu. Vlastní argumentace konkurenčního dějepisceví však přitom nebyla brána v úvahu. V českém případě tak historikové de facto přistoupili na Bretholzovu „argumentační strategii o německé původnosti v českých zemích“, když ji ovšem naplnili slovansko-českým obsahem.

⁶⁷ Ve své „mytologické“ rovině se jedná o klasický zakladelský *topoi*, jehož předobraz lze nalézt již v příchodu putujících Izraelitů do země zaslíbené.

⁶⁸ I v současnosti je možné nalézt státotvorné a národovorné procesy, které takovouto diskontinuitu překonaly. Názorným, i když specifickým a do značné míry i kontraverzním příkladem je budování novodobého Izraelského státu. Jedná se o kombinaci historicko-náboženské argumentace dovolající se starověké státnosti, antických autorů, archeologického poznání a bible coby náboženky kanonického textu (nejen) daného společenství. Tato „historická“ argumentace je pak kombinovaná s argumentací „kolonizační“ - motiv pouště přetvořené tvrdou prací v kvetoucí zahradu. V této podobě není tento koncept zcela nepodobný německé kolonizační argumentaci a teorii tzv. německé kulturní půdy.

⁶⁹ Je zajímavé, o co méně bylo toto pojetí akcentováno v rámci „nadanárodní“ (svou povahou univerzalistické) habsburské monarchie, jejichž vládci se přitom až do napoleonských válek honosili oficiálním „říšským“ císařským titulem. V tomto momentě lze spatřovat mimo jiné i delegalizační náboj pruské historiografie, která v průběhu 19. století získala formativní vliv na německojazyčnou historiografii českých zemí.

Důraz na prvotní slovanské osídlení českých zemí zároveň dovoloval prezentovat oblasti, kam později pronikli Němci, jako původně zcivilizované Slované. To na ideologické úrovni umožnilo zpochybnit německé nároky na kraje s německojazyčnou majoritou. U českých historiků je navíc patrná snaha „odsunout“ německé osídlení na co nejpозdějši dobu, když zdůraznili zejména ta období, kdy byl německý posun podpořen Čechům nepřijíací (národnostní) politikou. Tehdejší zatlačení českého živilu tak mohlo být prezentováno jako „nespravedlivé“ a neodpovídající schopnostem českého společenství. Šlo zejména o období pobělohorské, které bylo „tradičně“ reflektováno jako doba národního úpadku.⁷⁰

Čeští odborníci se pokoušeli umenšit územní rozsah německé „sídelní oblasti“ a zpochybnit tvrzení o její kompaktnosti – německé úsilí bylo opačné. Na obou stranách lze nalézt i obdobné strategie, jimiž bylo těchto cílů dosahováno. Konkurenční dějepisci často označili určitou oblast jako etnicky českou či německou na základě výskytu pouze několika toponym. Dále bylo operováno s chybným zápisem jinojazyčného písaře atd. V zásadě však nebylo pochybováno o hodnotě vlastních jmen při určení národností nositele. Pozdější bádání však relativizovalo i tento ukazatel.⁷¹

⁷⁰ Otázka konfesijního zaměření není v českém historickém povědomí příliš reflektována, navzdory skutečnosti, že v rámci budování „obrazu českých dějin“ mělo protestantské hledisko, od Palackého k Masarykovi zásadní úlohu. Národnostní proměny českého pohraničí v rámci „hornické kolonizace“ a germanizace českých šlechtických a měšťanských kruhů v důsledku konfesijního sblížení českých a německých protestantů v průběhu 16. století je tak například reflektováno daleko méně, než pobělohorské temno“. K tomuto stereotypu viz zahajovací promluva Apoštolského nuncia v České republice Diega Causera na konferenci Bohemia Jesuitica: V očích návštěvníka České republiky má krajina této země výrazně křesťanskou podobu. *Přesto se její převažující kultura v minulosti snažila a i dnes se snaží šířit mínění, že náboženská lhostejnost je známkou modernity a že je něčím, co tomuto národu slouží ke cti. Důvodem k tomuto tvrzení bývá přesvědčení, že katolická církev byla spoluviníkem politického a náboženského útlaku tohoto národa a strůjcem doby, kterou pochybní a zaujatí myslitelé označili za dobu temna. Kdo vyjde v Praze nebo v mnoha jiných překrásných městech České republiky na ulici, s překvapením si uvědomí, že vlastně obdivuje plody doby temna, a přitom nenachází mnoho velkých uměleckých projevů z dob světla.* Viz Bohemia Jesuitica 1556 – 2006, Praha 2010, s. 28.

⁷¹ Na úskalí tohoto přístupu poukazuje například Josef Žemlička: *Za vcelku spolehlivý ukazatel „německosti“ nebo slavnosti se obvykle považují tvary místních (ale i pomístních) a osobních jmen. Samozřejmě záleží na okolnostech, v jakých formách a s důrazem na jaký akcent se takové jméno uchová (kancelářské prostředí, písař, fonetika aj.). Již řada názorů byla vyslovena na účet pěti knížat Čechů válčících v roce 872 proti franckému vojsku kdesi u Vltavy. Zaznamenal je fuldský analista v pořadí: Zuentisla, Witislan, Heriman, Spoitamar, Moyslan“... Nás tu zajímá Heriman. Německou formu jeho jména nechal ve svých základních ílech překvapivě bez povšimnutí B. Bretholz (1912, 62; 1921, 57), ačkoliv již před ním psal F. Focke, že čeští Slované žili kdysi pod vlastními „věvody“ čili „Herimanny“, mezi něž měl patřit i Heriman z roku 872, stojící prý v čele Němců ze severních Čech (Focke 1887, 49-50). O tom, že nedílně patřil k svým českým knížecím druhům, není pochyb, a právem bývá zabudován do jejich řady. Svě jméno měl nejspíše získat od francké matky (Třeštík 1997, 78; 2001, 158). Tady je všechno v pořádku, a pokud bychom se nechtěli vracet k bretholzovskému vidění, není nad čím se pozastavovat. Ale buďme upřímní: kdybychom se s takovým nebo podobně znějícím jménem setkali v 13. století v některé ze svědečných řad pražských, brněnských nebo litoměřických měšťanů, automaticky bychom jej včlenili mezi „Němce“...Pronikáme tím k otázce zvané smíšená manželství. Běžně je znala a využívala nejvrch-nější patra středověké společnosti a pouhý náhled do genealogických tabulek Přemyslovců, Piastovců nebo Arpádovců to potvrdí, neboť sňatky mezi dynastiemi a*

Kategorie etnicity, která byla po dlouhou dobu klíčovým motivem sídelně-historického bádání, se zkrátka ukázala jako mnohvrstevnatý problém. Jednotliví vědci přitom často nemuseli při svém bádání postupovat s intencí politické instrumentalizace či přímo ideologizace. Často tak činili zcela nevědomky, jelikož těmito apriorními kategoriemi byla zatížena řada vstupních předpokladů. Velmi dobře se to ukazuje právě na srovnání obou jazykově-národních větví bohemikální historiografie. Ač obě používaly shodné filologicko-historické metody, honosící se statusem „objektivní vědy“ docházely ke zcela rozdílným a často dokonce protichůdným závěrům.⁷²

Na jedné straně vedla politická exponovanost sídelně historického bádání k jeho intenzifikaci, rozšíření poznávacích obzorů a otevření nových témat (historická etnicita, kritika kartografických pramenů, historická lingvistika, antropologie, strukturální změny osídlení apod.). Inovativní bylo využití široké palety historických pramenů (toponyma, antroponyma, dialekty, půdorysy sídel, archeologické nálezy aj.) a propracování vhodných metodologických nástrojů, byla nastoupena cesta k větší interdisciplinaritě výzkumu.⁷³ Na straně druhé vedla akcentace nacionální problematiky k silné ideologizaci výzkumu, která v mnoha směrech zásadně negativním způsobem ovlivnila kognitivní a interpretační možnosti takto deformovaného diskurzu, který tím ztrácel dlouhodobě definovaná kritéria „vědeckosti“.

panovnickými domy bývaly prestižní a politickou záležitostí. Od 13. století známe více detailů, i pokud jde o šlechtu a měšťanstvo. Jako příklad z městského prostředí se dá uvést manželství brněnského měšťana Rudgera, podle jména „Němce“, s jakousi Hodavou, ... případně potomstvo mohlo po nich však získat jména jak česká, tak německá. Svou roli mohla hrát dominance jednoho nebo druhého, možná jejich dohoda, ale přímočarý badatel, neznaje rodinné poměry, by v první možnosti mohl hledat důkaz o znenáhlem „počešťování“ vyššího brněnského prostředí, v druhé zase doklad o jeho trvajícím cizím rázu. Správnější je asi úvaha v tom směru, že v druhých, třetích i dalších generacích mohou osobní jména brněnských, pražských, jihlavských, budějovických i měšťanů odjinud v jistém výseku odrážet spíše pocity sousedské a příbuzenské vzájemnosti než být indikátorem „etnické“ skladby. Viz. J ŽEMLIČKA, Němci, německé právo a transformační změny 13. století (několik úvah a jeden závěr), Archeologica historica 28, 2003, s. 33 – 34.

⁷² W. SCHLESINGER, *Die mittelalterliche deutsche Ostbewegung und die deutsche Ostforschung*, Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung 46, 1997, s. 439. Podle Františka Šmahela se při filologicko-historickém určování národnosti obyvatel středověkých měst „*dílčí rozdíly ve výsledcích (...) dají vysvětlit národností badatele (Čech má ve sporných případech větší smysl pro češství než Němec a naopak)*“; F. ŠMAHEL, *Výsledky a výhledy výzkumů národnostní skladby českých měst od konce 13. do počátku 15. století*, in: *Národnostný vývoj miest na Slovensku do roku 1918. K 600. výročiu vydania výsad pre žilinských Slovákov*, Richard Marsina (ed.), Martin 1984, s. 245. Viz T. PÁNEK, *Historická etnicita geopoliticky sporných oblastí Sudet*, s. 179, pozn. č. 160.

⁷³ Např. L. Hosák roku 1963 programově stanovil jako jeden z hlavních úkolů krkonošské mediévistiky směřování k výzkumu dějin osídlení, když ovšem „*nepůjde jen o poznatky získané regresivním postupem ve studiu psaných pramenů doby předhusitské, jak to bývalo zvykem, nýbrž je nutno vzít ku pomoci i prameny těch druhů, jakých posud bylo více méně nedbáno, tj. výsledků práce historické geografie, středověké archeologie a konečně je nutný i rozbor místního a pomístního názvosloví. Týchž pomůcek, rozšířených ještě o studium půdorysů měst i vesnic, genealogie a heraldiky předních panských rodů je nutno respektovat (...) při řešení problematiky (...) středověké kolonizace.*“ L. HOSÁK, *Úkoly regionálního dějepisectví v Podkrkonoší pro starší období feudalismu*, Krkonoše – Podkrkonoší. Vlastivědný sborník prací pod patronací filozofické fakulty U. P. v Olomouci 1, 1963, s. 13–14. Viz T. PÁNEK, *Historická etnicita geopoliticky sporných oblastí Sudet*, s. 180, pozn. č. 161.

Pod zdánlivě inovativním přístupem se však často skrývaly argumentační figury spojené s dějinami osídlení již od 19. století. Nacionalizace bádání a jeho jednostranné podřízení politickým cílům zásadně narušilo víru v jeho objektivitu (a tím i smysluplnost).⁷⁴ Fatální závislost oborového diskursu na společenském kontextu se plně projevila po porážce nacismu, kdy řada dřívějších závěrů byla paušálně označena za nevědecké či pseudovědecké, ačkoliv před několika málo lety byly širokou vědeckou komunitou shledávány jako odpovídající vědeckým standardům a často i obohacující výzkum o nové badatelské přístupy. Zdrcující kritika těchto přístupů přitom nebyla nesena teoretickými argumenty, ale byla vyslovena s ohledem na jejich diskreditaci v rámci politické aplikace. Etický soud tak zastoupil formální rozvahu a to navzdory skutečnosti, že řada těchto myšlenkových postupů nebyla omezena na poražené politické systémy, ale byla „tradiční“ součástí evropské intelektuální výbavy.

Nacionálně podmíněné koncepce a výkladové vzorce českých dějin však přetrvaly i konec války. Na české straně došlo navzdory proklamované marxistické metodologii a internacionální, třídní rétorice pouze k záměně „znamének“. Místo „vyhynulého němectví“ se hledaly stopy „původního slovanství“. V západoněmeckém prostředí, kam po válce směřovala většina z vysídlených sudetských (a dalších „východoevropských“) Němců, došlo ve změněných geopolitických podmínkách spíše k formální denacifikaci a petrifikaci řady předválečných interpretačních schémat německé historiografie.⁷⁵ Nejedna specialista na „východní bádání“, či „rasovou nauku“ se „přeškolil“ na politologa či antropologa a dále pokračoval ve své „odborné“ činnosti. Na obou stranách železné opony se tak myšlenkové postoje vedoucí k dvěma světovým válkám zvolna počaly zapojovat do ideologické podpory zvolna se rozbíhajícího pokračování globálního konfliktu, který se naštěstí nedostal v podmínkách Evropy do třetí „horké“ fáze.

Zkušenost první poloviny 20. století však byla pro evropskou společnost natolik zničující, že horizont pokračování dosavadního vývoje se v podmínkách jaderného věku jevil všem zúčastněným jako kataklyzmatický. Postupně pak začaly být hledány příčiny vývoje, který civilizaci, která se zdála být vyvrcholením lidského pokroku, dostal na samý okraj záhuby. Morální a ekonomické vyčerpání, rozpad koloniálního systému a vznik bipolárního světa přivodil změnu paradigmatu. V rámci mezigeneračního vyrovnání začaly být dosavadní koncepty pocíťovány jako přítěž bránící věcnému dialogu a vzájemnému porozumění odborné komunity a začaly být podnikány první pokusy o jejich postupnou demontáž.⁷⁶

⁷⁴ České výzkumy prošly obdobným dvojitým procesem, který W. Oberkrome dokonce vřadil do podtitulu své práce o německých *Volksgeschichte*, tj. metodickou inovací a národnostní ideologizací (*Methodische Innovation und völkische Ideologisierung*) Srovnej Willi OBERKROME, *Volksgeschichte. Methodische Innovation und völkische Ideologisierung in der deutschen Geschichtswissenschaft 1918–1945*, Göttingen 1993. Viz T. PÁNEK, *Historická etnicita geopoliticky sporných oblastí Sudet*, s. 180, pozn. č. 162.

⁷⁵ Srovnej například E. HÁHNOVÁ – H. H. HAHN, *Sudetoněmecká vzpomínání a zapominání*, Praha 2002.

⁷⁶ K tomu na příkladu interpretací německé kolonizace *Tamtéž*, s. 169–170, 172–177, kde i odkazy na primární literaturu. Viz T. PÁNEK, *Historická etnicita geopoliticky sporných oblastí Sudet*, s. 180, pozn. č. 164.

V reakci na toto zásadní etické selhání (nejen historické) vědy nastalo po druhé světové válce hledání narativu podporujícího vznik nadnárodní evropské identity, která měla být lékem na staré nacionální antagonismy. V dosavadní historické „mytologii“ byl identifikován jeden z hlavních zdrojů konfliktů, které v první polovině 20. století uvrhly lidstvo do katastrofy globálních rozměrů. Tento vývoj si však vyžádal rozsáhlou revizi tradičních „národních“ dějin (nativů), z nichž většina byla v průběhu 19. a 20. století vystavěna ve vzájemné opozici (emancipační diskurs). Tento proces pak probíhá do současnosti.

Krystalizuje-li ve stávajícím pojetí výše zmíněné hledání (nalézané a zároveň konstruované) evropské identity, děje se tak z velké části na poli kulturních dějin. V jejich rámci byly tradiční kvazipostavy (národ, stát, třída, stav) nejprve nahrazeny strukturálními pojmy (sídelní strategie, ekonomické procesy, šíření technologických inovací a kulturních vzorců) navázané ve větší míře na hmotné a toponomastické prameny. K jejich interpretaci pak začaly být zhusta využívány postupy řady dalších vědních disciplín (středověká archeologie, dějiny umění, přírodní vědy), které se ve vzájemné vazbě začaly proměňovat ve specifickou tematicky orientovanou disciplínu (dějiny středověkého osídlení).

Pokud se v rámci sídelně historického studia zaměříme na klasické kolonizační téma, lze konstatovat zásadní úlohu, kterou sehrálo v procesu formování kolektivních identit většiny obyvatel českých zemí (Čechů i Němců). Zároveň akceptujeme-li současný transformační model, lze v tomto období spatřovat jeden ze základních (vedle christianizace) konstitutivních prvků evropské kultury a kolektivní identity (druhá fáze europeizace, okcidentalizace, vnik západního křesťanstva coby specifického kulturního a civilizačního okruhu apod.). Sídelně historická perspektiva tematizující transformační procesy se v tomto světle jeví jako zásadní motiv evropských dějin.⁷⁷ Navzdory tomu se v rámci české historiografie tato perspektiva prosazuje pouze pomalu a spíše dílčím způsobem. Obecně převládá zaměření na problematiku „domácího“ vývoje a revizi starších interpretačních schémat dominujících české (bohemikální) historiografii v průběhu 19. a 20. století.

V současném historiografickém narativu lze však oproti těmto schématům nalézt zásadně odlišné pojetí historické legitimizace. Ukazuje, jak si střeoevropské prostředí vybralo ze západní kultury určité prvky, které použilo k vlastnímu účelu a ve vlastním kontextu, tak účinně, že se mohly stát součástí mýtotvorného procesu moderní české národní identity. Recepce tzv. vlivů tak v tomto světle není pasivním podléháním provincie pokročilejší kultuře, nýbrž je to aktivní výkon při konstrukci vlastní kultury.⁷⁸

⁷⁷ R. BARLETT, *The Making of Europe. Conquest, Colonization and Cultural Change, 950 – 1350*, London 1993.

⁷⁸ Viz M. BARTLOVÁ, *Naše národní umění*, Brno 2009, s. 126. Starší „pozitivistické“ pojetí, v jehož rámci byl kulturní vliv interpretován primárně jako závislost, nepůvodnost či odvozenost, tedy pojmy budící vesměs negativní konotace vystihuje Jaroslav Marek: “Zjišťování, jaký vliv vykonával jeden tvůrce na jiného, jedno dílo na další, národní kultura na sousední, bylo příznačné pro pozitivistické období humanitních věd...teoretické východisko takových studií bylo vždy stejné. Byl jím názor, že vývoj v kultuře znamená především šíření a přijímání podnětů vycházejících z lokalizovatelných center vyzářování. Recepce a nápodoba byly pokládány za hlavní motiv vývoje, původnost a individualita pokládány za výjimku. Až

Nově začal být rovněž tematizován vztah mezi středověkou kolonizací a její moderní historiografickou reflexí (zejména v rámci německé historiografie 19. a první poloviny 20. století). Toto téma rozvíjí například ve spojených státech působící polský historik J. M. Piskorski.⁷⁹ Pro české prostředí si podobné otázky klade Jan Hasil⁸⁰ a Monika Lésniewska. Vhodnost volby dané regionální sondy vyplynula do značné míry z lokálních specifik, které jsou optimální pro sledování daného tématu. Historicky jde o dva výjimečné regiony (Chebsko a Loketsko),⁸¹ které se staly specifickým místem paměti, hrajícím zásadní roli ve formování kolektivní identity obyvatel českých zemí (Egerland). Cheb může být v tomto smyslu nazírán nejen jako brána k širšímu regionu (Pliseňsko, Vogtland, Stiftland), ale i jako modelové území pro popis řady jevů s širším (střední) evropským přesahem.⁸² Středoevropské a evropské ukotvení historického narativu směřuje k obdobně ukotvené kolektivní identitě, která je nejen komplementární k tradičnímu jazykově definovanému pojetí národních dějin, ale z politicko-ekonomického hlediska ji lze označit (minimálně ve střednědobém horizontu) za perspektivní a z etického hlediska za akceptovatelnou (jedná se o

v dvacátých letech tohoto století pronikl postupně názor, že recepce vzorů je možná jen v prostředí, které ve vlastním vývoji dospěla do téhož stádia, v jakém je sám příklad, model. Že tedy přijetí vnějšího vlivu ukazuje zralost přijímající strany, že nabízí řešení, k němuž domácí vývoj sám směřuje. Toto stanovisko převládlo výrazně ve speciálních historiích umění, ale stalo se běžným v historickém studiu obecně. Zřetelný příklad této proměny ukazují názory historiků středověku na vznik našich měst. I ty se opírají o přesvědčení, že vývoj ve speciálních odvětvích lidské tvořivosti je v základě podmíněn změnami ve struktuře společnosti, že jde přibližně týmž směrem a projevuje se analogicky“. Viz J. MAREK, *Pekařovo dílo v proměnách dobového dějepisectví*, in: Pekařovské studie (ed.) E. Kantůrková, Praha 1995, s. 163.

⁷⁹ Ten si v dané souvislosti klade následující badatelské otázky: Za prvé, jaká byla povaha takzvané středověké kolonizace ve východní polovině střední Evropy? Zadruhé, které faktory rozhodly, že ve druhé polovině devatenáctého a dvacátého století, v době rostoucího moderního nacionalismu a imperialismu, se kolonizace stala - ne vždy vědomým - nástrojem manipulace v boji za tak zvaná „historická práva“. Zejména v německé historiografii se zrodil mýtus o středověké kolonizaci, který měl jen velmi málo společného se středověkou realitou. Němečtí rolníci měli v tomto pojetí táhnout na východ, ne proto, aby hledali lepší životní podmínky, ale aby pro Německo podrobili „barbarský východ“. Současně autor prezentuje tezi, že dobová konceptualizace středověké kolonizace se zformovala pod vlivem aktuálně probíhající kolonizace Severní Ameriky. To se projevilo v použité terminologii, v četných srovnáních, a dokonce i v základních tvrzeních, že „německá kolonizace“ legitimizovala „německý nárok“ na politickou a hospodářskou dominanci Německa ve střední a východní Evropě. Základní přesvědčení německých historiků a politiků bylo, že tato území by měla patřit Říši za stejných podmínek, jako Indie „patřila“ Angličanům a Alžírsko Francouzům. Viz J. M. PISKORSKI, *The Medieval Colonisation of Central Europe as a Problem of World History and Historiography*, *German History* 22 (2004): 323–343.

⁸⁰ Viz J. HASIL, *Das Sogenannte historische Egerland – zwischen dem mittelalterlichen Landesausbau und dem Aufbau der modernen Gemeindeidentität*, in: XXXI, 2. Tradition – Umgestaltung – Innovatio. Transformationsprozesse im hohen Mittelalter, M. Popelka - R. Šmidtová (eds.), Praha 2014, s. 211; TÝŽ, J. HASIL, *Historické Chebsko – uměle zkonstruovaný historický region?* In: Sborník muzea Karlovarského kraje, 21 (2013), s. 7 – 14.

⁸¹ Jejich výjimečnost se odvíjí již od jejich postavení v rámci státoprávního uspořádání Českých zemí.

⁸² Pouze výběrově: Ministerialita a její úloha při budování Štaufského impéria, Středoevropské městske státy a dálkový obchod, Historické povědomí a nacionalizace společnosti apod. K „evropské perspektivě“ chebských dějin srovnaj např. F. BOLDT, *Cheb, město evropských dějin – esej o česko-německé koexistenci*, Praha - Litomyšl 2010.

pojetí výrazně konsensuální, nikoliv konfrontační – tedy generující konfliktní společenství). Re-konstrukce (re-definice) českého národa (národní identity) v kontextu evropské integrace bude muset být racionální operací. Vycházet bude muset z dobře definovaných, vyvažovaných a prosazovaných národních zájmů, neobejde se ovšem bez zásadní reformulace národní identity. Národy se přitom vždy utvářely především svými dějinami. Otázka (společenská objednávka) je tedy v první řadě položena historické obci. Ta bude muset vygenerovat „velkovyprávění“ hodící se nejen do reality integrující se Evropy, ale i rychle se globalizujícího světa. 21. století.⁸³

Absence či nízká míra „evropské identity“ je dlouhodobě pocíťována jako jeden z hlavních problémů evropského integračního procesu.⁸⁴ Ten je sice v současné době v mnoha směrech zpochybňován, nicméně aktuální diskuze se dotýká spíše dílčích otázek. Samotný projekt nemá v současném globalizujícím světě jinou, konsensuálně přijímanou alternativu (mír, moc a prosperita). Z tohoto důvodu není momentálně aktuální otázka *zda*, ale *jak* se do tohoto procesu zapojit. Dosavadní zkušenost rovněž přináší poznání, že čím více se Evropa hospodářsky a politicky sjednocuje, tím více se umocňují národní kultury.⁸⁵ Tlak globalizované kultury národní kultury spíše v „obránné“ reakci umocňuje. Zároveň je však zřejmé, že Evropa se vyznačovala společnými charakteristikami, které ji odlišovali od zbytku světa. Základní idea evropské historie je tedy stejná jako její základní motto: Jednota v mnohosti (respektive pluralita v jednotě). Dějiny Evropy lze pochopitelně primárně psát jako dějiny evropské kultury (v nejširším slova smyslu), což se skutečně i poměrně dlouhou dobu již děje. Důležitá je však identifikace Evropanů s takto pojednaným příběhem svých dějin. Tato identifikace sice do značné míry nastává, ale je kombinována s přetrvávající identitou národní (jazykovou) Vhodné je tedy tento koncept doplnit o rozvinutí tradičního projektu národních dějin, avšak při zachování jejich vzájemné kompatibility. Nemělo by se tedy jednat o vzájemně nekompatibilní fragmenty, ale doplňující se segmenty většího celku. I v tomto případě pochopitelně zůstane zachována „mnohost dějin“ a to jak na mezinárodní, tak i národní úrovni, jelikož kritéria, na jejichž základě lze tuto jednotící koncepci vystavět jsou mnohá.

⁸³ D. TŘEŠTÍK, *Mysliť dějiny*, Praha 1999, s. 130.

⁸⁴ V této souvislosti je třeba poukázat, že po roce 1990 se pouze v rámci bývalého „východního bloku“ rozpadlo několik státních útvarů, které byly politicky a jazykově více méně homogenní. Navzdory tomu došlo k jejich politickému rozpadu (Československo), který byl v některých případech doprovázen sérií válečných konfliktů (Jugoslávie, Sovětský svaz).

⁸⁵ Toto se netýká pouze výše zmíněných případů ze středovýchodní (Česko, Slovensko), Severovýchodní (Estonsko, Lotyšsko, Litva), Východní (Bělorusko, Ukrajina, Moldávie), ale i jihozápadní (Katalánsko), či severozápadní (Skotsko, Irsko) Evropy. Další potenciální ohniska jsou přitom již dnes identifikovatelná (Falndry, Valonsko, Lombardie, Sicílie, Sardínie). Z hlediska geografického vymezení se v rámci teorie centrality jedná vesměs o státy evropské periferie a semiperiferie, které však v mnoha ohledech vykazují značnou dynamiku vývoje. Střed (jádro) kontinentu (Německo- Benelux - Francie) se tyto odstředivé tendence snaží vyvažovat prohlubující kooperací a integrací. Model centra a periferie je však pouze jeden z možných inertečních modelů. Další variantou je „Evropa subregionů“, k níž je rovněž možné vidět v mnoha ohledech náběhy (především z hlediska hospodářské, případně bezpečnostní spolupráce): Západní středmoří, Benelux, Střední Evropa, Skandinávie, Pobaltí. Východní Evropa, Balkán atd.

Jaká je tedy perspektiva výzkumu středověkého osídlení? Navzdory panujícímu postmodernímu paradigmatu, podporujícímu pluralitu badatelských přístupů a narativních technik, existuje (s ohledem na politicko-společenský kontext), relativně silná společenská objednávka po celostním (syntetickém) uchopení dané problematiky a do značné míry i její reinterpetaci (v rámci panujícího masternarativu českých dějin). To však vyžaduje hlubokou reflexi dané problematiky. V první řadě je třeba zvážit relevantní okruh badatelských otázek, vypovídací schopnost různých tříd pramenů, výběr a kompatibilitu badatelských metod, ale i verifikovatelnost výstupů, způsob výstavby teoretických modelů, obecnou sdělitelnost a srozumitelnost výstupů, jakož i etickou reflexi jejich aplikace. V teoretické rovině se jako perspektivní (z hlediska plastičnosti historické výpovědi) jeví prolínání makrostruktur a mikrostruktur, regionální sondy kombinované s individuálně uchopenými příběhy jednotlivců či reprezentativních aktérů. Očekávat lze rovněž rozšíření badatelské perspektivy v čase i prostoru, jakož i zásadní proměnu narativních technik vycházející z proměny technologické báze oboru. V rovině prostorového vymezení lze kombinovat globální⁸⁶ a kontinentální hledisko s užším pohledem zaměřeným postupně na makroregiony (střední Evropa), státy (české země), země (Čechy), regiony (Chebsko, Loketsko) a lokality (Loket, Karlovy Vary).⁸⁷ Z hlediska časového vymezení pak lze očekávat rozšíření badatelské perspektivy, ve smyslu opuštění úzce etnicky (lingvisticky) vymezeného rámce. Z pohledu historické návaznosti je žádoucí zahrnutí starších i mladších časových horizontů.⁸⁸ V tomto pojetí se hlavním nositelem kontinuity a historickým pramenem stává *krajina coby jeviště* (ale i odraz, konstrukt, výtvar) historických dějů, které v dialektickém vztahu krajinu mění a zároveň jsou jí určovány. Morfologické změny se vrství, prolínají a vzájemně ovlivňují na způsob palimpsestu či lidské paměti. Nic nemizí, nic se neopakuje.⁸⁹

⁸⁶ Tento poloostrov byl pochopitelně determinován jak ekonomickými vazbami v rámci tzv. „starého světa“, ale byl formován též změnami klimatu, migračními přesuny, kulturními vlivy zbývajících částí světa apod. Srovnej např. I. T. BUDIL, *Za obzor západu*, Praha 2001.

⁸⁷ V souladu s dobovou terminologií můžeme toto společenství označit např. jako Křesťanstvo (*christianitas*). S ohledem na pozdně antický vývoj říše římské se však v jeho rámci ustanovila specifická západní část, jejíž duchovní autoritou byl papež a světskou (v nominální rovině - *autoritas*) císař. Toto společenství pak definovalo svébytný civilizační okruh, který se zformoval pod tlakem konkurenčních kulturně-civilizačních okruhů (ortodoxního a islámského), na jejichž úkor následně expandoval. Makroregion může představovat například střední Evropa zasoupená pro dané období Stavou říší Římskou, Uherským a Polským královstvím. Státní rovinu pak mohou reprezentovat České země (svatováclavská koruna), zemskou rovinu pak České království (Čechy), region (Štaufské) Chebsko, či (Přemyslovské) Loketsko a konkrétní lokalita může být navázána na individuálního reprezentanta (panské sídlo, klášter, město apod.).

⁸⁸ V tomto smyslu byly ve starším (jazykově německém) historiografickém diskursu často (účelově) propojovány i značně vzdálené historické epochy. Klasickým příkladem je antika (stěhování národů), středověká kolonizace a německé vystěhovalství do Ruska a na Balkán v 18. a 19. století (Švábská kolonizace v Podunají, německé osídlení v Povolží, Černomoří a na Kavkazu apod.). Společným jmenovatelem tu byla idea „Němectva“ (*Detschtum*), respektive „německého východu“ (*Deutsche Ost*) – (původně germánského – po přechodném slovanském ujařnění postupně znovuzískaného (mírovou cestou – ekonomicky)). Neméně důležitá pak bylo bezprostřední ztotožnění starých Germánů a Němců (respektive promísení lingvistických, biologických, archeologických, uměnovědných a historických kategorií).

⁸⁹ Kromě příkladů zásadní transformace (z hlediska antropologických stop zničení) celých krajiných celků.

Minulé děje pak vyvstávají v návaznosti na aktuální potřebu zapomnění či naopak reinterpretace v pozměněné *mytologické* rovině. Mýtus není v tomto smyslu pouhou „*soustavou bájesloví*“, ale „*forma poetické pravdy*“, vytríděná podstata, hypotetický, metahistorický základ, který v sobě obsahuje neměnný význam. Význam, který v sobě spojuje minulost s přítomností, čímž vytváří další, možná vyšší formu reality.⁹⁰ Utváření sídelní struktury je nutné vnímat jako historii „*dlouhého trvání*“ („*Longue durée*“).⁹¹ V tomto pojetí jde především o podrobný rozbor kolonizačních předpokladů a struktur formujících průběh osídlení (reliéf, klima, sídelní „*sedimentace*“ atd.). Konkrétní etapa vrcholně středověké transformace (kolonizace) by pak mohla být ve výše zmíněném pojetí vnímána jako *konjunktura* a konkrétní zakladatelský počín (město, klášter, vesnice) jako *událost*. V praktické rovině se pak ve sledované oblasti na základě proměn personálního obsazení řady místních badatelských institucí otevírá možnost široce pojaté institucionální spolupráce. Ta má potenciál posunout stav poznání českou historiografií dosud spíše opomíjeného regionu (tématu) a revidovat starší interpretační schémata, která jsou často založena na subversivně konstruovaném narativu, který je však faktograficky obsáhlý a v české historiografii opomíjený. Součástí této revize by však neměla být pouze rovina čistě badatelská, ale též didaktická, tematizující možné směry reprezentace vědeckých výstupů a způsoby aplikace v rovině sociální i ekologické. K nastínění těchto perspektiv ve světle analýzy dlouhodobého vývoje zkoumané disciplíny se pak pokusila přispět i tato práce.

Byl-li nastolen vstupní předpoklad, že minulostí se zabýváme kvůli budoucnosti a začínala-li tato práce jako ego-historie autora, nezbyvá, než aby jako taková i pokračovala a řešila v perspektivní rovině zcela konkrétní výše nastíněné institucionální a badatelské otázky.

⁹⁰ Viz P. URBANITSCH, *Mýtus pluralismu a realita nacionalismu. Dynastický mýtus habsburské monarchie – zbytečná snaha o vytvoření identity?* in: Kuděj (časopis pro kulturní dějiny), 2006/1, s. 46.

⁹¹ Koncept historie „*dlouhého trvání*“ (francouzsky *Longue durée*) popisuje historické procesy, které lze pozorovat a pochopit jen ve velmi dlouhém časovém měřítku. Zároveň je to program historického bádání, které si všímá velmi pomalých, ale důležitých vývojových procesů a strukturálních změn. Výraz vznikl mezi historiky školy Annales shromážděných kolem Fernanda Braudela. Podle členů školy Annales má být historická věda zdůvodňována strukturalisticky. V dějinách lze podle tohoto konceptu rozlišit tři časové roviny: 1. Základní politické, hospodářské a společenské struktury se v tomto pojetí mění jen velmi pomalu, nebo dokonce vůbec ne. Jako příklady se uvádějí dynastie egyptských faraonů, feudalismus, nebo skutečnost, že Barcelona leží na pobřeží Španělska. Tato rovina se v daném konceptu považuje za nejdůležitější, neboť jako první vytváří předpoklady a vysvětlení pro zbývající dvě vrstvy. 2. Konjunktury: tímto termínem se označují například hospodářská kolísání a cykly, odehrávající se v delším časovém úseku. Příkladně by se mohlo jednat o Zlatý věk Holandska nebo o světovou hospodářskou krizi ve 30. letech 20. století. 3. Poslední rovinu tvoří dějiny události, jak je zaznamenává kronikář a historik nachází v archivních dokumentech. Zde nalezneme události politické. Historikové školy Annales považují tuto rovinu za nejméně závažnou. Viz https://cs.wikipedia.org/wiki/Longue_dur%C3%A9e, 17. 1. 2020. Dále srovnej T. BOROVSÝ – L. FASORA – B. CHOCHOLÁČ – T. MALÝ – D. NEČASOVÁ – J. NĚMEC – M. WIHODA, *Úvod do studia dějepisu*, s. 175.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

PRAMENY (INEDITA)

- BÖHM, J.: *Die älteste Geschichte der Stadt Eger bis zur Verpfändung des Egerlandes an die böhmische Krone im Jahre 1322*. 1920. Diss FF UK.
- BĚLOHLÁVEK, M. *Sedlecko v 10. -13. století a německý vliv v regionu*, Dip. KTF UK Praha 2019.
- DOLEŽEL, J.: *Středověké osídlení Dražanské vrchoviny do konce 14. století*, 1996. Diss FF UK.
- EHRlich, A.: *Die Ortsnamen des Egerer und Wildsteiner Gerichtsbezirkes*. 2 1921 Diss FF UK.
- EGERER, R.: *Ortsnamen und Besiedlung des politischen Bezirkes Tepl*. 1939. Diss FF UK.
- ENZMANN, E.: *Geschichte der Stadt Eger unter den Luxemburgern, 1322 – 1419. Mit besonderer Rücksicht auf Verfassung und Verwaltung*. 1922. Diss FF UK.
- ETTEL, E.: *Beiträge zur Siedlungsgeschichte des Egerer Kreises unter besonderer Berücksichtigung der Orts- und Flurformen*. 1940. Diss FF UK.
- FISCHER, M.: *Die Flurnamen des Egerer Gerichtsbezirkes und ihre Auswertung für die Siedlungsgeschichte*. 1938. Diss FF UK.
- FISCHER, R.: *Die slawische Ortsnamen des Egerlandes*. 1934 – 1935. Diss FF UK.
- GROSSMANN, R.: *Über Haus und Hof im Egerland. Beiträge zur Siedlungsgeschichte des Egerlandes*. 1929 – 1930. Diss FF UK.
- GÜCKELHORN, J.: *Geschichte der volkskundlichen Erforschung des Egerlandes*. 1924. Diss FF UK.
- KRATSCHMANN, M.: *Die Ortsnamen des politischen Bezirkes Eger*. 1934 – 1935. Diss FF UK.
- KRAUS, H.: *Die Flurnamen der Gerichtsbezirke Königswart und Marienbad und ihre Auswertung für die Siedlungsgeschichte*. 1940. Diss FF UK.
- KRUŠINOVA, L.: *Kapitoly k dějinám osídlení jihozápadních Čech v raném středověku*, 2001 Diss FF UK.
- KUNZ, W. J.: *Die Ortsnamen des politischen Bezirkes Luditz*. 1937. Diss FF UK.
- LANZENDÖRFER, K.: *Die Ortsnamen des Bezirkes Tachau, zugleich Versuch einer Siedlungsgeschichte*. 1934 Diss FF UK.
- LINZ J.: *Die Grenze zwischen Böhmen und dem historischen Egerland*. 1930. Diss FF UK.
- MALINA, O.: *Stabilizace sídelní sítě vrcholného středověku ve střední a západní Evropě*, 2011 Diss FF ZČU.
- MICHÁLEK, L.: *Proměny církevní správy v severních a severozápadních Čechách do poloviny 16. století*, 2002, Diss FF UK.
- NACHTMANN, E.: *Die Handelsbeziehungen Egers zu Nürnberg im Mittelalter*. 1931. Diss FF UK.
- RITT, E.: *Die Ortsnamen des Karlsbader Bezirkes*. 1939. Diss FF UK.
- SUCHÝ, M.: *Stavební proces nejen ve světle svatovitských týdenních účtů (1372-1378)*, 1997 FF UP
- THOMA, J.: *Raněstředověké osídlení jižních Čech*, 1992. FF UK
- VELÍMSKÝ, J.: *Raněstředověké osídlení Kutnohorska s přihlédnutím ke dvěma sídelním lokalitám Malín a Bylany*, 2001, Diss PedF UK.
- VOGT, K.: *Die Burg in Böhmen bis zum Ende des 12. Jahrhunderts*. 1937. Diss FF UK.
- WALISOVÁ, M.: *Změna struktury osídlení na ploše Nového Města pražského v období 12. -14. století*, 1995, Diss FF UK.
- WANIE, P.: *Der Stadt Eger geschichtlicher Entwicklungsgang bis zum Ausgange des Mittelalters*. 1912 – 1913.
- ZEZULKA, M. *Chebská falc a její role v říšské politice štaufských císařů a králů*, nevydaná diplomová práce, FF MU, Brno 2017.

PRIMÁRNÍ LITERATURA

- ABEL, W.: *Geschichte der deutschen Landwirthschaft vom Mittelalter bis zum 19. Jahrhundert*, Stuttgart 1978.
- ALTRICHTER, A.: *Heimatbuch der Iglauer Sprachinsel. Geschichte des Bodens und Bevölkerung*, Iglau 1921.
- ALTRICHTER, A.: *Heimatbuch der Iglauer Volksinsel. Ein Stück deutscher Erde und seine Geschichte*, Iglau 1940.
- ATLAS ZUR GESCHICHTE DER DEUTSCHE OSTSIEDLUNG. Bearb. Von W. Krallert, W. Kuhn und E. Schwarz, Bielefeld – Berlin – Hannover 1958.
- BACKAUS, F.: „Das gröste Siedelwerk des deutschen Volkes“. *Zur Erforschung der Germania Slavica in Deutschland*, in: Struktur und Wandel im Früh- und Hochmittelalter. Eine Bestandaufnahme aktueller Forschungen zur Germania Slavica. Hrsg. Von Ch. Lübke, Stuttgart 1998, s. 17 – 29.
- BACHMANN, A.: *Geschichte Böhmens, I. Bis 1400*, Gotha 1899.
- BARLETT, R.: *The Making of Europe. Conquest, Colonization and Cultural Change, 950 – 1350*, London 1993.
- BÁRTA, S.: *Bruno von Schaumburg: Olmützer Bischof, Kolonisateur und Staatsman*. In: Die mittelalterliche Kolonisation. Vergleichende Untersuchungen. Studentische Arbeiten aus dem internationalen Seminar, veranstaltet in Prag, vom 7. bis 11. März 2005. Praha 2009, s. 101 – 109.
- BARTL, F.: *Zur Siedlungsgeschichte des Egerlandes*, in: Unser Egerland 1939/40, s. 16 – 24.
- BAŠTA, J. - BAŠTOVÁ, D.: *K problematice počátku a vývoje slovanských hradišť v západních Čechách*, *Studia Mediaevalia Pragensia* 1, 1988, s. – 31.
- BELCREDI, L.: *Colonization, development and desertion of the medieval village of Bystřec*. In: *Ruralia III. Conference Ruralia III. 2000*, s. 187 – 201.
- BELLING, V.: *Vývoj středověkého osídlení Frýdlantska. Proces tzv. vrcholené kolonisace v severočeském pohraničí na příkladu Frýdlantska*. In: Severočeský sborník historický, Gotické umění a jeho historické souvislosti, Ústí nad Labem 2003.
- BERANOVÁ, M.: *Zemědělská výroba v 11. – 14. století na území Československa*, Praha 1975, *Studie Archeologického ústavu Československé akademie věd, ročník III/1974, svazek 1*.
- BERNAU, B.: *Čechy, X. Krušné Hory a Poohří*, Praha 1896.
- BISTRŮCKÝ, J.: *Nejstarší osídlení horního Podyjí*. *AUPO Historica* 31, 2003, s. 29 – 35.
- BOHÁČ, Z.: *Časové vrstvy patrocinií českých měst a jejich význam pro dějiny osídlení*. *HG* 4, 1970, s. 7 – 41.
- BOHÁČ, Z.: *Geneze sídla a plužiny jako pramen k dějinám osídlení*, *Historická geografie* 25, 1986, s. 7 – 52.
- BOHÁČ, Z.: *Katastry – málo využitý pramen k dějinám osídlení*, *Historická geografie* 18, 1979, s. 165 – 203.
- BOHÁČ, Z.: *K metodice studia dějin předhusitského osídlení v Čechách*, *Historická geografie* 17, 1978, s. 3 – 63.
- BOHÁČ, Z.: *K novému pojetí studia dějin osídlení v Čechách*, in: *Badania z dziejow osadnictwa i toponimii*. Red. J. Janczak i T. Ładogórski, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1978, s. 21 – 35.
- BOHÁČ, Z.: *K problematice studia feudální pozemkové držby v předhusitských Čechách*. *HG* 18, 1979, s. 5 – 30.
- BOHÁČ, Z.: *K raně středověkému osídlení Čech*, *Historická geografie* 11, 1973, s. 209 – 228.
- BOHÁČ, Z.: *Mapy k územnímu vývoji české a moravské církevní provincie*, in: *Historická geografie* 28, 1995, s. 183 – 190.
- BOHÁČ, Z.: *Národnostní poměry v zemích české koruny v době předhusitské a do třicetileté války*. In: *Husitsví – Renaissance – Reformace, Sborník k 60. Narozeninám Františka Šmahela*, Praha 1994, s. 123 – 132.
- BOHÁČ, Z.: *Osídlení raně středověkých Čech ve světle památek románské architektury*, in: *Folia historica Bohemica* 1, 1979, s. 157 – 176.
- BOHÁČ, Z.: *Otázky terminologie dějin osídlení a kolonizace za feudalismu*, in: *Historiografie čelem k budoucnosti. Sborník k šedesátinám J. Purše*. Red. O. Felcman, J. Jeleček, T. Vojtěch, J. Žemlička, Praha 1982, s. 359 – 373.

- BOHÁČ, Z.: *Patrocinia jako jeden z pramenů k dějinám osídlení*, in: Československý časopis historický 21, 1973, s. 369 – 388.
- BOHÁČ, Z.: *Patrocinia v Čechách v době předhusitské a barokní*, in: Pražské arcibiskupství 1344 – 1994. Sborník statí o jeho působení a významu v české zemi. Uspořádal Z. Hledíková a J. Polc, Praha 1994, s. 164 – 178.
- BOHÁČ, Z.: *Postup osídlení a demografický vývoj českých zemí do 15. století*, Historická demografie 12, 1987, s. 59 – 87.
- BOHÁČ, Z.: *Pozdní kolonizace levobřežního úseku středního Polabí*. HG 8, 1972, s. 105 – 114.
- BOHÁČ, Z.: *Přehled vývoje osídlení středního Povltaví v době předhusitské*. HG 17, 1978, s. 149 – 172.
- BOHÁČ, Z.: *Struktura feudální pozemkové držby v Čechách na prahu husitské revoluce – pokus o rekonstrukci podle patronátních práv*, Folia Historica Bohemica 7, 1984, s. 7 – 42.
- BOHÁČ, Z.: *The Development of Feudalism and Territorial Organization in the Czech Lands up to the Hussite Revolution*. HG 23, 1984, s. 93 – 129.
- BOHÁČ, Z.: *Topografický slovník k církevním dějinám předhusitských Čech*, Praha 2001.
- BOHÁČ, Z.: *Toponomastická mapa středního Povltaví*. HG 8, 1972, s. 188 – 193
- BOHÁČ, Z.: *Újezdy a Lhoty. Příspěvek k dějinám osídlení středověkých Čech*, Historická geografie 12, 1974, s. 3 – 25.
- BOHÁČ, Z.: *Vesnice v sídelní struktuře předhusitských Čech*, Historická geografie 21, 1983.
- BOHÁČ, Z.: *Vývoj diecézní organizace českých zemí*, in: Traditio et Cultus, Praha 1993, s. 21 – 35.
- BOLINA, P.: *Postupy při kolonizaci: vytyčování „újezdů“*. in: Přemyslovci. Budování českého státu. Praha 2009, s. 384 – 386.
- BOOCKMANN, H.: *Die mittelalterliche deutsche Ostsiedlung. Zum Stand ihrer Erforschung und zu ihrem Platz im allgemeinen Geschichtsbewußtsein*, in: Geschichte und Gegenwart. Festschrift für K. D. Erdmann, Kiel 1980, s. 13 – 77.
- BOSL, K.: *Die Reichsministerialität der Salier und Staufer. Ein Beitrag zur Geschichte des hochmittelalterlichen deutschen Volkes, Staates und Reiches*, I-II, Stuttgart 1950 – 1951.
- BOSL, K.: *Europa im Aufbruch. Herrschaft - Gesellschaft - Kultur vom 10. Bis zum 14. Jahrhundert*, München 1980.
- BRETHOLZ, B.: *Der Kampf und die Siedlungsfrage der Deutschen in Böhmen und Mähren*, Brünn 1922.
- BRETHOLZ, B.: *Geschichte Bohmens und Mahrens bis zum Aussterben der Přemysliden (1306)*, München-Leipzig 1912.
- BRETHOLZ, B.: *Geschichte Böhmens und Mährens*, I. Das Vorwalten des Deutschtums. Bis 1419, Reichenberg 1921.
- BRETHOLZ, B.: *Kolonisations-Polemik*, Brünn 1923.
- BRETHOLZ, B.: *Zur böhmischen Kolonisationsfrage*, Mitteilungen des Instituts für österreichische geschichtsforschung 38, 1918, s. 213 – 240.
- BROSCHÉ, W.: *Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte der Karlsbader Landschaft*, in: Bohemia 6, 1996, s. 39 – 71.
- BUBENÍK, J.: *Archeologické prameny k dějinám osídlení Čech v 7. až polovině 9. století (katalog nalezišť)*, Praha 1997.
- BUBENÍK, J.: *K dějinám osídlení Čech v 7. až polovině 9. století (katalog nalezišť)*, Praha 1997.
- CENDELÍN, D.: *Velké Meziříčí. Půdorys města jako historická informace o starých komunikacích i jako náznak vývoje kolonizace*. Západní Morava 6, 2002, s. 3 – 14.
- COGHE, S.: *Siedlungsvorgänge im südlichen Portugal und im Königreich Jerusalem im 12. und 13. Jahrhundert. Einige Strukturmerkmale im Vergleich*. In: Die mittelalterliche Kolonisation. Vergleichende

- Untersuchungen. Studentische Arbeiten aus dem internationalen Seminar, veranstaltet in Prag, vom 7. bis 11. März 2005. Praha 2009, s. 35 – 62.
- COUDENHOVE-KALERGI, B.: *Die Wiederkehr des Vergangenen. Zwei Völker, zwei Geschichten.* in: Tschechen und Österreicher. Gemeinsame Geschichte, gemeinsame Zukunft. Brno 2006, s. 173 – 178.
- ČECHURA, J.: *Vývoj pozemkové držby kláštera v Teplé v době předhusitské*, MZK 24, 1988, s. 205 – 22
- DAVÍDEK, V.: *Středověké osídlení Slovanů*, Praha 1950.
- DIE DEUTSCHE OSTSIEDLUNG DES MITTELALTERS ALS PROBLEM DER EUROPÄISCHEN GESCHICHTE. Hrsg. von W. Schlesinger, Sigmaringen 1975.
- DOLEŽEL, J.: *K etnické struktuře středověké kolonizace Dražanské vrchoviny.* ArchHist 28, 2003, s. 123 – 173.
- DRNOVSKÝ, P.: *Zaniklá vesnice Habřinka.* Zpravodaj muzea v Hradci Králové 31, 2005, s. 237 – 252.
- DUDÍK, B.: *Mährens allgemaine Geschichte*, I – XII, Brünn 1860 – 1888.
- DURDÍK, T.: *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2000.
- EBERHARD, W.: *Ostmitteleuropa als historische Strukturregion.* In: Perspektiven geisteswissenschaftlicher Forschung. Berlin 2003, s. 73 – 80.
- ERLEN, P.: *Europäischer landesausbau und mittelalterliche deutsche Ostsiedlung. Ein struktureller Vergleich zwischen Südwestfrankreich, den Niederlanden und dem Ordensland Preussen*, Marburg/Lahn 1992.
- FIALA, J.: *Historické cesty starého Loketska*, Karlovy Vary 2005.
- FIALA, J.: *Osídlení Sedlecka na přelomu 12. a 13. století*, in: Minulostí Západočeského kraje, č. XXVIII, Plzeň 1992.
- FIALA, Z.: *Die Organisation der Kirche in Přemyslidenstaat des 10. - 13. Jahrhunderts*, in: Siedlung und Verfassung Böhmens in der Frühzeit. Hrsg. von F. Graus und H. Ludat, Wiesbaden 1967, s. 133 – 143.
- FIALA, Z.: *Přemyslovské Čechy*, Praha 1975.
- FIALA, Z.: *Vztah českého státu k německé říši do počátku 13. století (Podle kritiky pramenů)*, Sborník historický 6, 1959, s. 23 – 95. TÝŽ, *Přemyslovské Čechy*, Praha 1975, s. 140 – 158.
- FIALA, Z.: *Správa a postavení církve v Čechách od počátku 13. století do poloviny 14. století*, in: Sborník historický III, 1955, s. 64 – 88.
- FISCHER, R.: *Die Slawischen Ortsnamen des Egerlandes und ihre Auswertung für die Lautlehre und Siedlungsgeschichte*, Leipzig 1940.
- FISCHER, R.: *Egerländer Ortsnamen aus altdeutscher Zeit*, in: Unser Egerland. 40 (1936), č. 7 – 8, s. 61.
- FISCHER, R.: *Probleme der Namensforschung an Orts- und Flurnamen im Westlichen Böhmen und seiner Nachbarschaft*, Leipzig 1950.
- FOCKE, F.: *Böhmen ist das angestamte Vaterland der Deutschböhmen. Ein Beitrag zur Geschichte der Deutschenböhmen*, Warnsdorf 1887.
- FÖRSTER, H.: *Möglichkeiten der Kooperation im Bereich der Regionalforschung Ostmitteleuropas.* In: Aspekte der Zusammenarbeit in der Ostmitteleuropa-Forschung. Tagung des Herder-Instituts und des J. G. Herder-Forschungsrates am 22./23. Februar 1994. Marburg 1996, s. 27 – 44.
- FRIEDRICH, W.: *Die Historische Geographie Böhmens bis zum Beginne der deutschen Kolonisation*, Praha 1912.
- FRITZE, W. H.: *Phänomene und Probleme des westslawischen Bauerturms am Beispiel des frühpřemyslidischen Böhmens*, in: Das Dorf der Eisenzeit und des frühen Mittelalters. Hrsg. von H. Jankuhn, R. Schützeichel und F. Schwind, Göttingen 1977, s. 494 – 529.
- GABRIEL, F. - STARÁ, M.: *Osídlení severních Čech.* In: Die Besiedlung der Neisseregion. Urgeschichte - Mittelalter - Neuzeit. 1. Symposium der Geschichtskommission der Euroregion Neisse am 13. und 14. Oktober 1993 in Zittau. Zittau, Zittauer Geschichts- und Museumsverein 1995, s. 52 – 67.
- GABRIEL, F. - VANĚK, V.: *České Švýcarsko ve středověku.* Praha 2006, s. 70.

- GAVLAS, S.: *O kształt zjednoczonego Królestwa. Niemieckie władstwo terytorialne i geneza społecznoustrojowej odrębności Polski*, Warszawa 1996.
- GEBEL, R.: *Češi a Němci - „Tisícileté drama“*. In: *Češi a Němci ve střední Evropě*. Moravský Beroun 2001, s. 67 – 75.
- GNIRS, A.: *Elbogen bei Karlsbad*, Elbogen 1928.
- GNIRS, A.: *Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale. Der politische Bezirk Elbogen*, in: *Soupis památek historických a uměleckých v republice Československé*, XLIII, Praha 1927.
- GNIRS, A.: *Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale in der politische Bezirk Tepl und Marienbad*, in: *Soupis památek historických a uměleckých v republice Československé*, L, Augsburg - Brno 1932.
- GNIRS, A.: *Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale in dem Bezirke Karlsbad*. Praha 1933, reedice in: *Handbuch der sudetendeutschen Kulturgeschichte*, svazek 8, München 1996.
- GOŠ, V.: *Změna - velká kolonizace 13. století očima archeologa*. *Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis* 6, 2003, s. 114 – 118.
- GRADL, H.: *Beiträge zur Geschichte Nordwestböhmens*. 3. Leuchtenberger und Nothaftische Lehen im Elbogenerlande, in: *Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen* 26, s. 266 – 282.
- GRADL, H.: *Geschichte des Egerlandes (bis 1437)*, Prag 1893.
- GRADL, H.: *Waldsassener Gebiet in Böhmen*, MVGD 1882, s. 260 – 265.
- GRAUS, F.: *Dějiny venkovského lidu v době předhusitské*, I. *Dějiny venkovského lidu od 10. stol. do první poloviny 13. stol.*, II. *Dějiny venkovského lidu od poloviny 13. stol. do roku 1419*, Praha 1953 – 1957.
- GRAUS, F.: *Die Problematik der deutschen Ostsiedlung aus tschechischer Sicht*, in: W. Schlesinger (ed.), *Die deutsche Ostsiedlung des Mittelalters als Problem der europäischen Geschichte*, Vorträge und Forschungen 18, Sigmaringen 1975, s. 31 – 75.
- GRAUS, F.: *Deutsche und slawische Verfassungsgeschichte?* [Německé a slovanské dějiny státnosti?], *Historische Zeitschrift* 197 (1963).
- GROSS, A.: *Dějiny karlovarského kraje, Díl I., Od pravěku do konce feudálního období (1848)*, Karlovy Vary 1954.
- GROSS, A.: *Staroslovanské osídlení Karlovarska*, in: *Historický sborník Karlovarska*, 1955.
- HALLA, K.: *Ministeriální rod Nothaftů na Chebsku a Sokolovsku*, Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, diplomová práce 1999.
- HASSMANN, H.: *Die Besiedlung des Egerlandes und seiner Nachbargebiete in vorgeschichtlicher Zeit*, in: *Unser Egerland* 42 (1938), s. 161 – 169.
- HAŠKOVÁ, J.: *Osídlení a směna v západních Čechách do konce 13. století v historické výpovědi nálezů mincí*, *MZK* 19, 1983, s. 153 – 161.
- HEJNA, A.: *Slovanská hradiště a počátky měst v Čechách*, *PA* 52, 1961, s. 563 – 572.
- HEJNA, A.: *Venkovská opevněná sídla 10. - 13. století v Čechách. Problematika jejich studia a výsledky dosavadního výzkumu*, *AR* 28, 1976, s. 279 – 290.
- HERRMANN, CH.: *Zum Verhältnis von Stadt und Burg im Ermland*. In: *Burg und Stadt*. Praha 1999, s. 99 – 112.
- HIGOUNET, CH.: *Die deutsche Ostsiedlung im Mittelalter*, 2. Aufl. München 1990.
- HIGOUNET, CH.: *Les Allemands en Europe centrale et orientale au Moyen Age*, Paris 1989.
- HLAVÁČEK, I.: *Česká církev, její organizace a správa ve vztahu ke státu do husitství*, in: *Církevní správa a její písemnost na přelomu středověku a novověku*, *Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica* 2 – 1999, *Z pomocných věd historických* XV, Praha 2003.

- HLEDÍKOVÁ, Z.: *Ke studiu a možnostem využití patronátních práv v předhusitských Čechách*, FHB 7, 1984, s. 43 – 99.
- HLEDÍKOVÁ, Z.: *Venkovské děkanáty ve středověkých Čechách*, in: Pocta prof. JUDr. Karlu Malému k 65. narozeninám, uspořádal Ladislav Soukup, Praha 1995, s. 112 – 123.
- HOFFMANN, F.: *K systémové analýze středověkých měst*. ČČH 88, 1990, č. 3, s. 252 – 275.
- HOFFMANN, F.: *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 2009.
- HOLÝ, V.: *Připojení Chebska k německé říši*, Minulostí západočeského kraje VI, 1968, 223 – 250.
- HOSÁK, L.: *Středověká kolonizace moravské části Vysočiny*. Vlastivědný sborník Moravskobudějovicka 2005, č. 1, s. 127 – 181.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis země Moravskoslezské*, Praha 1933 -1938.
- HOSNER, J.: *Wigensdorf, Geschichte einer ergebirgischen Siedlung* *Erzgebirgszeitung* 1910, s. 36.
- HRABOVÁ, L.: *K problému německé kolonizace ve střední Evropě*, Sborník historický 9, s. 67 – 94.
- HŘIBOVÁ, B.: *Mapa přírodní krajiny českých zemí ve 12. století*, Sborník Vysoké školy pedagogické v Olomouci, Přírodní vědy II, Praha 1956.
- CHARVÁT, P.: *Poznámky k německé kolonizaci východních Čech*, AH 10 (1985), s. 75 – 81.
- CHARVÁTOVÁ, K.: *Kolonizace oseckého kláštera ve 13. a 14. století*. FHB 6, 1984, s. 235 – 288.
- CHARVÁTOVÁ, K.: *Několik poznámek k dějinám osídlení na panstvích cisterciáckých klášterů v Čechách a ve Slezsku*. In: Krzeszów. Uswiecony Laska. Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 1997, s. 78 – 85.
- CHARVÁTOVÁ, K.: *Pluh a sekera: hospodářství a osídlovací procesy na panstvích českých klášterů ve 13. století*, in: Muzejní a vlastivědná práce – časopis společnosti přátel starožitností, roč. 106, č. 2, 1998.
- CHARVÁTOVÁ, K.: *Význam cisterciáckého řádu pro osídlení Čech*, AH 10, 1985, s. 415 – 421.
- CHARVÁTOVÁ, K.: *Vztah dvorů k vesnickému osídlení na panstvích cisterckých klášterů v Čechách*, AH 11, 1986, s. 461 – 467.
- CHARVÁTOVÁ K.: *Vývoj osídlení na panství kláštera v Teplé ve 13. století*, HG 28, 1995, s. 74.
- JANSA, P.: *Trutnovská kolonizační provizoria*. CastB 9, 2004, s. 63 – 68.
- JINDŘICH, K.: *Plaský klášter a polské osídlení části Rokytenska*. in: 850 let plaského kláštera (1145-1995). Sborník příspěvků semináře „Vývoj a význam plaského kláštera pro české dějiny“ pořádaného v Mariánské Týnici ve dnech 31.5. -2. 6. 1995. Mariánská Týnice, Muzeum a galerie severního Plzeňska 1995, s. 38 – 39.
- JIRÁSKO, L.: *Osídlení Novobystřicka v předhusitském období*. HG 17, 1978, s. 209 – 272.
- JIREČEK, H.: *Běh kolonizací české až do roku 1200*. In: Památky archeologické 2, 1857, s. 362 – 366.
- JIREČEK, H.: *Slovanské právo v Čechách a na Moravě, I. Od prvních zpráv do konce X. století, II. Od počátku XI. Do konce XIII. století*, Praha 1863 – 1864.
- JURITSCH, G.: *Beitrage zur bohmischen Geschichte in der Zeit der Přemysliden*, Prag 1928.
- JURITSCH, G.: *Die Deutschen und ihre Rechte in Böhmen und Mähren im XIII. Und XIV. Jahrhunderte*, Programm des Staats-Ober- Gymnasium in Mies 1904 – 1905, Mies 1905, s. 183
- KALOUSEK, J.: *České státní právo*, 2. Vyd. Praha 1892.
- KARELL, V.: *Das Erzgebirge und seine Besiedlung*, Kadaň 1924.
- KÄUBLER, R.: *Die ländliche Siedlungen des Egerlandes*. Leipzig, Diss. 1935.
- KEJŘ, J.: *Císař Friedrich Barbarossa jako pán západočeské provincie sedlecké*, in: Sborník k 70. narozeninám V. Vaněčka, Praha 1975
- KEJŘ, J.: *Městské zřízení v zřízení v českém státě ve 13. století*, Československý časopis historický 27, 1979, s. 226 – 252.
- KEJŘ, J.: *Nad počátky našich měst*, Československý časopis historický 24, 1976, s. 377 – 401.

- KEJŘ, J.: *Zwei Studien über die Anfänge der Städtverfassung in den böhmischen Ländern*, Historica 16, 1969, s. 81 – 142.
- KLANICA, Z.: *Počátky slovanského osídlení našich zemí*, Praha 1986.
- KLÁPŠTĚ, J.: *Kolonizace*. In: Přemyslovci. Budování českého státu. Praha 2009, s. 394 – 397.
- KLÁPŠTĚ, J.: *Osídlení českých zemí na sklonku přemyslovské epochy*. In: Přemyslovci. Budování českého státu. Praha 2009, s. 378 – 383, s. 387 – 393.
- KLÁPŠTĚ, J.: *Proměna Českých zemí ve středověku*, Praha 2005.
- KLÁPŠTĚ, J.: *Studies of structural change in medieval settlement in Bohemia*, Antiquity 65, 1991, s. 396 – 405.
- KLÁPŠTĚ, J.: *Změna - středověká transformace a její předpoklady*, in: Mediaevalia archaeologica bohemia 1993, Praha 1994, s. 9 – 59.
- KLÁPŠTĚ, J.: *Zpráva o středověké kolonizaci pod Sovími horami*. DaS 26, 2004, č. 3, s. 42 – 45.
- KLÍR, T.: *Osídlení zemědělsky marginálních půd v mladším středověku a raném novověku*, Praha – Brno 2008.
- KLOSS, F.: *Das räumliche Bild der Grundherrschaft in Böhmen bis zum ende des XII Jahrhunderts*, in: MVGDB, s. 93.
- KLOS, R.: *K dějinám Šluknovska v 13. a 14. století*. HG 28, 1995, s. 63 – 69.
- KNOLL, V.: *Říšská ministerialita*, in: Rozpravy klubu Augusta Sedláčka, prosinec 1998, Plzeň 1999, s. 5 – 6.
- KNOLL, V.: *Štaufští ministeriálové a Sedlecko – Poznámka k počátkům loketského manského systému a loketské krajské správy*, in: Západočeský historický sborník 8, Plzeň 2003, s. 7 – 27.
- KNOLL, V.: *Štaufští ministeriálové a Sedlecko – Poznámka k počátkům loketského manského systému a loketské krajské správy*, in: ZHS 8, Plzeň 2003.
- KOHOUTEK, J.: *Drobné středověké fortifikace na Podřevnicku a jejich vztah ke kolonizačnímu procesu na jihovýchodní Moravě*. ArchHist 18, 1993, s. 167 – 179.
- KONŮPEK, J.: *Kolonizace a církevní správa na území historického Loketska ve 13. století*, nevydaná bakalářská práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2009.
- KONŮPEK, J.: *Sakrální architektura na území historického Loketska ve 13. století*, nevydaná diplomová práce, Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2009.
- KONŮPEK, J. – ZEMAN, J.: *Dispozice kostelní stavby jako pramen k dějinám středověkého osídlení – meze a limity vypovídací schopnosti*. In: Svorník 10, 2013, s. 5 – 32.
- KOTYŠKA, V.: *Úplný místopisný slovník Království českého*, Praha 1895.
- KOTZSCHKE, R.: *Die Anfänge des deutschen Rechtes in der Siedlungsgeschichte des Osten (ius teutonicum)*, Leipzig 1941.
- KOTZSCHKE, R.: *Ländliche Siedlung und Agrarwesen in Sachsen*, Remagen 1953.
- KOTZSCHKE, R.: *Quellen zur Geschichte der ost deutschen Kolonisation im 12. bis 14. Jahrhundert*, Berlin 1931.
- KOTZSCHKE, R. - EBERT, W.: *Geschichte der ostdeutschen Kolonisation*, Leipzig 1937.
- KÖRMEDY, A.: *Melioratio terrae. Vergleichende Untersuchung über die Siedlungsbewegung im östlichen Mitteleuropa im 13. – 14. Jahrhunderts*, Poznań 1995.
- KOUŘIL, P.: *Středověká kolonizace na severovýchodní Moravě a ve Slezsku a její odraz v archeologických pramenech*. ArchHist 18, 1993, s. 141 – 150.
- KREMER, J.: *Die Kolonisation und der Zisterzienserorden*. In: Die mittelalterliche Kolonisation. Vergleichende Untersuchungen. Studentische Arbeiten aus dem internationalen Seminar, veranstaltet in Prag, vom 7. bis 11. März 2005. Praha 2009, s. 63 – 89.
- KROFTA, K.: *Die Deutschen in Böhmen*, Prag 1924.

- KROFTA, K.: *Die Deutschen im tschechoslowakischen Staate*, Praha 1937.
- KROFTA, K.: *Kurie a církevní správa zemí českých v době předhusitské*, Český časopis historický 10, 1904, s. 15 – 36, 125 – 152, 249 – 275, 373 – 391; 12, 1906, s. 7 – 30, 178 – 191, 274 – 298, 426 – 446; 14, 1908, 18 – 34, 172 – 196, 273 – 287, 416 – 435.
- KROFTA, K.: *Němci v Čechách*, Praha 1927.
- KROFTA, K.: *Rádlova Válka Čechů s Němci*. In: Národnostní Obzor, roč. 1, sešit 2, 1930, s. 81 – 97.
- KRZEMINSKÁ, B. – TŘEŠTÍK, D.: *Přemyslovská hradiště a služební organizace českého státu*, Archeologické rozhledy 17, 1965, s. 624 – 655.
- KUBŮ, F.: *Štaufská ministerialita na Chebsku*, Cheb 1997.
- LANGHAMMER, R.: *Böhmens Schutzherrschaft über das Kloster Waldsassen*, in: Unser Egerland 37 (1933), s. 74.
- LANGHAMMER, R.: *Zur 800 - Jahr - Feier des Klosters Waldsassen.*, in: Unser Egerland 37 (1933), s. 73.
- LÁNÍK, J.: *Vývoj pozemkové držby pražského arcibiskupství od 10. do 14. století*, in: Historická geografie 20, 1928, s. 113 – 125.
- LAŠTOVKOVÁ, V.: *Postup osídlení v oblasti labského pravobřeží od 11. do konce 14. století*. HG 17, 1978, s. 273 – 309.
- LE GOFF, J.: *Kultura středověké Evropy*, Praha 1991.
- LIPPERT, J.: *Social - Geschichte Böhmens in vorhussitischer Zeit I*, Praha – Wien – Leipzig, 1896.
- LUKAS, J.: *Vývoj osídlení Slánska a Mělnicka od 10. do poloviny 14. století*. HG 17, 1978, s. 99 – 148.
- MAUR, E.: *Obyvatelstvo českých zemí ve středověku*, in: Dějiny obyvatelstva českých zemí, Praha 1998, s. 35 – 73.
- O. MALINA, O.: *Samostatně stojící kostel jako doklad transformace osídlení – možnosti archeologie a GIS*, in Svorník 10/ 2012, s. 33 – 44.
- MEDUNA, P. - SÁDLO, J.: *Bezdězsko - Dokesko. Krajina mezi odolností a stagnací*. HG 35, 2009, č. 1, s. 147 – 160.
- MEITZEN, A.: *Die Kulturzustände der slawischen Dörfer der deutschen Kolonisation* [Kulturní poměry slovanských vesnic před německou kolonizací], Breslau 1964.
- MEITZEN, A.: *Die Ausbreitung der Deutschen in Deutschland und ihre Besiedlung der Slawengebiete*, Jena 1879.
- MEITZEN, A.: *Siedlung und Agrarwesen der Westgermanen und Ostgermanen, der Kelten, Römer, Finnen und Slawen*, 3 sv., Berlin 1895.
- MĚŘÍNSKÝ, Z.: *Otázky kolonizace a interetnických vztahů na středověké Moravě*. ArchHist 18, 1993, s. 99 – 118.
- MĚŘÍNSKÝ, Z. - PLAČEK, M.: *Hrad Šenkenberk a jeho úloha v kolonizaci Znojemska*. ArchHist 18, 1993, s. 211 – 223.
- MĚŘÍNSKÝ, Z. - ZUMPFE, E.: *Der Bergbau und die Besiedlung des südwestlichen Mährens*. ArchHist 26, 2001, s. 15 – 25.
- MIKULÁŠ, M.: *Die Verwandlung der Landschaft am Beispiel Südböhmens*. In: Die mittelalterliche Kolonisation. Vergleichende Untersuchungen. Studentische Arbeiten aus dem internationalen Seminar, veranstaltet in Prag, vom 7. bis 11. März 2005. Praha 2009, s. 93 – 100.
- MUGGENTHALER H.: *Kolonisatorische und wirtschaftliche Tätigkeit eines deutschen Zisterziarklosters im 12. und 13. Jahrhundert*, München 1924.
- MUSIL, F.: *Cesta přes Mladkovské (Mezileské) sedlo. (K problematice středověkých komunikací spojujících Čechy s Kladskem)*. Kladský sborník 2, 1998, s. 99 – 115.
- MUSIL, F.: *Ke vzniku Králík*. Orlické hory a Podorlicko sv. 7, 1994, s. 31 – 44.

- MUSIL, F.: *K problematice vývoje středověkých komunikací v Poorlicku v době předhusitské*. HG 30, 1999, s. 135 – 153.
- MUSIL, F.: *K vývoji šlechtických sídel na Šumpersku a Bruntálsku* - (1. část). StM 4, 1998, č. 7, s. 26 – 37.
- MUSIL, F.: *K vývoji šlechtických sídel na Šumpersku a Bruntálsku* - (2. část). StM 5, 1999, č. 8, s. 17 – 31.
- MUSIL, F.: *Osídlování Poorlicka v době předhusitské. Kraj na Tiché Orlici, v povodí Třebovky a Moravské Sázavy*. Ústí nad Orlicí 2002, s. 280.
- MUSIL, F.: *Vztahy Kladska a Čech z pohledu dějin osídlení*. Kladský sborník 2, 1998, s. 83 – 98.
- NALBADIDACIS, J.: *Deutsche Ostsiedlung: Moderne Ansätze*. In: Die mittelalterliche Kolonisation. Vergleichende Untersuchungen. Studentische Arbeiten aus dem internationalen Seminar, veranstaltet in Prag, vom 7. bis 11. März 2005. Praha 2009, s. 21 – 34.
- NATHER, F.: *Imigrace a kolonizace v Čechách a na moravě. Problém česko německých vztahů*, Olomouc 2007.
- NEJDL, K.: *Počátky kolonizace valdsaského kláštera a germanizace Karlovarského kraje*. In: Historický sborník Karlovarska 1955, s. 56 – 76.
- NEKUDA, R.: *Sociální a hospodářské podmínky středověké kolonizace z hlediska archeologie*. ArchHist 18, 1993, s. 151 – 157.
- NĚMEČKOVÁ, V.: *Mezi Hradcem (Králové) a Jaroměří - studie k dějinám středověku*. Východočeské listy historické 21 – 22, 2004, s. 21 – 32.
- NOVOTNÝ, V.: *České dějiny, I - IV*, Praha 1912 – 1937.
- NOVÝ, P.: *K metodice výzkumu a datování starých komunikací*. Staré stezky 12, 2008, s. 9 – 15.
- OBERDORFFER, K. – SCHIER, B. – WOSTRY, W. (eds.): *Wiessenschaft im Volkstumkampf. Festschrift Erich Gierach zu seinem 60. Grburtstage überreicht von Freuden , Schülern und Fachgenossen*, Reichenberg 1931.
- PALACKÝ, F.: *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě dle původních pramenův*, I. 1. *Od prvověkosti až do roku 1125*, 3. vyd. Praha 1876; I. 2. *Od roku 1125 do roku 1253*, 3. vyd. Praha 1877; II. 1. *Od roku 1253 až do roku 1403*, 2. vyd. Praha 1877.
- PEKAŘ, J.: *O smyslu českých dějin*, Praha 1929.
- PEKAŘ, J.: *O správním rozdělení země České do polovice 13. století*, in: Sborník prací historických k šedesátým narozeninám J. Golla. red. J. Bidlo, G. Friedrich, K. Krofta, Praha 1906, s. 81 – 123
- PETRÁŇ, J. a kol.: *Dějiny hmotné kultury*, 1.1. *Vymezení kulturních dějin. Kultura každodenního života od pravěku do 13. století*, 1.2. *Kultura každodenního života od 13. do 15. století*, Praha 1985.
- PETRÁŇ, J.: *Mikrohistorie aneb o nedějínách*. In: Dějiny ve věku nejistot. Sborník k příležitosti 70. narozenin Dušana Třeštíka. Praha 2003, s. 201 – 208.
- PFITZNER, J.: *Das Erwachen der Sudetendeutschen im Spiegel ihres Schrifttums bis zum Jahre 1848*, Augsburg 1926.
- PFITZNER, J.: *Das Tausendjährige Prag*, Bayreuth 1940.
- PFITZNER, J.: *Die Besiedlung der Sudeten bis zum Ausgang des Mittelalters*, in: Deutsche Hefte für Volks- und Kulturbodenforschung 1, 1930/31, s. 70 – 87, 168 – 191.
- PFITZNER, J.: *Die Geschichtsbetrachtung der Deutschen und der Tschechen*, Historische Zeitschrift 155, 1932, s. 84nn.
- PFITZNER, J.: *Sudetendeutsche Geschichte*, 2. Aufl. Reichenberg 1937.
- PLAČEK, M.: *Kontaktní vztahy na hranicích Moravy a Rakouska a jejich projevy*. ArchHist 28, 2003, s. 211 – 222.
- PLAČEK, M.: *Opěrné body Borešovy kolonizace Moravskotřebovska*. In: Vladimír Wolf et Opera Corcontica. Sborník příspěvků k šedesátinám Prof. PhDr. Vladimíra Wolfa. Hradec Králové 2002, s. 301 – 311.
- PLAČEK, M.: *Poznámky k vývoji Kostelce ve středověku*. ArchHist 27, 2002, s. 477 – 482.
- PLEINEROVÁ, I.: *Březno, Vesnice prvních Slovanů v severozápadních Čechách*, Praha 1975, s. 75 – 82.

- PODROUŽEK, K.: *Vesnické stavby v pískovcovém podloží*, Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2006.
- PO STOPÁCH ŠLECHTICKÉHO RODU NOTTHAFFTŮ – NOTTHAFFTI V ČECHÁCH A V BAVORSKU (Katalog ke stejnojmenné výstavě v Krajském muzeu Cheb a v Muzeu Chebska v Marktredwitz), Cheb 2006.
- PREIDEL, H.: *Die vor- und frühgeschichtlichen Siedlungsräume in Böhmen und Mähren*, München 1953.
- PROFOUS, A.: *Místní jména v Čechách, jejich vznik původní význam a změny*. Praha 1947 – 57, dodatky 1960.
- PRÖKL, V.: *Eger und das Egerland*, I. – II., Falkenau-Eger 1877.
- PŘÍSPĚVKY K DĚJINÁM OSÍDLENÍ PŘEDHUSITSKÝCH ČECH, Praha 1978.
- PUSCHNER, M.: *Deutsche Historiker in den böhmischen Ländern zum tschechisch-deutschböhmischem nationalen Konflikt in der Revolution von 1849/49*. In: Die böhmischen Ländern in der deutschen Geschichtsschreibung seit dem Jahre 1848, Teil II. Acta Universitatis Purkynianae, Slavogermanica 4, Ústí nad Labem 1997.
- QUIRIN, K. H.: *Die deutsche Ostsiedlung im Mittelalter*, 2. Aufl. Göttingen 1986.
- RÁDL, E.: *O německé revoluci. K politické ideologii sudetských Němců*. Praha 2003, s. 143.
- RÁDL, E.: *Válka Čechů s Němci*, Praha 1928.
- REGNI BOHEMIAE MAPPA HISTORICA. Vydali J. V. Horák a L. Mucha, Praha 1976 (vydání F. Palacký – J. kalousek: Historická mapa Čech rozdělených na archidiakonáty a děkanáty 14ho století, Praha 1874).
- RICHTER, K.: *Die böhmischen Länder im Früh- und Hochmittelalter*, in: Handbuch der Geschichte der böhmischen Länder. Hrsg. von K. Bosl, I. Die böhmischen Länder von der archaischen Zeit bis zum Ausgang der hussitischen Revolution, Stuttgart 1967, s. 163 – 347.
- ROUBÍK, F.: *Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách*, Praha 1959.
- RYCHTEROVÁ, P. - WIHODA, M.: *Die mittelalterliche Kolonisation: vergleichende Untersuchungen: studentische Arbeiten aus dem internationalen Seminar, veranstaltet in Prag, vom 7. bis 11. März 2005*. Praha 2009, s. 194.
- RYCHTEROVÁ, P. - BRAUER, M. - WIHODA, M.: *Kolonisation und Akkulturation im Mittelalter: vergleichende europäische und regionale Perspektiven. Einleitung*. In: Die mittelalterliche Kolonisation. Vergleichende Untersuchungen. Studentische Arbeiten aus dem internationalen Seminar, veranstaltet in Prag, vom 7. bis 11. März 2005. Praha 2009, s. 7 – 18.
- ŘÁD CISTERCIÁKŮ V ČESKÝCH ZEMÍCH VE STŘEDOVĚKU. Sborník vydaný k 850. výročí založení kláštera v Plasech. Sestavila D. Housková, Praha 1994.
- SÁDLO J. – POKORNÝ P. – HÁJEK P. – DRESLEROVÁ D. – CÍLEK V.: *Krajina a revoluce, významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí*, Praha 2005.
- SANDNER, R.: *Zur Besiedlung des Egerlandes in vor- und frühgeschichtlicher Zeit*, in: Unser Egerland 33 (1929), č. 10 – 11, s. 110 – 116.
- SEDLÁČEK, A.: *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, XIV, 3. vydání Praha 1993 – 1998.
- SEDLÁČEK, A.: *Místopisný slovník historický království českého*, Praha 1998.
- SEDLÁČEK, A.: *O starém rozdělení Čech na kraje*, Praha 1921.
- SEVERIN, K.: *Kolonizace Hřebečska*. ArchHist 28, 2003, s. 175 – 210.
- SHMIDT, H. F.: *Die rechtlichen Grundlagen der Pfararorganisation auf westslawischen Boden und ihre Entwicklung während des Mittelalters*, Weimar 1938.
- SCHALLER J.: *Topographie des Königreichs Böhmen, darinnen alle städte, Flecken, Herrschaften, Schlösser, Landgüter, Edelsitze, Klöster, Dörfer, wie auch verfallene Schlösser und Städte unter den ehemaligen und jetzigen Benennungsamt ihren Merkwürdigkeiten beschrieben werden*, II., Elbogner Kreis. Praha 1785.
- SCHLESINGER, L.: *Die Ansiedelung der Deutschen in Böhmen (1197-1306)*, in: Deutsche Arbeit in Böhmen. Hrsg. von H. Bachmann, Berlin 1900, s. 39 – 74.
- SCHLESINGER, L.: *Die Stellung der Deutschen in der Geschichte Böhmens*, Prag 1922.

- SCHLESINGER, L.: *Geschichte Bohmens*, Prag 1869 (2. Aufl. 1870).
- SCHLESSINGER, W. (ed.): *Die deutsche Ostsiedlung des Mittelalters als problem der europäischen Geschichte*, in: *Vorträge und Forschungen* 18, Sigmaringen 1975.
- SCHLESINGERA, W.: *Die geschichte Stellung der mittelalterlichen deutschen Ostbewegung*. In: *Historische Zeitschrift* 183, 1957, s. 517 – 542.
- SCHLESINGER, W.: *Zur Problematik der Entstehung der deutschen Ostsiedlung*, in: *Die deutsche Ostsiedlung des Mittelalters als Problem der europäischen Geschichte*. Hrsg. von W. Schlesinger, Sigmaringen 1975, s. 11 – 30.
- SCHMALFUSS, F. A.: *Das deutsche Städtewesen und sein politischer und socialer Einfluß auf Land und Volk in Böhmen und seinen Nebenländern*, MVGD 3, 1864, s. 1-12.
- SCHMALFUSS, F. A.: *Die deutschen Bauern-Colonien in Böhmen und ihr Einfluß auf das Land und die Landwirtschaft*, *Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen* (dále MVGD) 2, 1863, s. 99-105.
- SCHMALFUSS, F. A.: *Die Deutschen in Böhmen. Geschildert in Geographisch-statistischer, staatswirthschaftlicher, volksthümlicher und geschichtlicher Beziehung*, Prag 1851.
- SCHRÁNIL, J.: *Země česká za doby knížecí*, Praha 1932.
- SCHREIBER, R.: *Der elbogner Kreis und seine enklaven nach dem dreissigjährigen Kriege*, Prag 1925.
- SCHWARZ, E.: *Beiträge zur Volkstumsgeschichte der Sudetenländer*, *Bohemia* 11, 1970, s. 34 – 150.
- SCHWARZ, E.: *Die Ortsnamen der Sudetenländern als Geschichtsquelle*, Berlin 1931.
- SCHWARZ, E.: *Volkstumsgeschichte der Sudetenländer*, I. Böhmen, II. Mähren-Schlesien, 2. Aufl. München 1987.
- SCHWARZ, E.: *Zur Namensforschung und Siedlungsgeschichte in den Sudetenländern*, Reichenberg 1923
- SLÁMA, J.: *Príspevek k vnútrní kolonizaci raně středověkých Čech*, *Archeologické rozhledy* 19, 1967, s. 433 – 445.
- SKÁLA, E.: *Jazyková situace v Čechách v rozmezí let 993-1322*, in: *Milénium břevnovského kláštera (993-1993)*. Sborník statí o jeho významu a postavení v dějinách. red. I. Hlaváček a M. Bláhová, Praha 1993, s. 163 – 171.
- SLÁMA, J.: *K počátkům slovanského osídlení západních Čech*, *AR* 23, 1971, s. 725 – 741.
- SLÁMA, J.: *Príspevek ke kulturním dějinám raně středověkých Čech*, in: *Sborník Kruhu přátel Muzea hl. m. Prahy* 1, 1988, s. 65 – 75.
- SLÁMA, J.: *Príspevek k vnútrní kolonisaci raně středověkých Čech*, *AR*, 19, 1967, s. 433 – 445.
- SLAVÍK, J.: *Vznik českého národa. Úvod do českých dějin*, I. *Národ v době družinné*, II. *Národ a města*, Praha 1946 – 1948.
- SMETANA, J.: *Rumburk v době předhusitské*. *DVZ* 4, 1994, č. 1-VII, s. 13 – 19.
- SMETÁNKA, Z.: *Legenda o Ostojovi. Archeologie obyčejného života v raně středověkých Čechách*, Praha 1992.
- SMETÁNKA, Z.: *Přírodní poměry a osídlování Čech v 10. – 13. století*, *AH* 3, 1978, s. 331 – 335.
- SMETÁNKA, Z.: *Současný stav archeologického výzkumu hmotné kultury zemědělských osad X. – XV. století v Čechách*, *ČSČH* 13, 1965, s. 239 – 268.
- SMETÁNKA, Z.: *Vzpomínky na minulost české archeologie I. Neviditelná kolej jako prostředek hledání nových cest*. *AR* 60, 2008, č. 4, s. 733 – 754.
- SMETÁNKA, Z. – KLÁPŠTĚ, J.: *Archeologie a česká vesnice 10. - 13. století*, *AR* 27, 1975, s. 286 – 296.
- SMETÁNKA, Z. – ŠKABRADA, J.: *Archeologie a výzkum středověkého kostela, in: Hodnoty a funkce venkovských kostelů v urbanizované krajině*, Praha 1994.

- SOMMER, J.: *Ke stavebním zvláštnostem středověkých kostelů s chórovou věží v okolí Chebu*, in: Památky a příroda 14, 1989, s. 468 – 475.
- SOMMER, J.: *Kostelní hrad v Horním Slavkově*, Castologica Bohemica, 2, 1991, s. 177 – 187.
- SOMMER, J.: *Nástin problematiky studia středověkých opevněných kostelů*, in: Zprávy Kruhu přátel Muzea hlavního města Prahy, 2, 1989, s. 2 – 3.
- SOMMER J. G.: *Das Königreich Böhmen*, XV. Elbogner Kreis. Prag 1847.
- SOMMER, P.: *Církev a český stát od 10. do 13. Století*. In: Przemyslidzi i Piastowie – twórci i gospodarze średniowiecznych monarchii, ed. Józef Dobosz, Poznań 2006, s. 43 – 77.
- SOMMER, P.: *Duchovní svět raně středověké české laické společnosti*. In: Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa. Mezinárodní sympozium uspořádané Českou křesťanskou akademií a Historickým ústavem AV ČR 19. a 20. listopadu 1997 v Praze, ed. Dušan Třeštík a Josef Žemlička, Praha 1998, s. 133 – 166.
- SOMMER, P.: *K poznání České církevní hmotné kultury 13. století*, AH 14, 1989, s. 53 – 63.
- SOMMER, P.: *Začátky křesťanství v Čechách. Kapitoly z dějin raně středověké duchovní kultury*, Praha 2001.
- SPUNAR, P.: *Kultura českého středověku*, Praha 1987.
- SUDETENDEUTSCHER ATLAS. Hrsg. von E. Meynen, München 1955.
- STURM, H.: *Geschichte einer Reichstadt*, Geislingen 1960.
- DAS SUDETENDEUTSCHTUM. *Sein Wesen und Werden im Wandel der Jahrhunderte*. Hrsg. von G. Pirchan, W. Weizsacker, H. Zatschek, 2. Aufl. Brünn-Prag-Leipzig-Wien 1939.
- ŠAFAŘÍK, P. J.: *Geschichte der slawischen Sprache und literatur nach allen Mundarten*, 2. Abdr. Prag 1869.
- ŠIMÁK, J. V.: *Pronikání Němců do Čech kolonizací ve 13. a 14. století*, Praha 1938.
- ŠIMÁK, J. V.: *Středověká kolonizace v zemích českých*, in: České dějiny I/5 (ed. V. Novotný), Praha 1938.
- ŠIMEK, E.: *Chebsko – dnešní nejzápadnější slovanské území – v staré době*, Brno 1955.
- ŠKODA, J. J.: *Rolnická kolonizace a dělba plužiny při Orlických horách*. Panorama 3, 1995, s. 3 – 23.
- ŠMELHAUS, V.: *Kapitoly z dějin předhusitského zemědělství*, Praha 1964.
- ŠMELHAUS, V.: *Vývoj zemědělské výroby v Českých zemích v době předhusitské*, Praha 1980.
- ŠMILAUER, V.: *Osídlení Čech ve světle místních jmen*, Praha 1960.
- ŠTĚPÁNEK, M.: *Ke středověké koncentraci osídlení*, in: Z českých dějin. Sborník prací in memoriam prof. dr. V. Husy, Praha 1966, s. 63 – 75.
- ŠTĚPÁNEK, M.: *Osídlení a zemědělská výroba v Českých zemích v 10 – 13.*, in: Počátky českého státu, s. 20 – 42.
- ŠTĚPÁNEK, M.: *Patrocina a středověké cesty*, ČSČH 16, 1968, s. 551 – 570.
- ŠTĚPÁNEK, M.: *Plužina jako pramen dějin osídlení*, ČSČH 15, 1967, s. 725 - 746; 16, 1968, s. 247 – 274.
- ŠTĚPÁNEK, M.: *Strukturální změny středověkého osídlení*, I – II, ČSČH 17, 1969, s. 457 – 488, 649 – 680.
- ŠUSTA, J.: *České dějiny II. 1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*, Praha 1935.
- ŠUSTA, J.: *Poslední Přemyslovcí a jejich dědictví. 1300 - 1308*. Praha 1917.
- TOMAS, J.: *Od raně středověké aglomerace k právnímu městu a městskému stavu* (Výbor studií), Sestavily J. Klápště a O. Kotyza, Litměřice 1999.
- TOMEK, W. W.: *Dějepis města Prahy*, I, Praha 1892.
- TŘEŠTÍK, D.: *K sociální struktuře přemyslovských Čech. Kosmas o knížecím vlastnictví půdy a lidí*, ČSČH 19, 1971, s. 537 – 567.
- TŘEŠTÍK, D.: *Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530 – 935)*, Praha 1997.
- TŘEŠTÍK, D.: *Proměny české společnosti ve 13. století*, FHB 1, 1979, s. 131 – 154.
- TŘEŠTÍK, D.: *Příchod prvních Slovanů do českých zemí v letech 510 – 535*, ČČH 94, 1996, s. 245 – 280.

- TŘINÁCTÉ STOLETÍ V ČESKÝCH DĚJINÁCH, Praha 1979 (FHB 1)
- UHLÍŘ, Z.: *Národnostní proměny 13. století a český nacionalismus*, FHB 12, 1988, s. 143 – 170.
- ULIČNÝ, M.: *Velká stredoveká kolonizácia a keramická produkcia na východnom Slovensku*. ArchHist 28, 2003, s. 611 – 620.
- UMĚLECKÉ PAMÁTKY ČECH, 1 – 4. Red. E. Poche, Praha 1977 – 1982.
- UMĚNÍ DOBY POSLEDNÍCH PŘEMYSLOVCŮ. Ed. J. Kuthan, Praha 1982.
- UMĚNÍ 13. STOLETÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH. Red. J. Krása a kol., Praha 1983.
- VACEK, F.: *Dějiny církevního desátku v Čechách a na Moravě*, ČDV 20, 1935, s. 1 – 14.
- VACEK, F.: *Emfyteuse v Čechách ve XIII. a XIV. století*, AH 6, 1919, s. 67 – 78, 130 – 144, 174 – 188; ČDV 7, 1920, s. 1 – 61, 112 – 155; 8, 1921, s. 17 – 42, 65 – 91, 113 – 137, 177 – 202; 9, 1922, s. 1 – 24.
- VACEK, F.: *K agrárním dějinám českým staré doby*, AH 4, 1917, s. 16 – 32, 18 – 106, 145 – 167, 224 – 247; 5, 1918, s. 5 – 39, 80 – 102, 151 – 175; 6, 1919, s. 1 – 27.
- VACEK, F.: *Sociální dějiny České doby starší*, Praha 1905.
- VÁLKA, J.: „*Nové dějepisectví*“ a české dějiny. ČMM 117, 1998, č. 2, s. 465 – 475.
- VANĚČEK, V.: *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*, Praha 1975.
- VANĚČEK, V.: *Dvě studie k otázce právního postavení klášterů a klášterního velkostatku*, Praha 1938 (Práce ze semináře československých právních dějin na právnické fakultě Karlovy university v Praze, 23).
- VANĚČEK, V.: *Studie o imunitě duchovních statků v Čechách do polovice 14. století (pokus o věcný rozbor imunitních textů)*, Praha 1928.
- VANĚČEK, V.: *Vnitřní organizace Čech a Moravy v době přemyslovské*, Věstník České akademie věd a umění 51, 1942, s. 13 – 40.
- VANĚČEK, V.: *Základy právního postavení klášterů a klášterního velkostatku ve starém českém státě (12. - 15. stol.)*, I. *Zakladatelská práva*, II. *Pozemková vrchnost, Imunita hospodářská*, III. *Imunita soudní*, Praha 1933 - 1939 (Práce ze semináře československých právních dějin na právnické fakultě Karlovy university v Praze, 18, 22, 24).
- VANĚČEK, V.: *Základy právního postavení klášterů a klášterního velkostatku ve starém českém státě (12. - 15. stol.) II. Pozemková vrchnost. Imunita hospodářská*, práce ze semináře československých právních dějin na Právnické fakultě Karlovy university 22, Praha 1937, s. 56 – 59.
- VANÍČEK, V.: *Velké dějiny země Koruny české*, II (1197 – 1250), III (1250 – 1310), Praha – Litomyšl 2000 – 2002.
- VANĚK, V.: *Rejstříky papežských desátků a možnosti jejich využití*, ČČH 100, 2002, s. 497 – 521.
- VELÍMSKÝ, T.: *K problematice rané kolonizace 12. století v Českém středohoří a vzniku feudální pozemkové držby*. MHB 4, 1995 [vyd. 1997], s. 81 – 123.
- VELÍMSKÝ, T.: *Mikulášské zasvěcení kostelů a počátky trhových sídlišť a měst v Čechách*, MHB 6, 1999, s. 7 – 64.
- VELÍMSKÝ, T.: *Trans montes ad fontes! (Přes hory k pramenům). K roli újezdů při středověké kolonizaci středních a vyšších poloh na území severozápadních Čech*, Most 1998.
- VLČEK, P. - SOMMER, P. - FOLTÝN, D.: *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997.
- VOGT, K.: *Die Burgen in Böhmen bis zum Ende des XII. Jahrhunderts*, Reichenberg - Leipzig 1938.
- VRBOVÁ, J. - POKORNÝ, P.: *Mrtvý les u Třeboně - netradiční doklad krajinných procesů na počátku středověké kolonizace jihočeských pánví*. AR 53, 2001, č. 4, s. 704 – 716.
- WEIZSÄCKER, W.: *Das deutsche Recht der bäuerlichen Kolonisten Böhmens und Mährens im XIII. und XIV. Jahrhunderte*, Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutsche in Böhmen 51, 1913, s. 476 – 542.
- WEIZSÄCKER, W.: *Das Recht*. In: *Das Sudetendeutschtum. Sein Wesen und Werden im Wandel der Jahrhunderte*. Hg. von G. Pirchan, W. Weizsäcker und H. Zatschek, 2. Aufl. Prag 1939.

- WEIZSÄCKER, W.: *Die Ausbreitung des deutschen Rechtes in Osteuropa*. In: Staat und Volkstum. Hg. von K. von Loesch, Berlin 1926.
- WEIZSÄCKER, W.: *Eindringen und Verbreitung der deutschen Stadtrechte in Böhmen und Mähren*, Deutsches Archiv für Landes- und Volkskunde 1, 1937, s. 95-109.
- WEIZSÄCKER, W.: *Geschichte des Bergbaues in den Sudetenländern*, Prag 1928.
- WEIZSÄCKER, W.: *Von deutschem Stadtrecht in den Sudetenländern*, Zeitschrift für deutsche Geisteswissenschaft 5, 1943, s. 272n.
- WERUNSKY, E.: *Die kulturhistorische Bedeutung des deutschen Städtewesens in Böhmen*, Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutsche in Böhmen 20, s. 61 – 71.
- WHITE, H.: *Metahistorie. Historická imaginace v Evropě devatenáctého století*. Brno 2011, s. 606. WIETHOLD, J.: *Archäologische Forschungsmethoden und Ergebnisse zur Wechselbeziehung von Mensch und Umwelt im Mittelalter*. In: Europas Mitte um 1000. Beiträge zur Geschichte, Kunst und Archäologie. Bd. 1. Handbuch zur Ausstellung. Stuttgart 2000, s. 74 – 80.
- WOLF, V.: *K problematice tzv. kolonizačních provizorií (Úvaha nad funkcí a fortifikací)*, CB 6, 1998, s. 107 – 116.
- WOLVERTON, L.: *Hastening Toward Prague. Power and Society in the Medieval Czech Lands*, Philadelphia 2001.
- WOSTRY, W.: *Das Kolonisationsproblem*, MVGDB 60, 1922, s. 1 – 168.
- WOSTRY, W.: *Die geschichtliche Grundlagen des Sudetendeutschums*, Zeitschrift für sudetendeutschen Geschichte 2, 1938, s. 1-30.
- WOSTRY, W.: *Germania, Teutonia, Alemannia, Bohemia*. Prag: Verlag der deutschen Akademie der Wissenschaften in Prag, 1943.
- ZAHRA, T.: *Looking East. East Central European Borderlands in German History and Historiography*. History Compass 3, 2005, s. 1 – 23.
- ZEMAN, J.: *Nejstarší slovanské osídlení Čech*, PA 67, 1976, s. 115 – 235.
- ZERNACK, K.: „Ostkolonisation“ in universalgeschichtlicher Perspektive, in: Universalgeschichte und Nationalgeschichte. Hrsg. von G. Hubinger, J. Osterhammel, E. Pelzer, Berlin 1994, s. 105 – 116.
- ZYCHA, A.: *Der Kampf der Deutschen um ihr Recht in Böhmen*, Universitäts-vorträge der Rheinischen-Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn, Bd. 9, Bonn 1940.
- ZYCHA, A.: *Über den Ursprung der Städte in Böhmen im Beginn der Kolonisationszeit*, Prag 1912.
- ZYCHA, A.: *Das böhmischen Bergrecht des Mittelalters auf Grundlage des Bergrechts von Iglau*, Bd. I—II, Berlin 1900, passim.
- ŽEMLIČKA, J.: *Čechové, Němci a stát Přemyslovců*. Praha 1991.
- ŽEMLIČKA, J.: *Čechy v době knížecí (1034 – 1198)*, Praha 1997.
- ŽEMLIČKA, J.: *České 13. století: „privatizace státu“*, Český časopis historický 101, 2003, s. 509 – 541.
- ŽEMLIČKA, J.: *Ekonomika českých zemí v období přechodu od raného k vrcholnému feudalismu*. FHB 1, 1979, s. 109 – 129.
- ŽEMLIČKA, J.: *Formation of the Town Network in Bohemia: the Lower Ohře River Area under Culminating Feudalism (13th - 14th Century)*. HD 2, 1978, s. 193 – 224.
- ŽEMLIČKA, J.: *Ke zrodu vrcholně feudální „pozemkové“ šlechty ve státě Přemyslovců*. ČMM 109, 1990, č. 1, s. 17 – 38.
- ŽEMLIČKA, J.: *K charakteristice středověké kolonizace v Cechách*, ČSČH 26, 1978, s. 58 – 81, s. 122 - 127.
- ŽEMLIČKA, J.: *K lokalizaci zaniklých osad a pomístních názvů mezi Zbraslaví a Jílovým*. HG 5, 1970, s. 85 – 97.

- ŽEMLIČKA, J.: *K nerovnoměrnosti hospodářského vývoje v období vrcholného feudalismu*. FHB 2, 1980, s. 175 – 187.
- ŽEMLIČKA, J.: *K počátkům a rozrodu Hrabšiců*. FHB 13, 1990, s. 7 – 41.
- ŽEMLIČKA, J.: *Osídlení Litoměřicka do začátku 13. století*. HG 17, 1978, s. 65 – 98.
- ŽEMLIČKA, J.: *Počátky Čech královských. 1198 – 1253, Proměna státu a společnosti*, Praha 2002.
- ŽEMLIČKA, J.: *Přemysl Otakar I. Panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholného feudalismu*. Praha, Svoboda 1990.
- ŽEMLIČKA, J.: *Přemyslovská hradská centra a počátky měst v Čechách*, ČSČH 26, 1978, s. 58 – 81.
- ŽEMLIČKA, J.: *Rod, rodina a příbuzenstvo Hroznatý Tepelského (K otázce fyzické kontinuity české šlechty)*, Západočeský historický sborník 4, 1998, s. 5 – 39.
- ŽEMLIČKA, J.: *Slované v severních Čechách*. FHB 3, 1981, s. 357 – 361.
- ŽEMLIČKA, J.: *Slezsko ve střední Evropě v období středověku*. FHB 3, 1981, s. 368 – 373.
- ŽEMLIČKA, J.: *Století posledních Přemyslovců (Český stát a společnost ve 13. století)*, Praha 1998.
- ŽEMLIČKA, J.: *Středověká kolonizace v pojetí Františka Palackého a současný stav výzkumu*, in: F. Šmahel – E. Doležalová (edd.), *František Palacký 1798/1998, dějiny a dnešek*, Praha 1999, s. 101 – 111.
- ŽEMLIČKA, J.: *Středověké město v Čechách a na Moravě v pohledech současného výzkumu*. In: *Kultura sredniowiecznego Slaska i Czech. Miasto*. Wrocław, Uniwersytet Wrocławski 1995, s. 23 – 27.
- ŽEMLIČKA, J.: *Středověké osídlení a studium hospodářských dějin*. ArchHist 16, 1991, s. 37 – 43.
- ŽEMLIČKA, J.: *Vývoj osídlení dolního Poohří a Českého středohoří do 14. století*, Praha 1980.
- ŽEMLIČKA, J.: *Výzkum hospodářských dějin přemyslovského období (stav, problémy, výhledy)*, in: *Historiografie čelem k budoucnosti. Sborník k šedesátinám J. Purše*. Red. O. Felcman, L. Jeleček, T. Vojtěch, J. Žemlička, Praha 1982, s. 245 – 261.
- ŽEMLIČKA, J.: *Zu den gegenseitigen Raum- und Rechtsverhältnissen der Urbanisierungsprozesse in den böhmischen Ländern*. In: *Život v archeologii středověku*. Praha, Peres 1997, s. 672 – 675.
- ŽEMLIČKA, J.: *Dějiny osídlení dolního Poohří a Českého středohoří*, Praha 1981.

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

- ACKERT, H.: *Julius Lippert*, MVGDB 48/1910, s. 361 – 384.
- ALBRECHT, S.: *Helmut Preidel - zwischen deutscher und tschechischer Archäologie*. in: *Die „sudetendeutsche Geschichtsschreibung“ 1918-1960. Zur Vorgeschichte und Gründung der Historischen Kommission der Sudetenländer*. München 2008, s. 201 – 217.
- ANDERSON, B.: *Představy společenství. Úvahy o původu a šíření nacionalismu*, Praha 2008.
- APPLEBY, J. – HUNT, L. – JACOBS, M.: *Jak říkat pravdu o dějinách – Historie, věda, historie jako věda a Spojené státy americké*, Brno 2002.
- BAHLCKE, J. – EBERHARD, W. – POLÍVKA, M.: *Böhmen und Mähren*, Stuttgart, 1998.
- BACHMANN, H.: *Adolf Bachmann. Ein Österreichischer Historiker und Politiker*. München 1962.
- BACHMANN, H.: *Die sudetendeutsche Geschichtsschreibung von Höfler bis Wostry*, výroční zpráva gymnasia v Aschaffenburgu 1963 – 1964.
- BARTHES, R.: *Diskurz historie*. ČesLit 55, 2007, č. 6, s. 815 – 828.
- BARTLOVÁ, M.: *Jaká věda jsou dějiny umění?* Umění 54, 2006, č. 3, s. 218 – 228.
- BARTLOVÁ, M.: *Je možné psát jiné než nacionalistické dějiny umění?* Dějiny - teorie - kritika 2, 2005, č. 2, s. 247 – 254.
- BARTLOVÁ, M.: *Německé dějiny umění středověku v Čechách do roku 1945*. in: *Německá medievistika v českých zemích do roku 1945*. Praha 2004, s. 67 – 78.

- BARTOŠ, J.: *Prezentace a využití výsledků regionálního historického bádání*. in: Z regionální historie a archivnictví. Břeclav, B., Olomouc 1990, s. 7 – 27.
- BARTOŠ, J. - SCHULZ, J. - TRAPL, M.: *Regionální dějiny. Pojetí, poslání, metodika*. Olomouc 2004, s. 119.
- BARTOŠ, J. - SCHULZ, J. - TRAPL, M.: *Výsledky, možnosti a perspektivy vlastivědy*. In: 100 let Vlastivědy moravské a vlastivědná práce na Moravě. 24. mikulovské sympozium 14. -15. října 1998. Mikulov 1999, s. 15 – 25.
- BAUMANNOVÁ, D.: *Obecná problematika regionalismu v německé historiografii*. SbM-Blansko 1996, s. 3 – 10.
- BAUMANNOVÁ, D.: *Pojem regionu, podstata regionálních dějin, jejich místo v historickém procesu, metodologie a metodika zkoumání*. SbM-Blansko 1995, s. 7 – 12.
- BEDNÁŘ, K.: *Oživení historické geografie v NDR*. HG 1, 1968, s. 139.
- BEDNÁŘ, K.: *Z činnosti pracovní skupiny pro historickou geografii v NDR*. HG 3, 1969, s. 136.
- BELLING, V.: *Německá kolonizace jako německo-české místo paměti*. In: Místa paměti česko-německého soužití, Collegium bohemicum 2010, s. 69 – 80.
- BENEŠ, Z.: *Historiografie mezi poznáváním a porozuměním. Teze k vývojové dynamice české historiografie 30. a 40. let 20. století*. In: Přednášky ze 45. běhu Letní školy slovanských studií. Praha 2002, s. 133 – 143.
- BENEŠ, Z.: *Porozumět nebo poznávat? Skica k jednomu rysu české historiografie 20. století*. In: Viribus unitis - nedosti bylo Jana Křena. Janu Křenovi k pětasedmdesátinám. Ústí nad Labem 2005, s. 15 – 28.
- BENEŠ, Z.: *Mezi dějinami dějepisectvím a pamětí*. In: Historické vědomí jako předmět badatelského zájmu, Jiří Šubrt (ed.), Historická sociologie, Kolín 2010.
- BERGER, P. – LUCKMANN, T.: *Sociální konstrukce reality*, Brno 1999.
- BIBLIOGRAPHIE ZUR GESCHICHTE UND LANDESKUNDE DER BÖHMISCHEN LÄNDER VON DER ANFÄNGEN BIS 1848. Publikationen der Jahre 1850 bis 1975, I – III. Hrsg. Von H. Jilek, Köln – Wien 1986 – 1990.
- BLANKE, H. W. - FLEISCHER, D.: *Theoretiker der Deutschen Aufklärungshistorie. Bd. 1. Die theoretische Begründung der Geschichte als Fachwissenschaft*. Stuttgart-Bad Cannstadt 1990, s. 853.
- BOROVÍČKA, J.: *Čeští Němci v historickém vývoji*. In Česká revue, Praha, 1918.
- BOROVÍČKOVÁ, J.: *Historik a počítač – Využití výpočetní techniky v historickém výzkumu*, Praha 2002 (diss).
- BOROVÍČKOVÁ, J. - STOČES, J.: *Nové metody - prosopografie*. In: Studie a články k dějinám vědy a vědeckých institucí. Praha, 2002 [vyd. 2003], s. 47 – 61.
- BOSL, K.: *Deutsche romantisch-liberale Geschichtsauffassung und „Slawische Legende“: Germanismus und Slawismus. Bemerkungen zur Geschichte zimeier Ideologien*. Bohemia, Jahrbuch des Collegium Carolinum 5 (1964), s. 12 – 52.
- BOSL, K.: *Gründung, Gründer, Anfänge des Collegium Carolinum in München*. In: 25 Jahre Collegium Carolinum München 1956-1981. München 2002, s. 17 – 40.
- BOSL, K.: *Historia Magistra. Die geschichtliche Dimension der Bildung*. [Zum 70. Geburtstag des Verfassers hrsg.]: Freilinger, Hubert. München 1988, s. 264.
- BOUBÍN, J.: *Rudolf Urbánek, historik husitského a poděbradského věku*. In: Historici na brněnské univerzitě. Devět portrétů, Brno 2008.
- BOYER, CH. - HASLINGER, P.: *Geschichtsschreibung in den böhmischen Ländern im 20. Jahrhundert. Leitaspekte und Forschungsfragen*. In: Geschichtsschreibung zu den böhmischen Ländern im 20. Jahrhundert. Wissenschaftstraditionen - Institutionen - Diskurse. Vorträge der Tagungen des Collegium Carolinum in Bad Wiessee vom 21. bis 23. November 2003 und vom 12. bis 14. November 2004. München 2006, s. 455 – 463.

- BOUZEK, J.: *Reflexe osobní a kolektivní identity v archeologických pramenech*. In: Archeologie nenalézaného. Sborník přátel, kolegů a žáků k životnímu jubileu Slavomila Vencla. Dobrá Voda u Pelhřimova 2002, s. 34 – 40.
- BRANDES, D.: *Češi pod německým protektorátem*, Praha 2000.
- BRAUN, K.: *Programová východiska Sudetoněmeckého časopisu pro etnografii*. In: Češi, Němci, Židé v národnostním Československu. Pohledy na školství a vědu. Liberec 2006, s. 69 – 74.
- BRÁZDIL, R. - KOTYZA, O.: *Současná historická klimatologie a možnosti jejího využití v historickém výzkumu*, in: Časopis Matice moravské – Supplementum 1, 2001, s. 17.
- BUCHVALDEK, M.: *K využití kartografické metody v archeologii*. HG 10, 1973, s. 17 – 26.
- BURACHOVIČ, S.: *Karlovy Vary a jejich vlastivědné písemnictví – Průvodce světem carlovarensii*, Karlovy Vary 2000.
- BURKE, P.: *Variety kulturních dějin*, Brno 2006.
- BŮŽEK, V.: *Antropologizující přístupy v historickém bádání*. ČČH 102, 2004, č. 2, s. 466 – 467.
- BŮŽEK, V.: *Regionalgeschichte in der Tschechischen Republik. Alte Traditionen und neue Perspektiven*. Blätter für deutsche Landesgeschichte 134, 1998, s. 151 – 173.
- CONRADS, N.: *Zehn Jahre Forschungen zur schlesischen Geschichte am Historischen Institut der Universität Stuttgart*. Stuttgart 1995, s. 129
- CORNELISSEN, CH.: *Nur noch „strenge Wissenschaftlichkeit“: Das Collegium Carolinum im Gründungsjahrzehnt (1955-1965)*. in: Geschichtsschreibung zu den böhmischen Ländern im 20. Jahrhundert. Wissenschaftstraditionen - Institutionen - Diskurse. Vorträge der Tagungen des Collegium Carolinum in Bad Wiessee vom 21. bis 23. November 2003 und vom 12. bis 14. November 2004. München 2006, s. 345 – 365.
- ČECHURA, M.: *Církevní hmotná kultura v archeologických pramenech*. In: Archeologia historica 34, 2009, s. 543 – 561.
- ČECHURA, M.: *Příkopy kolem kostelů*. In: Archaeologia historica 31, 2006, s. 283 – 288.
- ČERNÁ, K.: *Etnická identita na česko-německé hranici*. In: Pravda, láska a ti na „východě“. Obrazy střeoevropského a východoevropského prostoru z pohledu české společnosti. Praha 2006, s. 89 – 101.
- ČERNÝ, V.: *Česká koruna v pojetí českoněmeckých historiků ve druhé polovině 19. století*. In: Německá medievistika v českých zemích do roku 1945. Praha 2004, s.
- ČINÁTL, K.: *Dějiny a vyprávění*, Praha 2011.
- ČORNEJOVÁ, I.: *Jak být vědcem. Malý návod pro začínající učence*. DaS 21, 1999, č. 5, s. 47 – 48.
- ČTVRTNÍK, M.: *Duchové dějiny a nové archivní teorie hodnocení. Příklad možného dialogu historické vědy a archivnictví*. Práce z dějin Akademie věd 1, 2009, č. 2, s. 137 – 154.
- DEJMEK, J.: *Historik v čele diplomacie: Kamil Krofta*, Praha 1998.
- DOBEŠ, J. - ZEMAN, P.: *Skutečné a domnělé problémy české historiografie*. DaS 21, 1999, č. 6, s. 2 – 4.
- DOBIÁŠ, J.: *Dějiny československého území před vystoupením Slovanů*, Praha 1964.
- DOHNAL, R.: *Vyprávět příběhy. Jako učebnice dějepisu potřebujeme?* DaS 26, 2004, č. 5, s. 8 – 11.
- DOLEŽALOVÁ, E.: *Poznámky k dílu Heinze Zatschka*. In: Německá medievistika v českých zemích do roku 1945. Praha 2004, s. 353 – 362.
- DOLEŽEL, S.: *K počátkům Historické komise sudetských zemí*. ČČH 105, 2007, č. 3, s. 609 – 618.
- DUCHÁČEK, M. - ŠPORKOVÁ, A.: *Kolokvium O psaní dějin*. ČesLit 54, 2006, č. 1, s. 135 – 138.
- DURDÍK, T.: *Encyklopedie českých hradů*, Praha 1995.
- DURDÍK, T.: *Fortified churches and monasteries - églises et monasteres fortifiés*, The Hague (Haag) 2006.
- DURDÍK, T.: *Vypovídací hodnota českých hradů jako historického pramene a její současný stav*, in: Metodologické problémy československé archeologie. Konference československých archeologů k 60. výročí založení Archeologického ústavu ČSAV, Libice 13 – 14. 11. 1979, s. 142 – 151.

- DÜLMEN VAN R.: *Historická antropologie – Vývoj, problémy, úkoly*, Praha 2002.
- DVORSKÁ, J. - POLÁČEK, L.: *Základní principy a problémy dendrochronologie*. ArchHist 25, 2000, s. 43 – 441.
- ENGEL, E. – EPPERLEIN, S.: „*Die feudale deutsche Ostexpansion im 12. und 13. Jahrhundert und die Herausbildung der vollentwickelten Feudalgesellschaft zwischen Elbe und Oder*“ [Feudální německá expanze na východ ve 12. a 13. století a vytvoření plně rozvinuté feudální společnosti mezi Labem a Odrou]. In: Joachim Hermann (ed.), *Die Slawen in Deutschland, Geschichte und Kultur der slawischen Stämme westlich von Oder und Neiße vom 6. bis 12. Jahrhundert. Ein Handbuch*, Berlin 1970, s. 313 – 375.
- FAJKUS, B.: *Filosofie a metodologie vědy. Vývoj, současnost a perspektivy*. Praha 2005, s. 339.
- FIALA, J.: *Etnická skupina, nebo národní menšina? Politický vývoj německé minority v ČSR ve světle teorie multikulturalismu*. In: Nezapomenuté historie. Sborník k 70. narozeninám Františka Svátka. Brno 2007, s. 145 – 158.
- FISCHER, A. - HEYDEMANN, G.: *Geschichtswissenschaft in der DDR. Band 2. Vor- und Frühgeschichte bis Neueste Geschichte*. Berlin 1990, s. 862.
- FOUCALT, M.: *Archeologie vědění*, Praha 2002.
- FOUCALT, M.: *Diskurs, autor, genealogie*, Praha 1994.
- FOUCALT, M.: *Slova a věci*. Brno 2007.
- FRANC, M. - KODERA, P.: *Inspirace antropologickými podněty v bádání o dějinách*. Kuděj 6, 2004, č. 1, s. 107.
- FRANZEL, E.: *Sudetendeutsche Geschichte. Eine volkstümliche Darstellung*, Augsburg 1958.
- FRIDRICH, J.: *Kontinuita a diskontinuita poznaného a poznatelného v archeologii*. In: Archeologie nenalezaného. Sborník přátel, kolegů a žáků k životnímu jubileu Slavomila Vencla. Dobrá Voda u Pelhřimova 2002, s. 41 – 45.
- FRIEDLL, E.: *Kulturní dějiny novověku, Krize evropské duše od černé smrti po první světovou válku*, Praha 2006.
- GABRIEL, F.: *K metodám a problémům stavební historie*. In: Sborník společnosti přátel starožitností 4, 1996, s. 25 – 32.
- GABRIEL, F.: *Postavení staveb mezi historickými prameny*. In: Časopis Společnosti přátel starožitností – Muzejní a vlastivědná práce 110, s. 150 – 161.
- GABRIEL, F.: *Teoretické aspekty studia hradních staveb*, Ústí nad Labem 2006.
- GEERTZ, C.: *Interpretace kultur*, Praha 2000.
- GLASSHEIM, E.: „*Heimat*“ a jeho dlouhý stín. *Lidská a přírodní ekologie československého pohraničí*. DaS 32, 2010, č. 10, s. 16 – 19.
- GNIRS, A.: *Otec ve vzpomínkách dcery*. In: Historický sborník Karlovarska II, 1994.
- GOJDA, M.: *LIDAR a jeho možnosti ve výzkumu historické krajiny*. AR 57, 2005, č. 4, s. 806 – 810.
- GOJDA, M.: *Opevněné kostely v Sedmíhradsku*. Dějiny a současnost 14, 1992, č. 4, s. 52 – 56.
- GOLBERT, F.: *History. Politics or Culture? Reflections on Ranke and Burckhardt*. Princeton 1990, s. 109.
- GOMBRICH, E. H.: *Příběh umění*, Praha 1997, s. 177.
- GÓRNY, M.: *Několik úvah o české historiografii po roce 1989*. Dějiny - teorie - kritika 4, 2007, č. 1, s. 63 – 73.
- Gotické umění a jeho historické souvislosti*, (edd.) J. Homolka, M. Hrubá, P. Hrubý, M. Ottová, Ústecký sborník historický 2001, 2003/I, 2004.
- GÖTZ, A.: *Domov - otčina/Heimat - Vaterland*. In: Češi a Němci. Dějiny - kultura - politika. Praha 2001, s. 223 – 226.
- GRINGMUTH, E. – DALLMER, E.: *Landesbau*. In: Reallexikon der Germanischen Altertumskunde, Bd. 17, Berlin – New York 2001, s. 597 – 601.

- GRAUS, F.: *Die Bildung eines Nationalbewusstseins im mittelalterlichen Böhmen*. Die vorhussitische Zeit, *Historica* 13, 1966, s. 5 – 49.
- GRAUS, F.: *Die Nationenbildung der Westslaven im Mittelalter*, Sigmaringen 1980, s. 59 – 62.
- GRAUS, F.: *Přemysl Otakar II - sein Ruhm und sein Nachleben*. Ein Beitrag zur Geschichte politischer Propaganda und Chronistik, *Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung (dále MIOG)* 79, 1971, s. 83 – 89.
- GRULICH, J.: *Zkoumání „maličkostí“*. (Okolnosti vzniku a významu mikrohistorie). *ČČH* 99, 2001, č. 3, s. 519 – 547.
- HAAR, I.: *'Sudetendendeutsche' Sprachinselforschung zwischen Volksgruppen- Bildung und Münchener Abkommen: Eduard Winter, Eugen Lemberg und die Nationalisierung und Radikalisierung des deutschkatholischen Wissenschaftsmilieus in Prag (1918-1938)*. In: *Hundert Jahre sudetendeutsche Geschichte. Eine völkische Bewegung in drei Staaten*. Frankfurt am Main 2007, s. 207 – 242.
- HACKMANN, J.: *Volks- und Kulturbodenkonzeptionen in der deutschen Ostforschung und ihre Wirkungen auf die sudetendeutsche Landeshistorie*. In: *Die Böhmisches Länder in der deutschen Geschichtsschreibung seit dem Jahre 1848. Vorträge des 2. Aussiger Kolloquiums des Instituts für slawisch-germanische Forschung*. Ústí nad Labem, 1996, s. 49 – 71.
- HACKMANN, J. – LÜBKE, CH.: „Die mittelalterliche Ostsiedlung in der deutschen Geschichtswissenschaft“. In: Jan M. Piskorski (ed.), *Historiographical Approaches to Medieval Colonization of East Central Europe*, New York 2002, s. 179 - 217.
- HAHN, E.: *La place des Allemands dans la recherche de nouvelles représentations historiques aujourd'hui chez les Tchèques*. [Ed.]: Ducreux, Marie-Elizabeth - Mares, Antoine. In: *Enjeux de l'histoire en Europe Centrale*. Paris, L'Harmattan 2002, s. 161 – 198.
- HAHN, H. H.: *Oldenburský projekt Sudetoněmecké dějiny. Základní otázky a oblasti výzkumu*. In: *Mnichov 1938 a česká společnost. Sborník z mezinárodního symposia k 70. výročí mnichovské dohody*. Praha 2008, s. 7 – 17.
- HAHNOVÁ, E.: *Emanuel Rádl mezi českým nacionalismem a (sudeto)německým národovectvím*. In: *Emanuel Rádl – vědec a filosof. Sborník z mezinárodní konference konané u příležitosti 130. výročí narození a 60. výročí úmrtí Emanuela Rádla (Praha 9. -12. února 2003)*, Praha 2004.
- HAHNOVÁ, E.: *Sudetoněmecký problém: Obtížné loučení s minulostí*. Ústí nad Labem, 1999, s. 377.
- HAHN, H. H. - HAHNOVÁ, E.: *Dávné stesky po Sudetenland*. In: *Sudetští Němci a Česká republika*. Praha 2007, s. 10 – 16.
- HAHNOVÁ, E. - Hahn, H. H.: *Oldenburger Projekt Sudetendeutsche Geschichte. (Oldenburský projekt Sudetoněmecké dějiny)*. *SISb* 101, 2003, č. 3, s. 204 – 220.
- HAHNOVÁ, E. - HAHN, H. H.: *Sudetoněmecká otázka*. Přísně tajně! *Literatura faktu* 2008, č. 2, s. 135 – 141.
- HAHNOVÁ, E. – HAHN, H. H.: *Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání*, Praha 2002.
- HAIJČ, J. – HLADKÁ, B. – PANEVOVÁ, J.: *Lingvistika na Matematicko-fyzikální fakultě?*, *Vesmír* 91, 2012/9, s. 523 - 526;
- HALLWICH, H.: *Zur Geschichte der Stadt Böhmisch-Leipa*, *MVGDB* 9, 1870, s. 42.
- HAMAN, A.: *Existence ve zhrouteném světě. Postavy sudetských Němců v prózách Jaroslava Durycha, Vladimíra Körnera a Václava Vokolka*. In: *Transfer, vyhnání, odsun v kontextu české literatury*. Brno 2004, s. 98 – 106.
- HANZAL, J.: *Z dějin německé historiografie po roce 1945*. *Soudobé dějiny* 1, 1994, č. 6, s. 861 – 874.
- HARRINGTON, A. a kol.: *Moderní sociální teorie, základní témata a myšlenkové proudy*, Praha 2006.
- HARSTICK, H. P.: *Marxistisches Geschichtsbild und nationale Tradition. Zur Gegenwartsfrage der Geschichtswissenschaft in der DDR*. Hannover 1988, s. 64.
- HASIL, J.: *Raně středověké osídlení Chebska*, *Studia Mediaevalia Pragensia* 9, 2010, s. 7 – 73.

- HASIL, J.: *Egerland - mittelalterliche Landesausbau und Ausbau der modernen Nationalidentität*. In: Gringmuth-Dallmer, E. - Klápště, J. (Hrsg.), *Tradition - Umgestaltung - Innovation* (v tisku).
- HASKELL, F.: *History and its Images. Art and the interpretation of the Past*. New Haven-London, 1993, s. 558.
- HAUSEROVÁ, M.: *Zakladatelé. Ohlédnutí k počátkům stavebněhistorického zkoumán v českých zemích*. In: Dějiny staveb, Plzeň 2001, s. 5 – 8. (sborník příspěvků z konference Dějiny staveb 2001).
- HAVELKA, M.: *Co může znamenat „filozofie“ v tzv. „filozofii dějin“?*, in: *Ideje-dějiny-společnost. Studie k historické sociologii vědění*, Brno 2010.
- HAVELKA, M.: *Poznání - paměť - identita a několik obecnějších úvah*. *Dějiny - teorie - kritika* 4, 2007, č. 2, s. 256 – 268.
- HAVELKA, M.: *Úvod do filozofie dějin: tradice, možnosti, koncepty*. In: Ivana Holzbachová (ed.), *Filozofie dějin. Problémy a perspektivy*, Brno 2004, s. 29 – 69.
- HAVELKA, M. – TUČEK, M. – ČERNÝ, J. – HUDEMA, M.: *Skupinové mentality*, Praha 2002.
- HERNISCH, H.: *August Meitzen und seine Bedeutung für die Agrar- und Siedlungsgeschichte*, *Jahrbuch für Wirtschaftsgeschichte* 1975/1.
- HILSCH, P.: *Die tutsch kronik von Behemlant*. Der Verfasser der Dalimilübertregung und die deutschböhmsche Identität. In: *Exipsis rerum documentis. Beiträge zur Mediävistik*, Festschrift für H. Zimmernann zum 65. Geburtstag. Hg. von K. Herbers, H. H. Kortüm und C. Servatius, Sigmaringen 1991, s. 103 – 115.
- Historiographical Approaches to Medieval Colonization of East Central Europe. A Comparative Analysis Against the Background of Other European Inter-Ethnic Colonization Processes in the Middle Ages*. Ed. JAN M. PISKORSKI, New York 2002.
- HEMMERLE, R.: *Heimat im Buch. Sudetendeutsche Heimatbücher, Ortsmonographien, Karten, Heimatblätter, Heimatzeitschriften, Jahrbücher und Kalender nach 1945. Eine Bibliographie*. München 1996, s. 334.
- HLAVÁČEK, I.: *Německé „Residenzenforschung“*. ČČH 88, 1990, č. 6, s. 909 – 912.
- HLAVÁČEK, P.: *Historik Heribert Sturm (+ 1981) a jeho bádání ke kulturním dějinám severozápadních Čech*. In: *Německá medievistika v českých zemích do roku 1945*. Praha 2004, s. 381 – 392.
- HLAVÁČKA, M.: *Místa paměti a jejich postavení v historickém a společenském „provozu“*. In: *Místa paměti česko-německého soužití*, s. 16 – 23.
- HLOBIL, I.: *Samostatná teorie památkové péče - neuralgický bod dějin umění*. ZPP 64, 2004, č. 2, s. 137 – 138.
- HLOŽEK, M.: *Encyklopedie moderních metod v archeologii: archeometrie*. Praha 2008, s. 230.
- HOFFMANN, F.: *K oblastem českých práv městských*, *Studie o rukopisech* 14, 1975, s. 27 – 67.
- HOJDA, Z.: *Historická ikonografie - pomocná věda historická?* In: *Pomocné vědy historické a jejich místo mezi historickými obory*. Praha 1996, s. 145 – 154.
- HOJDA, Z.: *Zikmund Winter a dějiny hmotné kultury*. In: *Zikmund Winter mezi historií a uměním*. Rakovník 1997, s. 86 – 92.
- HOLZBACHOVÁ, I.: *Filozofické a metodologické problémy vědy*. Brno 1996, s. 140.
- HORÁK, B. F.: *K historické geografii Čech*, *Sborník Československé společnosti zeměvědné* 18, 1912, s. 137 – 146.
- HORSKÝ, J.: *Dějepisné porozumění a ospravedlnění*. *Soudobé dějiny* 11, 2004, č. 4, s. 66 – 81.
- HORSKÝ, J.: *Dějepisectví mezi vědou a vyprávěním. Úvahy o povaze, postupech a mezích historické vědy*, Praha 2002.
- HORSKÝ, J.: *Dějezpytec a pojmosloví*. In: *Kulturní a sociální skutečnost v dějezpytném myšlení. Příspěvky k dějinám českého dějepisectví Gollovy školy*. Ústí nad Labem 1999, s. 9 – 47.
- HORSKÝ, J.: *Historik a Popperův „třetí svět“*. In: *Historik zapomenutých dějin. Sborník příspěvků věnovaných prof. dr. Eduardu Maurovi*. Praha 2003, s. 54 – 62.

- HORSKÝ, J.: *Kulturwerte im deutschen und tschechischen Denken über die Geschichte*. In: Die Böhmisches Länder in der deutschen Geschichtsschreibung seit dem Jahre 1848. Vorträge des 2. Aussiger Kolloquiums des Instituts für slawisch-germanische Forschung. Ústí nad Labem 1996, s. 9 – 29.
- HORSKÝ, J.: *Místo velkých teorií v historických vědách v době narativistické kritiky a mikrohistorických bádání*, in: *Conditio Humana, konstanta či historická proměnná? Koncepty historické a teoretická reflexe v současné historiografii*, Praha 2007.
- HORSKÝ, J.: *Myšlení a cítění, autonomie vědomí, individuum*. In: Kulturní a sociální skutečnost v dějzpytném myšlení. Příspěvky k dějinám českého dějepisectví Gollovy školy. Ústí nad Labem 1999, s. 48 – 86.
- HORSKÝ, J.: *Novověká racionalizace a odkouzlení světa. Několik poznámek k možnosti pojednat proces kulturně-dějinné proměny*. In: *Církev a zrod moderní racionality. Víra - pověra - vzdělanost - věda v raném novověku*. Praha 2008, s. 31 – 53.
- HORSKÝ, J.: *Pojem „hodnot“ a „kulturních hodnot“*. (Porovnání práce s těmito pojmy v českém a německém smýšlení o dějinách). In: Kulturní a sociální skutečnost v dějzpytném myšlení. Příspěvky k dějinám českého dějepisectví Gollovy školy. Ústí nad Labem 1999, s. 153 – 185.
- HORSKÝ, J.: *Teorie chaosu - nový „všelék“ na bolesti dějzpytu?* DaS 24, 2002, č. 5, s. 33-35.
- HORSKÝ, J. - PAVLÍKOVÁ, E.: *Pojmoslovný aparát českého dějepisectví mezi „francouzským“ a „německým“ stylem dějzpytného myšlení*. In: Francouzská inspirace pro společenské vědy v českých zemích. Praha 2003, s. 205 – 225.
- HOŘENÍ, K.: *„Hranice a ambivalence“ Češi a češství u Eugena Lemberga*, bakalářská práce, Filosofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, Brno 2009.
- HOUFEK, V.: *Dějiny umění a dějepisectví severozápadních Čech do roku 1945*. In: Gotické sochařství a malířství v severozápadních Čechách. Sborník z kolokvia u příležitosti 70. výročí výstavy Josefa Opitze. Ústí nad Labem 1999, s. 25 – 50.
- HOUŽVIČKA, V.: *Aktuální podoba sudetoněmecké otázky*. In: Spory o dějiny. Sborník kritických textů 3, 2000, s. 44 – 50.
- HOUŽVIČKA, V.: *Historická dimenze vztahu Čechů a Němců*. In: Vytváření přeshraničního společenství na česko-německé hranici. Ústí nad Labem 2000, s. 137 – 153.
- HOUŽVIČKA, V.: *Návraty sudetské otázky*. Praha 2005, s. 548.
- HOUŽVIČKA, V. – NOVOTNÝ, L. (eds.): *Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí. Sebedefinice a vzájemné vnímání Čechů a Němců v přímém sousedství*, Sociologický ústav Akademie věd ČR, Praha 2007.
- HOUŽVIČKA, V. - ZICH, F. - JEŘÁBEK, M.: *Reflexe sudetoněmecké otázky a postoje obyvatelstva českého pohraničí k Německu*. Praha 1997, s. 94.
- HRABOVÁ, L.: *„K problému německé kolonizace ve střední Evropě“*, Historický sborník 9 (1962), s. 67 - 78.
- HRABOVEC, E.: *Zum Wissensstand über die Vertreibung der Sudetendeutschen*. In: Nationale Frage und Vertreibung der Deutschen in der Tschechoslowakei. Fakten, Forschungen, Perspektiven aus dem Abstand von 50 Jahren. Linz 2000, s. 99 – 122.
- HRBATA, Z.: *Barthesovy formy dějin*. ČesLit 55, 2007, č. 6, s. 810 – 814.
- HROCH, M.: *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha 2009.
- HROCH, M. a kol.: *Úvod do studia dějepisu*, Praha 1985.
- HRUBÝ, V.: *Církevní zřízení v Čechách a na Moravě od X. do konce XIII. století a jeho poměr ke státu*, in: Český časopis historický, 1916 – 1917. Chybí stránky
- HRUŠKA, E.: *Pohoří divočáků aneb Sudetoněmecké kapitoly*. Praha 2002, s. 133.
- HRUZA, K.: *Wilhelm Wostry a Wilhelm Weizsäcker: vzorní mužové, řádní učenci a věrní vlasti synové*, in: Německá medievistika v českých zemích do roku 1945. Praha 2004, s. 305 – 352.

- CHARTIER, R.: *Geistesgeschichte oder histoire des mentalités?* In: Dominik LaCapra - Steven L. Kaplan (eds), *Geschichte denken. Neu bestimmungen und Perspetktiven moderner europäischen Geistesgeschichte*, Frankfurt am Main 1982, s. 11 – 44.
- CHOC, P.: *Osídlení Čech před účasti cizích kolonistů*, *Demografie* 5, 1963, s. 38 – 52, 126 – 137, 235 – 244, 321 – 349.
- CHYLSKÝ, V.: *Spannismus - opomíjená ideologie sudetských Němců. Kmenová sounáležitost a idea stavovského státu*. *SE* 23, 2010, č. 134, s. 56 – 87.
- IGGERS, G. G.: *Dějepisectví ve 20. století – Od vědecké objektivitě k postmoderní výzvě*, Praha 2002.
- JANÁK, J. – HLEDÍKOVÁ, Z. – DOBEŠ, J.: *Dějiny správy v českých zemích*, Praha 2005.
- JANÁK, V.: *Esej o periodizaci evropských dějin*. In: *In memoriam Jan Rulf*. Praha 2001, s. 130 – 135
- JAWORSKI, R.: *Historické argumenty v sudetoněmeckém nacionálním boji v letech 1918-1938*. *ČČH* 88, 1990, č. 6, s. 898 – 908.
- JAWORSKI, R.: *Mezi politikou a trivialitou. Sudetoněmecké grenzlandromány, 1918-1938*. *DaS* 26, 2004, č. 1, s. 27 – 31.
- JAWORSKI, R.: *Na stráži němectví nebo v postavení menšiny? Sudetoněmecký národnostní boj ve vztazích výmarské republiky a ČSR*. Pražská edice 2004. 270 s.
- JELEČEK, L.: *K metodologickým otázkám historické geografie sídel*. *HG* 6, 1971, s. 29 – 53.
- JELEČEK, L.: *Nová historiografie. Environmentální dějiny v USA: vývoj, metodologie, výsledky*. *ČČH* 92, 1994, č. 3, s. 510 – 540.
- JINDRA, Z.: *Počátky tzv. východního bádání (Ostforschung) v Německu v letech 1892-1914*. *SIPř* 64, 1978, č. 2, s. 124 – 144.
- JIRÁSKO, L.: *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, Praha 1991.
- JIRÁSKO, L.: *K postavení a úloze církevních institucí v počátcích rozvoje měst*, in: *Umění 13. století v českých zemích*. Red. J. Krása a kol., Praha 1983, s. 527 – 545.
- JOSEFOVIČOVÁ, M.: *Sudetoněmecký vlastivědný ústav v Liberci 1925-1945 a sbírka Sudetoněmecký archiv*. *Práce z dějin Akademie věd* 2, 2010, č. 1, s. 77 – 79.
- K. KAISEROVÁ – J. RAK (eds.), *Nacionalizace společnosti v čechách 1848 – 1914*, Ústí nad Labem, 2008.
- KACZMARCZYK, Z.: *Kolonizacja niemiecka i kolonizacja na prawie niemieckim w średniowiecznej Polsce*. In: *Stosunki polsko-niemieckie w historiografii*. Red. J. Krasuski, G. Labuda, A. W. Walczak, I, Poznań 1974, s. 218 – 241.
- KADLEC, J.: *Přehled církevních dějin českých I*, Praha 1991.
- KAISEROVÁ, K.: *Vzpomínková kultura*. In: *Nacionalizace společnosti v Čechách 1848-1914*. Ústí nad Labem 2008, s. 115 – 129.
- KALHOUS, D.: *Osudy jednoho časopisu. Zeitschrift des Deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens*. In: *Německá medievistika v českých zemích do roku 1945*. Praha 2004, s. 95 – 105.
- KALINA, T.: *Příspěvek k metodice syntetického zpracování vývoje československých měst*. *HG* 14-15/2, 1976, s. 643 – 668.
- KALINA, P.: *Od průzkumu k interpretaci*. *Průzkumy památek* 5, 1998, č. 1, s. 1 – 2.
- KALISTA, Z.: *Cesty historikova myšlení*, Praha 2002.
- KALISTA, Z.: *Tvář baroka*, Praha 2005.
- KAREL, T. – KNOLL, V.: *Středověká sídla Notthafftů v Čechách*. In: *Po stopách šlechtického rodu Notthafftů. „Notthaffti v Čechách a v Bavorsku*, Cheb 2006, s. 103 – 127.
- KÁRNÍK, Z.: *České země v éře První republiky. I. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*, Praha 2003.

- KASPER, T.: *Dějiny německého hnutí mládeže v českých zemích - analýza, prameny, interpretace*. Liberec 2008, s. 189.
- KASPER, T.: *Německé venkovské výchovné ústavy - analýza reformě pedagogického konceptu a příklad svobodné školní obce v Litoměřicích v meziválečné ČSR*. Praha 2008, s. 270.
- KASPER, T.: *Dějiny německého hnutí mládeže v českých zemích - analýza, prameny, interpretace*. Liberec 2008, s. 189.
- KASPER, T.: *Německé venkovské výchovné ústavy - analýza reformě pedagogického konceptu a příklad svobodné školní obce v Litoměřicích v meziválečné ČSR*. Praha 2008, s. 270.
- KASPER T.: *Výchova či politika? Úskalí sudetoněmeckého pedagogického hnutí v Československu v letech 1918-1933*, Karolinum 2007.
- KAŠIČKA, F.: *Sakrální stavby v denním životě našeho středověkého venkova*. In: *Archaeologia historica* 24/99, Brno 1999, s. 327 – 332.
- KESNER, L. ml.: *Muzeum umění v digitální době*. Praha 2000, s. 258.
- KLÁPŠTĚ, J.: *Česká archeologie a studium problematiky 13. století (teze referátu)*, AH 14,1989, s. 9 – 17.
- KLÁPŠTĚ, J.: *Dějepis a archeologie: Příbuzenství jak se patří*, in: *Dějiny ve věku nejistot*. Sborník k příležitosti 70. narozenin Dušana Třeštíka, Praha 2003, s. 96 – 109.
- KLÁPŠTĚ, J.: *K některým problémům středověké kolonizace*, SMP 1, 1988, s. 93 – 111.
- KLÁPŠTĚ, J.: *Středověká archeologie „interetnických vztahů“ aneb otazníky kolem jednoho tématu*. *ArchHist* 28, 2003, s. 9 – 17.
- KLÁPŠTĚ, J.: *Středověká vesnice v proměnách našeho poznávání*. In: *Civitas et villa. Miasto i wieś w średniowiecznej Europie środkowej*, Wrocław-Praha, 2002, s. 327 – 338.
- KLÁPŠTĚ, J.: *Svědectví o proměnách české země*, *Vesmír* 76, 343, 29997/6.
- KLÁPŠTĚ, J. – ŽEMLIČKA, J.: *Studium dějin osídlení v Čechách a jeho další perspektivy*, *Československý časopis historický* 27, 1979, s. 884 – 906.
- KLIMEK, A.: *Velké dějiny země Koruny české XIII. 1918-1929*, Praha - Litomyšl 2000.
- KOCH, W.: *Evropská architektura – Encyklopedie evropské architektury od antiky po současnost*, Praha 2008.
- KOLÁŘ, P.: *Dějiny historické vědy. Normativní příběh vlastního oboru nebo reflexivní dějiny kulturní praxe? Nad sborníkem Německá medievistika v Českých zemích do roku 1945*, *DTK* 3/2006, s. 88 – 91.
- KOLÁŘ, P.: *Die Geschichtswissenschaft an der Deutschen Universität Prag 1882-1938: Entwicklung der Lehrkanzeln und Institutionalisierung unter zwei Regimen*. In: *Universitäten in nationaler Konkurrenz. Zur Geschichte der Prager Universitäten im 19. und 20. Jahrhundert*. München 2003, s. 85 – 114.
- KOLÁŘ, P.: *An der Deutschen Universität in Prag 1882-1938: Entwicklung der Lehrkanzeln und Institutionalisierung unter zwei Regimen*, in: *Universitäten in Nationaler Konkurrenz. Zur Geschichte der Prager Universitäten im 19. und 20. Jahrhundert*, hrsg. von Hans Lemberg, München 2003, s. 85 – 114.
- KOLÁŘ, P.: *Eine Brutstätte der Volksgeschichte? Überlegungen zur Geschichte der Prager deutschen Historiographie 1918-1938 im Gesamtkontext der deutschsprachigen Geschichtswissenschaft*. In: *Geschichtsschreibung zu den böhmischen Ländern im 20. Jahrhundert. Wissenschaftstraditionen - Institutionen - Diskurse. Vorträge der Tagungen des Collegium Carolinum in Bad Wiessee vom 21. bis 23. November 2003 und vom 12. bis 14. November 2004*. München 2006, s. 109 – 135.
- KOLÁŘ, P.: *Geschichtswissenschaft an der Deutschen Universität in Prag 1882-1938 im mitteleuropäischen Vergleich (mit den Universitäten Wien und Berlin). Eine wissenschaftshistorische Untersuchung*, Praha 2002.
- KONRÁD, O.: *Dějiny dějepisectví, germanistiky a slavistiky na německé univerzite v praze v letech 1918 – 1945*, Praha 2011.
- KONRÁD, O.: *Die deutschen Hochschullehrer in Prag vor und nach 1938/39. Versuch einer Bestandsaufnahme*. In: *Die „Volksdeutschen“ in Polen, Frankreich, Ungarn und der Tschechoslovakei*. Osnabrück 2006, s. 147 – 160.

- KOPICA, J.: *Muzeum jako politický nástroj*. In: Nacionalizace společnosti v Čechách 1848-1914. Ústí nad Labem 2008, s. 105 – 111.
- KORENÝ, R.: *Stav a výhledy výzkumu mladší fáze stěhování národů v Čechách*. In: Sborník Miroslavu Buchvaldkovi. Most 2000, s. 123 – 125.
- KOŘÁLKA, J.: *Vědecké sympozium o historickém vývoji sudetoněmectví*. ČČH 103, 2005, č. 4, s. 978 – 980.
- KOUŘIL, P. - WIHODA, M.: *Česká kastelologie na rozcestí*. ArchHist 27, 2002, s. 21 – 35.
- KOSTLÁN, A.: *Die „Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen“ in der Tschechoslowakischen Republik (1918 – 1938)*. In: Die böhmischen Ländern in der deutschen Geschichtsschreibung, díl 1, s. 103 – 114.
- KOSTLÁN, A.: *Struktura vědecké organizace v období první Československé republiky*. In: Bohemia docta. K historickým kořenům vědy v českých zemích, Praha 2010.
- KOSTLÁN, A.: *Wiissenschaft in den Bömischen Ländern*, Praha 2004.
- KOSTLÁN, A.: *Obecné souvislosti vývoje české vědy v letech 1939-1945*, in: Věda v českých zemích za druhé světové války. Praha, 1998, s. 21 – 30.
- KRACÍKOVÁ, L. – BELLIG, V.: *Středověká sakrální architektura na Frýdlantsku*, Praha 2003.
- KRACÍKOVÁ, L. – SMETANA, J.: *Románská a gotická architektura v okrese Česká Lípa*, Praha 2000.
- KRAHULCOVÁ, Z.: *Průkopníci smíření. Vznik Ackermann-Gemeinde a počátky její činnosti v poválečném Německu*. Soudobé dějiny 13, 2006, č. 3 – 4, s. 377 – 405.
- KRÁL, P. - KUBEŠ, J.: *Nové metody v historii*. ČČH 96, 1998, č. 2, s. 476 – 477.
- KRÁSA, J.: *Umění 13. století - problémy hodnocení*, in: Umění 13. století v českých zemích. Red. J. Krása a kol., Praha 1983, s. 11 – 31.
- KROFTA, K.: *Dějiny selského stavu*, 2. vydání, Praha 1949, s. 38 – 56.
- KROFTA, K.: *Národnostní vývoj zemí československých*, Praha 1934.
- KROUPA, J.: *Školy dějin umění. Metodologie dějin umění. 1*. Brno 1996, s. 216.
- KROUPA, P.: *Georg Dehio a koncepce památkové péče na začátku 20. století*. ZPP 66, 2006, č. 3, s. 252 – 256.
- KROUPA, P.: *Základní principy památkové péče? (Detektivní pátrání)*. ZPP 61, 2001, č. 10, s. 301 – 313.
- KRULÍK, O.: *Historický a teritoriální kontext vývoje pojmu Sudety*. In: Češi a Němci ve střední Evropě. Moravský Beroun 2001, s. 9 – 31.
- KRYWALSKI, D.: *Professor Dr. Helmut Preidel. Erinnerung an einen lebenswürdig weisen Kollegen*. Stifter Jahrbuch. Neue Folge 22, 2008, s. 217 – 224.
- KRZENCK, T.: *Adolf Bachmann - českoněmecký historik, angažovaný profesor a liberální politik ve sporu o „českou otázku“*. In: Německá medievalistika v českých zemích do roku 1945. Praha 2004, s. 237 – 250.
- KŘEN, J.: *Changes in identity: Germans in Bohemia and Moravia in the nineteenth and twentieth centuries*. In: Bohemia in History. Cambridge 1998, s. 324 – 343.
- KŘEN, J.: *Deutsche historische Nachkriegsliteratur über die böhmischen Länder*. In: Im geteilten Europa. Tschechen, Slowaken und Deutsche und ihre Staaten 1948-1989. Essen 1998, s. 193 – 242.
- KŘEN, J.: *Interpretace národních, středoevropských a evropských dějin. Více otázek než odpovědí*. Soudobé dějiny 6, 1999, č. 4, s. 488 – 513.
- KŘEN, J.: *Probleme und Chancen der Kooperation tschechischer und deutscher Historiker*. In: Aspekte der Zusammenarbeit in der Ostmitteleuropa-Forschung. Tagung des Herder-Instituts und des J. G. Herder-Forschungsrates am 22./23. Februar 1994. Marburg 1996, s. 17 – 26.
- KŘIVÁNEK, R.: *Nedestruktivní geofyzikální průzkumy zaniklých fortifikací opevněných lokalit*. MaVP 40/110, 2002, č. 3, s. 180 – 187.
- KUBELÍK, M.: *Historická architektura, subjektivní a objektivní pozorování*. In: Historická architektura. Věda. Výzkum. Praxe. Sborník k počtě Milana Pavlíka. Praha, JALNA 1995, s. 83 – 94.

- KUBŮ, F.: *Česká a německá regionální historie v oblasti Euroregionu Šumava*. In: J. V. Šimák a poslání regionální historiografie v dnešní době. Semily 1996, s. 132 – 138.
- KUBŮ, F.: *Poslední čtvrtstoletí bádání o Štaufech (1965 – 1990)*, ČČH 90, 1992, s. 73 – 88.
- KUBŮ, F.: *Štaufská ministerialita na Chebsku*, Cheb 1997.
- KUBŮ, E.: „*Alle Wasser Böhmens fließen nach Deutschland*“. Teorie „*Blut und Boden*“ a konstrukce nepřátelského obrazu Čechů v románu Friedricha Jaksche. In: *Fragmenty dějin*. Sborník prací k šedesátinám Jana Gebharta. Praha 2006, s. 243 – 260.
- KUČA, K.: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, I – IV, Praha 1996 – 2000.
- KUČA, K.: *Zvonice jako fortifikační stavby?* In: *Castellologica Bohemica* 4, Praha 1994, s. 363 - 370.
- KUČA, K. – ZEMAN, L.: *Památky Karlovarského kraje*, Karlovy Vary 2006.
- KUČERA, J.: *Po XI. sjezdu SED - úkoly historických věd NDR*. After the XI Congress of the S.E.D. - the Tasks of the Historical Sciences of the G.D.R. SIPř 73, 1987, č. 4, s. 326 – 330.
- KUČERA, K.: *Historický spolek a Historický klub*. ČsČH 88, 1990, č. 1-2, s. 86 – 87.
- KUHN, T.: *Struktury vědeckých revolucí*, Praha 1997.
- KUKLÍK J. – GEBHART, J.: *Druhá republika 1938-1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Praha – Litomyšl 2004.
- KUNA, M.: *Česká archeologie v postmoderní době*. AR 52, 2000, č. 3, s. 404 – 408.
- KUNA, M.: *Využití GPS při zaměřování archeologických nemovitých památek*. In: *Archeologické nemovité památky okresu České Budějovice*. Díl 1. Soupis a studie. Praha 1999, s. 193 – 196.
- KURUCOVÁ, E.: *Dopady evropeizace na utváření kolektivních identit ve střední Evropě, komparace České republiky, Slovenska a Polska*, Diplomová práce fakulty sociálních studií na Masarykově univerzitě v Brně, 2010.
- KUTAL, A.: *České gotické umění*, Praha 1972.
- KUTHAN, J.: *Architektura v přemyslovském státě 13. století*, in: *Umění doby posledních Přemyslovců*, Ed. J. Kuthan, Praha 1982, s. 181 – 351.
- KUTHAN, J.: *Česká architektura v době posledních Přemyslovců. Města, hrady, kláštery, kostely*, Vimperk 1994.
- KUTHAN, J.: *Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách*, Praha 1983.
- KUTHAN, J. (ed.): *Umění doby posledních Přemyslovců*, Praha 1982.
- KUTHEN Z KUTHENBERKU, M.: *Kronika o založení země české a prvních obyvatelích jejích, tudíž o knížatech a králich i jejich činech a přiběžích velmi krátce z mnohých kronikářův sebraná*, Praha 1559.
- KUTNAR, F. - MAREK, J.: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátku národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, Praha 1997, s. 664 – 665.
- KVĚT, R.: *K metodologii výzkumu starých stezek*. Staré stezky 7, 2002, s. 19 – 21.
- KYPTA, J.: *O metodě typologického výzkumu hradů (na příkladu tzv. hradů přechodného typu)*. AR 60, 2008, č. 3, s. 565 – 610.
- KYPTA, J. - RICHTEROVÁ, J.: *K metodice studia pozdně středověkých zemních fortifikací*. Hláska 13, 2002, č. 4, s. 54 – 56.
- LACH, J.: *Josef Borovička. Osudy českého historika ve 20. století*, Praha 2009.
- LÁSKA, V.: *Analytická metoda - ano či ne?* PSČ 11, 1997, č. 2, s. 1 – 16.
- LAVIČKA, R. – ŠIMŮNEK, R.: *Městský farní kostel ve středověkých Čechách, Trhové Sviny 1280–1520*, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích 2011.
- LEHMANN, E. (ed.): *Handbuch der Sudetendeutsche Volksbildung. Kulturpolitisches Handbuch in Selbstdarstellungen der Sudetendeutsche Verbände*, Reichenberg 1931.

- LEHMANN, U.: *Několik poznámek k vývoji protičeskoslovenského revanšismu v západním Německu*. SIPř 46, 1960, č. 4, s. 205 – 208.
- LE GOFF, J.: *Paměť a dějiny*, Praha 2007.
- LEMBERG, E.: *Geographisch-statistische-Übersicht. Vom Geisleben der karpathendeutschen. – Volkskundliche Übersicht. von der Deutschen im Teresvatale*. In: Die Deutschen in der Slowakei und in Karpathorußland, Münster 1926.
- LEMBERG, H.: *Der Verein für Geschichte der Deutschen in Böhmen im 20. Jahrhundert*. In: Vereinwesen und Geschichtspflege in den böhmischen Ländern, s. 209 – 230.
- LEMBERG, H.: *Von den Deutschböhmen zu den Sudetendeutschen: Der Beitrag von Geschichtswissenschaften und Geschichtspolitik*. in: . München 2006, s. 95 – 107.
- LEPETIT, B.: *Téze o interdisciplinaritě. (Návrhy na praktické uplatnění interdisciplinarity v omezeném rozsahu)*. ČČH 90, 1992, č. 1, s. 64 – 72.
- LEŚNIEWSKA, D.: *Kolonizacja niemiecka i na prawie niemieckim w średniowiecznych Czechach i na Morawach w świetle historiografii*, Poznań – Marburg 2004.
- LEŚNIEWSKA, D.: *Středověká německá kolonizace a kolonizace na německém právu v Čechách z pohledu německých medievistů z českých zemí*. In: Německá medievistika v českých zemích do roku 1945. Praha 2004, s. 107 – 118.
- LEŚNIEWSKA, D.: *Zur Beurteilung der „deutschen Kolonisation“. Eine Skizze zur böhmischen Geschichtschreibung*. In: Struktur und Wandel im Früh- und Hochmittelalter. Eine Bestandsaufnahme aktueller Forschungen zur Germania Slavica. Stuttgart 1998, s. 31 – 38.
- LÍBAL, D.: *Gotická architektura v Čechách a na Moravě*, Praha 1948.
- LÍBAL, D.: *Gotická architektura*, in: Dějiny českého výtvarného umění, I/1. Od počátků do konce středověku. Red. R. Chadraba, Praha 1984, s. 145 – 215.
- LÍBAL, D.: *Katalog gotické církevní architektury*, in: Gotika v západních Čechách, Praha 1995/1996.
- LÍBAL, D.: *O skupině českých pozdně románských kostelů*, in: Cestami umění, Praha 1949, s. 57 – 66.
- LÍBAL, D.: *Rozwój miast czeskiej od XI wieku do rewolucji husyckiej*, Kwartalnik Architektury i Urbanistyki 3, 1958, s. 241 – 268.
- LICHARDUS, J.: *Archeologie a historie*. In: Sborník Miroslavu Buchvaldkovi. Most 2000, s. 137 – 146.
- LOEWENSTEIN, B. W.: *My a ti druzí. Dějiny, psychologie, antropologie*. Brno 1997, s. 354.
- LOEWENSTEIN, B.: *Zu Eugen Lembergs Ideologiebegriff*. BohZ 45, 2004, č. 1, s. 12 – 23.
- LOHMANN, N.: *„Eingedenk der Väter, unerschütterlich treu unserem Volke!“: Der Verein für Geschichte der Deutschen in den Sudetenländern im Protektorat Böhmen und Mähren*. In: Die Deutschen und das östliche Europa. Aspekte einer vielfältigen Beziehungsgeschichte. Essen 2006, s. 25 – 46.
- LOHMANN, N.: *Wilhelm Wostry und die „sudetendeutsche“ Geschichtsschreibung bis 1938*. AUC HUCP 44, 2004 [vyd. 2006], č. 1 – 2, s. 45 – 145.
- LORENZOVÁ, M.: *K čemu je antropologizace historie? Několik poznámek ke kontraproduktivní polarizaci poznávacích zájmů v humanitních vědách*. Dějiny - teorie - kritika 2, 2005, č. 2, s. 227 – 246.
- LOUŽIL, J.: *Národní identita, domov a vlast sudetských Němců. = Die nationale Identität, Heimat und Vaterland der Sudetendeutschen*. In: Češi a Němci historická tabu. = Tschechen und Deutsche historische Tabus. Praha 1995, s. 85 – 105.
- LÜBKE, CH.: *Das östliche Europa*, München 2004.
- LUFT, R.: *Deutsche und Tschechen in den böhmischen Ländern. Traditionen und Wandlungen eines Teilgebiets der bundesdeutschen Geschichtswissenschaft*. In: Geschichtsschreibung zu den böhmischen Ländern im 20. Jahrhundert. Wissenschaftstraditionen - Institutionen - Diskurse. Vorträge der Tagungen des Collegium Carolinum in Bad Wiessee vom 21. bis 23. November 2003 und vom 12. bis 14. November 2004. München 2006, s. 367 – 431.

- LUFT, R.: *Landesgeschichte, Regionalforschung, Heimatkunde und regionale Gesellschaftsgeschichte: Die neuere deutschsprachige Historiographie zu Mähren im 19. und 20. Jahrhundert*. In: Dějiny Moravy a Matice moravská. Problémy a perspektivy. Sborník příspěvků z vědecké konference konané ve dnech 24. - 25. listopadu 1999 v Brně. Brno 2000, s. 179 – 198.
- MACEK, J.: *Historická sémantika*. ČČH 89, 1991, č. 1, s. 1 – 30.
- MACEK, O. - WANNER, M.: *Co by se stalo kdyby? Problémy a možné důsledky vyplývající z využívání výpočetní techniky ve společnosti*. AČ 50, 2000, č. 1, s. 1 – 8.
- MACEK, O. - WANNER, M.: *Emulace nebo migrace aneb Jak dlouhodobě ukládat dokumenty v digitální podobě*. AČ 53, 2003, č. 2, s. 65 – 74.
- MACEK, O. - WANNER, M.: *Zásady uchování dat v Datovém archivu Spojeného království*. SAP 53, 2003, č. 1, s. 239 – 288.
- MACEK, P.: *Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum*. Praha 2001, s. 48. pl. Zprávy památkové péče. Roč. 61. Příloha. Odborné a metodické publikace. Sv. 23.
- MACKOVÁ, M.: *Příspěvek ke „znovuobjevení“ německé historiografie týkající se české části Hřebečska*. Vlastivědný sborník Ústí nad Orlicí 8, 1997, s. 26 – 29.
- MACHÁČEK, J.: *K teorii archeologických systémů*. SPFFBU(E) 42, 1993 [vyd. 1994], č. 38, s. 197 – 201.
- MACHAČOVÁ, J. - MATĚJČEK, J.: *K metodologii historiografie: teorie, metody a výsledky výzkumu vzorů chování v 19. století a takzvané mentality*. In: Historik zapomenutých dějin. Sborník příspěvků věnovaných prof. dr. Eduardu Maurovi. Praha 2003, s. 33 – 41.
- MAJEWSKI, P. M. : „*Niemcy sudeccy*“ 1848-1948. *Historia pewnego nacjonalizmu*. Warszawa 2007, s. 517.
- MANDLEROVÁ, J.: *K založení Gesellschaft zur Förderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen v r. 1891*, Dějiny vědy a techniky 15 (1982), s. 13 – 27.
- MANDLEROVÁ, J.: *K změnám charakteru zur Förderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen v letech 1900-1910*. Sborník historický 33, 1986, s. 89 – 134.
- MANDLEROVÁ, J.: *Methodologische Erwägungen in der deutschböhmisches Historiographie am Ende der Habsburgermonarchie*. In: Die Böhmisches Länder in der deutschen Geschichtsschreibung seit dem Jahre 1848. Vorträge des 2. Aussiger Kolloquiums des Instituts für slawisch-germanische Forschung. Ústí nad Labem 1996, s. 31 – 47.
- MANDLEROVÁ, J.: *Tematická orientace německé historiografie v Čechách ve druhé polovině 19. století*. Sborník historický 36, 1989, s. 99 – 132.
- MANDLEROVÁ, J.: *Zur Entwicklung der deutschen Geschichtswissenschaft in Böhmen bis zum Ausbruch des Zweiten Weltkriegs*. In: Wissenschaft in den böhmischen Ländern: 1939 - 1945. Praha 2004, s. 107 – 117.
- MAREK, J.: *Gollova škola a brněnská historiografie meziválečného období*. In: Brněnská věda a umění meziválečného období (1918-1939) v evropském kontextu. Brno 1993, s. 87 – 89.
- MAREK, J.: *Historie a postmoderna*. ČsČH 92, 1994, č. 3, s. 477 – 495.
- MAREK, J.: *Historie na houpačce. Svérázné pojetí dějin mnichovského landsmanšaftu a jeho českých přátel*. In: Benešovy dekrety - záměrně živený spor. Praha 2002, s. 74 – 80.
- MAREK, J.: *Historie mezi teorií a praxí*. ČČH 96, 1998, č. 4, s. 779 – 802.
- MATOUŠEK, V.: *Poznámky ke vztahu archeologie a kulturní/sociální antropologie*. ČL 91, 2004, č. 4, s. 395 – 440.
- MATOUŠEK, V. - SÝKOROVÁ, I.: *Společnost a kultura ve světle archeologie. Příspěvek k diskusi o předmětu, prostředcích a metodě archeologického výzkumu*. AR 50, 1998, č. 4, s. 746 – 771.
- MATUŠÍKOVÁ, L.: *Využití počítače při studiu pramenů statistické povahy (databázové zpracování českých katastrů)*. In: Semináře a studie Výzkumného centra pro dějiny vědy z let 2002-2003. Praha 2003, s. 17 – 179.

- MAUR, E.: *Paměť hor. Šumava-Říp-Blaník-Hostýn-Radhošť*, Praha 2006.
- MAYER, T.: *Aufgaben und Siedlungsgeschichte in den Sudetenländern*, Deutsche Hefte für Volks- und Kulturbodenforschung 8,1931, Heft 3, s. 129-151.
- MAYEROVÁ, F. - VAŠÍČEK, Z.: *Minulost a současnost, paměť a dějiny*. Brno 2008,
- MENCL, V. – BENEŠOVSKÁ, K. – SOUKUPOVÁ, H.: *Předrománská a románská architektura v západních Čechách*, Plzeň 1978.
- MENCLOVÁ, D.: *České hrady*, I, Praha 1972.
- MENŠÍK, P.: *Konference Počítačová podpora v archeologii 2009*. AVJČ 23, 2010, s. 337 – 338.
- MERHAUTOVÁ, A.: *Příspěvek ke katalogu raně středověké architektury v Čechách*, in: Umění 1996.
- MERHAUTOVÁ, A.: *Raně středověká architektura v Čechách*, Praha 1971.
- MERHAUTOVÁ, A. - TŘEŠTÍK, D.: *Ideové proudy v českém umění 12. století*, Praha 1985.
- MERHAUTOVÁ, A. - TŘEŠTÍK, D.: *Románské umění v Čechách a na Moravě*, Praha 1983.
- METELKA, J.: *O úvodní stati „Kroniky české“ Václava Hájka z Libočan*, 1, Školní zprávy o stavu c. k. reálky pražské 1889.
- MEZNÍK, J.: *Němci a Češi v kronice tak řečeného Dalimila*, Časopis Matice moravské 112,1993, s. 3 – 10.
- MEZNÍK, J.: *Praha před husitskou revolucí*, Praha 1990.
- MIKUŠEK, E.: *Formování a životní angažovanost zakladatele generace Spolku pro dějiny Němců v Čechách*. In: Německá medievistika v českých zemích do roku 1945. Praha 2004, s. 79 – 93.
- MILER, J.: *Jak dál?* Hláska 9, 1998, č. 4, s. 60.
- MÍŠKOVÁ, A.: *Nacifikace německého studentstva v Praze*. In: Pražský student. Univerzitní studenti v dějinách Prahy. Publikace k výstavě. Clam-Gallasův palác, 14. listopadu 2008-1. února 2009. Praha 2008, s. 133 – 143.
- MÍŠKOVÁ, A.: *Německá (Karlova) univerzita od Mnichova k 9. květnu 1945*, Praha 2002.
- MLATEČEK, K.: *Jak a kdo? (O problémech regionálního dějepiscetví)*. ČMM 121, 2002, č. 1, s. 127 – 132.
- MORAVCOVÁ, D.: *Historické argumenty v současných německých diskusích o národních zájmech*. In: Staletí objevů, diplomacie a válek. Sborník k 60. narozeninám Aleše Skřivana. Praha 2005, s. 335 – 343.
- MORAVEC, E.: *Děje a Bludy: O šířce evropské cesty, o zarostlé národní pěšince a nejvíce o této válce*, Praha 1942.
- MUDRA, A.: *Architektonické detaily jihočeských pozdně gotických kostelů jako svědci liturgického provozu*, příspěvek na 10. Specializované konferenci stavebně historického průzkumu (v tisku).
- MUCHKA, I. P.: *Sto let od vydání prvního svazku Dehiova Handbuchi*. ZPP 66, 2006, č. 3, s. 256 – 259.
- MUK, J.: *K typologii nejstarších českých mendikantských chrámů*, in: Umění 13. století v českých zemích. red. J. Krása a kol., Praha 1983, s. 237 – 254.
- MUSIL, F.: *Přínos díla profesora Ladislava Hosáka pro studium dějin osídlení*. In: Acta universitatis Palackianae Olomucensis, Historica 28, 1998, s. 141 – 145.
- NAGEL, A. CH.: *Im Schatten des Dritten Reichs. Mittelalterforschung in der Bundesrepublik Deutschland 1945-1970*. Göttingen 2005, s. 336.
- NEJEDLÁ, I.: *Vývoj kulturní revoluce v NDR po roce 1945 v historické produkci NDR*. SIPř 65, 1979, č. 6, s. 499 – 506.
- NĚMEC, J.: *Malá úvaha o zájmu a nezájmu německých historiků v prvorepublikovém Československu o soudobé dějiny aneb 19. století jako Zeitgeschichte?* In: Historik na Moravě. Profesoru Jiřímu Malířovi, předsedovi Matice moravské a vedoucímu Historického ústavu FF MU, věnují jeho kolegové, přátelé a žáci k šedesátinám. Brno 2009, s. 185 – 193.
- Německá medievistika v českých zemích do roku 1945*, Soukup, P. – Šmahel, F. (ed.), Práce z dějin vědy 18, Praha 2004.

- NEŠPOR, Z. R.: *Dvojitý život historické antropologie. Interdisciplinární (ne)porozumění mezi historií, sociologií a sociálními antropologií*. Dějiny - teorie - kritika 2, 2005, č. 1, s. 87 – 104.
- NEŠPOR, Z. R.: *Jak dál bádát o mezinárodních migracích? Vývoj a perspektivy současných západních studií*. Soudobé dějiny 12, 2005, č. 3-4, s. 672 – 685.
- NEŠPOR, Z. R. - HORSKÝ, J.: *Historická antropologie? Metodické problémy a paradoxy na pomezí dějepisectví, sociologie a sociální antropologie*. Kuděj 6, 2004, č. 1, s. 61 – 81.
- NEŠPOR, Z. R. - JAKOUBEK, M.: *Co je a co není kulturní/sociální antropologie?* ČL 91, 2004, č. 1, s. 53 – 79.
- NEUMÜLLER, M.: *Der Verein für Geschichte der Deutschen in Böhmen: ein deutschliberaler Verein (von der Gründung bis zu Jahrhundert wende)*, in: Vereinswesen und Geschichtspflege in den böhmischen Ländern, hrsg. Von Ferdinand Seibt, München 1986, s. 179 – 208.
- NEUMÜLLER, M.: *Die deutsch philosophische Fakultät in Prag um 1882 und die Geschichtsschreibung*, In: Die Teilung der Prager Universität 1882 und die intellektuelle Desintegration in den böhmischen Ländern. hrsg. von Ferdinand Seibt, München 1984, s. 111-126.
- NEUMÜLLER, M.: *Geschichtswissenschaft und Heimatforschung. Forschungen und Publikationen der Deutschen Gesellschaft der Wissenschaften und Künste bzw. der Deutschen Akademie der Wissenschaften in Prag 1919-1945*. In: Die böhmischen Länder in der deutschen Geschichtsschreibung seit dem Jahre 1848, díl 1, Ústí nad Labem 1996, s. 81 – 102.
- NEUMÜLLER, M.: *K německému liberálnímu dějepisectví 19. století v Čechách*. Studia territorialia 1, 2001 [vyd. 2002], č. 3, s. 117 – 149.
- NEUMÜLLER, M.: *Zur deutschliberalen Geschichtsschreibung des 19. Jahrhunderts in Böhmen*, Zeitschrift für Ostforschung 20, 1971, s. 441.
- NEÚSTUPNÝ, E.: *Jednoduchá metoda archeologické analýzy*, in: Památky archeologické 64, 1973, s. 169 – 234.
- NEÚSTUPNÝ, E.: *Metoda archeologie*. Plzeň 2007, s. 206.
- NEÚSTUPNÝ, E.: *Nástin archeologické metody*, in: Archeologické rozhledy 38, 1986, s. 525 – 548.
- NEÚSTUPNÝ, E.: *Predikce areálů archeologického zájmu*. In: In memoriam Jan Rulf. Praha 2001, s. 319 – 324.
- NEÚSTUPNÝ, E.: *Uvědomování minulosti*. AR 49, 1997, č. 2, s. 217 – 230.
- NITTER, E.: *Sudetoněmecká národnostní skupina po vyhnání a její integrace (r. 1945 - r. 1988)*. In: Tisíc let česko-německých vztahů. Data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích. Praha 1991, s. 196 – 211.
- NODL, M.: *Dějiny umění a sociální historie*. In: Dějepisectví mezi vědou a politikou – Úvahy o historiografii 19. a 20. století, Brno 2007, s. 219 – 232.
- NODL, M.: *Dějepisectví mezi vědou a politikou*, Brno 2007.
- NODL, M.: *Německá medievalistika v českých zemích a studium sociálních a hospodářských dějin*. In: Německá medievalistika v českých zemích do roku 1945. Praha 2004, s. 21 – 65.
- NODL, M.: *Mikrohistorie a historická antropologie*. Dějiny - teorie - kritika 1, 2004, č. 2, s. 237 – 252.
- NODL, M.: *Možné přístupy ke studiu dějin české historické vědy v letech 1945-2000*. Soudobé dějiny 8, 2001, č. 1, s. 9 – 22.
- NODL, M.: *Otázky recepce francouzské historiografie v českém prostředí: totální dějiny, dlouhé trvání a mentality*. In: Francouzská inspirace pro společenskou vědu v českých zemích. Praha 2003, s. 95 – 132.
- NODL, M.: *Sředověká prosopografie jako metodická inovace*. In: VIII. sjezd českých historiků. Hradec Králové 10. -12. září 1999.
- NODL, M.: *Sředověká prosopografie*. In: Dějepisectví mezi vědou a politikou – Úvahy o historiografii 19. a 20. století, Brno 2007, s. 173 – 201.

- NORDLI, P. O.: *Methods of climate reconstruction by grain harvest data*. In: Dealing with diversity. 2nd International Conference of the European Society for Environmental History Prague 2003. Proceedings. Praha 2003, s. 63 – 68.
- NOVOTNÝ, R.: *Husitství v pojetí českoněmecké historiografie - věda či politikum*. In: Německá medievistika v českých zemích do roku 1945. Praha 2004, s. 119 – 133.
- NOVÝ, R.: *Listiny pražských biskupů XI. – XIV. století*, in: Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica – 1960, Praha 1960.
- ORTEGA Y GASSET, J.: *Evropa a idea Národa. A jiné eseje o problémech současného člověka*, Praha 1993.
- OTTOVÁ, M.: *Nestvůry, diblíci a zelení muži. Architektonická skulptura na hranicích posvátného prostoru*, příspěvek na 10. specializované konferenci stavebně historického průzkumu (v tisku).
- PANÁČEK, M.: *Problematika dokumentace historických krovů*. In: Dějiny staveb, Plzeň 2002, s. 131 – 137.
- PÁNEK, J.: *Amsterodamské sympozium o muzejní prezentaci národních dějin*. ČČH 100, 2002, č. 4, s. 985 – 986.
- PÁNEK, J.: *Česká historická věda a české historické vědomí. (Několik námětů do diskuse)*. ČČH 97, 1999, č. 2, s. 311 – 320.
- PÁTKOVÁ, H.: *„Ihr Landsmann Roessler“: Emil Franz Rössler v kontextu české medievistiky*. I Německá medievistika v českých zemích do roku 1945. Praha 2004, s. 183 – 191.
- PATOČKA, J.: *Co jsou Češi?*, Praha 1992.
- PATOČKA, J.: *Kacířské eseje o filosofii dějin*, Praha 1990.
- PELZEL, F. M.: *Geschichte der Deutschen und ihrer Sprache in Böhmen, wie auch von dem Einflusse, den sie auf Religion, Sitten, Regierung, Wissenschaften und Künste der Böhmen gehabt haben*. In: Abhandlungen der Böhmisches Gesellschaft der Wissenschaften 4, 1789, Prag und Dresden 1789.
- PELZEL, F. M.: *Kurzgefaßte Geschichte der Böhmen, von den ältesten bis auf die neusten Zeiten*. Aus den besten Geschichtsschreibung r, alten Kroniken, und glaubwürdigen Handschriften zusammena getragen, Prag 1779.
- PELZEL, F. M.: *Nová kronyka česká, v kteréž příběhy obyvatelův země české od počátku, až do nynějších časů, I, Od počátku až do léta 1092*, Praha 1791.
- PEŠEK, J.: *Diskuse o budoucnosti německého dějepisectví východní Evropy a o německé bohemistice*. ČČH 98, 2000, č. 2, s. 323 – 348.
- PEŠEK, J.: *Německé dějepisectví současnosti*. Studia territorialia 6, 2005 [vyd. 2006], č. 8, s. 77 – 116.
- PEŠEK, J.: *(Západo)německé dějepisectví poválečné doby mezi tradicí státně politické historiografie a „modernitou“ sociálních dějin*. ČČH 104, 2006, č. 3, s. 558 – 592.
- PEŠKOVÁ, J.: *Role vědomí v dějinách*, Praha 1998.
- PIRCHAN, G.: *Der Verein für Geschichte der Deutschen in Böhmen im Wandel der Zeitgeschichte*, MVGDDB 61/ 1923, s. 69 – 105.
- PISANI, J. A. D.: *Environmental history, remote sensing and change detection: an interdisciplinary approach to the study of land degradation*. In: Dealing with diversity. 2nd International Conference of the European Society for Environmental History Prague 2003. Proceedings. Praha 2003, s. 154 – 159.
- PISKORSKI, J. M.: *After Occidentalism: the Third Europe Writes Its Own History*. In: Historiographical Approaches, Medieval Colonization of East Central Europe. Ed. by J.M. Piskorski, New York 2002,
- PISKORSKI, J. M.: *„Deutsche Ostforschung“ und „polnische Westforschun“*, Berliner Jahrbuch für osteuropäische Geschichte 1, 1996, s. 385.
- PISKORSKI, J. M.: *Die mittelalterliche Ostsiedlung - ein alter Streit und neue Ergebnisse*. In: Transit Brügge - Novgorod. Eine Straße durch die europäische Geschichte. Hg. von F. Seibt., Essen 1997, s. 194-203.
- PISKORSKI, J. M.: *Kolonizacja wiejska Pomorza Zachodniego w XIII i początkach XIV wieku na tle procesów osadniczych w średniowiecznej Europie*, Poznań 1990.

- PISKORSKI, J. M.: *Migrations-, Kolonisations- und Assimilationsprozesse im östlichen Europa des Mittelalters*. In: Kontinuitäten und Brüche: Lebensformen - Zuwanderer - Alteingesessene 500-1500. Hg. von Karl Kaser, Jan M. Piskorski und Dagmar Grams-Hammer-Hohl (= Wieser Enzyklopädie des Europäischen Ostens, 2. Abt., Bd. 1), Klagenfurt 2004.
- PISKORSKI, J. M.: *Polish myśl zachodnia („West Thought“) and German Ostforschung („East Research“)*. An Attempt at a Comparison. In: German Scholars and Ethnic Cleansing. Ed. I. Haar and M. Fahlbusch, New York 2004.
- PLAČEK, M.: *Opevněný kostel (reflexe spojení laického a církevního světa na příkladu Sedmíhradska*, *Archaeologia historica* 21, 1996, s. 259 – 279.
- PODROUŽEK, K.: *Vesnické stavby v pískovcovém podloží*, FF UJEP, 2006.
- POHL, K.: *Die Soziologen Eugen Lemberg und Emerich K. Francis. Wissenschaftsgeschichtliche Überlegungen zu den Biographien zweier „Staffelsteiner“ im „Volkstumskampf“ und im Nachkriegsdeutschland*. *BohZ* 45, 2004, č. 1, s. 24 – 76.
- POCHE, E.: *Umělecké památky Čech I. – IV.*, Praha 1977 – 82.
- POKORNÝ, P.: *Problémy krajinné archeologie v pylových analýzách přirozených uloženin: příspěvek k mezioborové spolupráci*. *AR* 53, 2001, č. 2, s. 191 – 210.
- POPPER, K. R.: *Bída Historicismu*, Praha 2000.
- PROKOP, V.: *200 osobností Sokolovska*, Sokolov 1997.
- PSOHLAVEC, S.: *Digitalizace rukopisů a starých tisků v projektu MMSB. CRUSE - premiéra nové generace digitalizačních pracovišť*. In: *Knihovny současnosti 2001*. Sborník z 9. konference konané ve dnech 11. - 13. září 2001 v Seči u Chrudimi. Brno 2001, s. 195 – 199.
- PUBITSCHKA, F.: *Chronologische Geschichte Böhmens unter den Slaven, Erster Theil, welcher das heidnische Böhmen enthält*, Leipzig und Prag 1770, s. 42 – 61.
- RADOVÁ-ŠTIKOVÁ, M.: *Poznátky ze stavebně historického průzkumu zobrazené pro výuku jeho metody*. *Průzkumy památek* 4, 1997, č. 1, s. 1 – 2.
- RÁDL, E.: *Dějiny filosofie, I – II*, Praha 1999.
- RATAJ, T.: *Mezi Zibřtem a Geertzem. Úvaha o předmětu kulturních dějin*. *Kuděj* 7, 2005, č. 1-2, s. 142 – 158.
- RAZÍM, V.: *O tzv. hradech přechodného typu*. *AR* 57, 2005, č. 2, s. 351 – 380.
- RAZÍM, V. a kol.: *Operativní průzkumy a dokumentace historických staveb*, Praha 2005.
- REJCHRTOVÁ, N.: *Collegio Carolino ad honorem. Sborník projevů a příspěvků ze setkání zástupců mnichovského střediska bohemistického bádání Collegia Carolina s českou historickou obcí v Praze v květnu roku 1990*. Praha 1990, s. 94.
- RESSEL, W. Z.: *Bemerkungen über die allmähliche Gestaltung der Bevölkerungsverhältnisse Böhmens in nationaler Beziehung*, *Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutsche in Böhmen* 3.
- RICKERT, H.: *Die Grenzen der naturwissenschaftlicher Begriffsbildung*, Tübingen 1929.
- RICOEUR, P.: *La mémoire, l'histoire, l'oubli* [Paměť, dějiny, zapomnění], Paris 2000, s. 367.
- RICHTER, M.: (ed.), *Středověká archeologie a studium počátků měst: sborník příspěvků přednesených na celostátní konferenci středověkých archeologů v Hradci Králové, 22. -27. září 1975*.
- ROHLOVÁ, D.: *Mění se obraz česko-německých vztahů v učebnicích dějepisu (Výběrový rozbor československých a německých dějepisných učebnic)*, nevydaná diplomová práce, Západočeská univerzita, Pedagogická fakulta, Plzeň 1995.
- ROTHERMUND, D.: *Geschichte als Prozess und Aussage. Eine Einführung in Theorien des historischen Wandels und der Geschichtsschreibung*. München 1995, s. 240.
- ROŽMBERSKÝ, P.: *Příspěvek k právu kostelního azylu*. In: *Hlásk*, 12, 2001, č. 1, s. 10.

- RYKL, M.: *Hloubkové SHP a dokumentace, Poznámky k praxi mezioborové disciplíny*, in: Svorník 4/2006 (Sborník příspěvků z čtvrté konference společnosti pro stavebně historický průzkum uspořádané 31. 5 – 3. 6. 2005 v Poděbradech), s. 79 – 100.
- ŘEPA, M.: *Historiografie druhé poloviny 19. století jako pramen pro poznání kolektivní totožnosti moravských Němců*. Muzeum Brněnska. Sborník 2009, s. 132 – 137.
- ŘEPA, M.: *The Czechs, Germans and Sudetenland: Historiographical Dispute in the „Heart of Europe“*. [Eds.]: Frank, Tibor - Hadler, Frank. in: *Disputed Territories and Shared Pasts. Overlapping National Histories in Modern Europe*. New York 2011, s. 303 – 328.
- SABROW, M.: *Historiografie NDR jako badatelský problém*. Soudobé dějiny 7, 2000, č. 1 – 2, s. 9 – 36.
- SABROW, M.: *Kultúra pamäti a historická veda v Nemeckej demokratickej republike*. In: *Diktatura - válka - vyhnaní. Kultury vzpomínání v českém, slovenském a německém prostředí od roku 1945*. Ústí nad Labem 2007, s. 73 – 89.
- SÁDLO, J. – POKORNÝ, P. – HÁJEK, P. – DRESLEROVÁ, D. – CÍLEK, V.: *Krajina a revoluce, významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí*, Praha 2005.
- SALZBORN, S.: *Die Volksgruppenkonzeption der Sudetendeutschen Landsmannschaft und die sudetendeutsche Volksgruppenforschung*. In: *Geschichtsschreibung zu den böhmischen Ländern im 20. Jahrhundert. Wissenschaftstraditionen - Institutionen - Diskurse. Vorträge der Tagungen des Collegium Carolinum in Bad Wiessee vom 21. bis 23. November 2003 und vom 12. bis 14. November 2004*. München 2006, s. 433 – 443.
- SEEBAUEROVÁ, R. – HELUS, Z. – KOLIADIS, E.: *Od identit v Evropě k evropským identitám*, Brno 2004.
- SEIBT, F.: *Bohemica. Probleme und Literatur seit 1945*, Munehen 1970.
- SEIBT, F.: *Collegium Carolinum - Leistungen, Aufgaben, Probleme*. In: *25 Jahre Collegium Carolinum München 1956-1981*. München 2002, s. 3 – 16.
- SEIBT, F.: *„Der Nationalitätenkampf“ im Spiegel sudetendeutscher Geschichtsschreibung. 1848-1938*. Stifter-Jahrbuch 6 (1959), s. 18 – 39.
- SEIBT, F.: *Mittelalter und Gegenwart. Ausgewählte Aufsätze. Festgabe zu seinem 60. Geburtstag*. Sigmaringen 1987, s. 399.
- SEIBT, F.: *Siedlungsvorgänge in den böhmischen Ländern*. In: *Deutsche und europäische Ostsiedlungsbewegung, Bericht über die wissenschaftliche Jahrestagung des J. -G. -Herder-Forschungsrates vom 7. bis 9. März 1963*, Marburg 1964.
- SEIBT, F.: *In Memoriam Julius Lippert*, in: *Die Teilung der Prager Universität 1882 und die intellektuelle Desintegration in den Böhmisches Ländern*, Oldenbourg 1982.
- SEIBT, F.: *Deutsche, Tschechen, Sudetendeutsche. Analysen und Stellungnahmen zu Geschichte und Gegenwart aus fünf Jahrzehnten*. München, 2002, s. 413 – 418.
- SEDLÁČEK, A.: *Hrady, zámky a tvrze království Českého I–XV*, Praha 1882 – 1927.
- SEMOTANOVÁ, E.: *Kartografie v historické práci*, Praha 1994.
- SEMOTANOVÁ, E.: *O mapách v historické práci na počátku třetího tisíciletí*. HistO 13, 2002, č. 1 – 2, s. 32 – 36.
- SCHALLER, H. W.: *Franz Spina - Ein Prager Slavist zwischen Universität und politischer Öffentlichkeit. Symposium in Prag, 17. -19. Februar 2010*. Slavia 79, 2010, č. 3 – 4, s. 466 – 469.
- SCHLEIER, H.: *Geschichte der Geschichtswissenschaft. Grundlinien der bürgelichen deutschen Geschichtsschreibung und Geschichtstheorien vor 1945*. Potsdam 1988, s. 228.
- SCHLESINGER, L. – LIPPERT, J.: *Wurdigung der Angrijfe des Dr. Franz Palacky auf die Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen*. I. II. Separát z literární přílohy MVGD 6 (1868), č. 7, s. 2.
- SCHOLZ, S.: *Současné problémy interdisciplinárního výzkumu středověké farní organizace a zejména farních center nejstarších měst rakouského markrabství/ vévodství z hlediska vývoje moderního historiografického*

- bádání*. In: Církevní topografie a farní síť pražské církevní provincie v pozdním středověku, *Colloquia mediaevalia Pragensia* 8, J. Hrdina – b. Zilinská (eds.), Praha 2007, s. 55 – 90.
- SCHOLZE, D.: *Im Wettstreit der Werte*, Bautzen 2003.
- SCHÖNWÄLDER, K.: *Historiker und Politik. Geschichtswissenschaft im Nationalsozialismus*. Frankfurt-New York 1992, s. 440.
- SCHRETZENMAYR, L.: *Familienforschung und ihre Rolle in der deutschböhmisches Historiographie*. In: Die böhmischen Länder in der deutschen Geschichtsschreibung seit dem Jahre 1848. Ústí nad Labem 1997, s. 123 – 128.
- SCHULZE, W.: *Deutsche Geschichtswissenschaft nach 1945*. München, 1989. 366 s. [Zpr.]: -D.M.-,[Moravcová Dagmar,] ČČH 88, 1990, č. 4, s. 620 – 621.
- SCHWALLER, J.: *Kulturní dějiny a jejich vztah k hospodářským a sociálním dějinám*. In: Semináře Výzkumného centra pro dějiny vědy z let 2000-2001. Praha 2002, s. 113 – 116.
- SIGL, J.: *Příspěvek k problematice plošných archeologických objevů*. In: *Vita archaeologica*. Sborník Víta Vokolka. Hradec Králové 2006, s. 283 – 307.
- SIMMONS, I. G.: *Environmental History. A Concise Introduction*. Oxford UK-Cambridge USA 1993, s. 16, 2006.
- SKŘIVÁNEK, M.: *Německé dějepisectví Hřebečska od konce 19. století do roku 1945*. Pomezí Čech a Moravy 1, 1997, s. 119 – 141.
- SLÁDEK, Z.: „*Ostforschungen*“ o československo-sovětských vztazích. SIPř 48, 1962, č. 4, s. 200 – 202.
- SMEJTEK, L.: *Velké záchranné výzkumy: otázka optimalizace výstupů*. Archeologické fórum 4, 1995, s. 97 – 99.
- SMETANA, J.: *K topografii areálů severočeských měst ve 13 a 14. století*, ČsČH 27, 1979, s. 573 – 579.
- SMETÁNKÁ, Z.: *Archeologické etudy. Osmnáct kapitol o poznávání středověku*. Praha 2003, s. 216.
- SOMMER, J.: *Gotické kostely s ochrannými zařízeními na českém venkově*. In: Sborník kruhu přátel Muzea hlavního města Praha 1, 1988, s. 195 – 200.
- SOMMER, J.: *Možnosti zajištění obrany českých kostelů*. In: Sborník muzea středního Posázaví v Ratajích nad Sázavou a Archeologické společnosti při Katedře archeologie Západočeské univerzity v Plzni, 1, Studentská konference v Ratajích nad Sázavou 23. – 25. 3. 2001, Praha 2001, s. 13 - 17.
- SOMMER, J.: *Na okraj operativního průzkumu a dokumentace historických staveb v NPÚ - několik poznámek a příkladů*. Průzkumy památek 13, 2006, č. 2, s. 131 – 149.
- SOMMER, J.: *Opevněné kostely v Čechách*. Hláska 11, 2000, č. 2, s. 17 – 21.
- SOMMER, J.: *Pokus o edici dokumentace architektonických článků*, Dějiny staveb, Plzeň 2002, s. 150 – 159.
- SOMMER, J.: *Šetrný sondážní průzkum stavební památky*. DaS 21, 1999, č. 5, s. 59 – 60.
- SOMMET, J.: *Věž kostela v Prčici (K poznání úlohy kostela v obraze středověké vesnice)*, Zprávy památkové péče 54, 1994, s. 92 – 94.
- SOMMER, J.: *Věž kostela v Ředhošti a její obranná funkce ve středověku*, Průzkumy památek 5/2, 1998, s. 92 – 99.
- SOMMER, P. – TŘEŠTÍK, D. – ŽEMLIČKA, J.: *Přemyslovci. Budování českého státu*, Praha 2009.
- SOUKUP, P.: *Johann Loserth a český středověk*. In: Německá medievistika v českých zemích do roku 1945. Praha 2004, s. 251 – 272.
- SOUTHGATE, B. C.: *What is History for?* London 2005.
- SPRANDEL, R.: *Fländrisch-lübeckischer Fernhandel und die deutsche Ostsiedlung*. In: Deutsche Ostsiedlung in Mittelalter und Neuzeit (Studien zum Deutschtum im Osten, vydává Kommission zum Studium der deutschen Geschichte und Kultur im Osten na Rheinische Friedrich Willielms-Universität Bonn, sešit 8, Köln - Wien 1971, s. 131n.

- Státoprávní vztahy českého státu a římskoněmecké říše ve středověku a jejich důsledky pro další vývoj.* (Sborník z kolokvia pořádaného Katedrou dějin státu a práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity a The European Society for History of Law), Jaromír Tauchen – Karel Schelle (Eds.), Ostrava 2012.
- STOKLÁSKOVÁ, Z.: *Bertold Bretholz und seine Anti-Kolonisationstheorie.* In: Die böhmischen Länder in der deutschen Geschichtsschreibung seit dem Jahre 1848. Ústí nad Labem 1997, s. 29 – 39.
- STOKLÁSKOVÁ, Z.: *Konvertitova kariéra. Bertold Bretholz a jeho snaha po uplatnění.* In: Německá medievistika v českých zemích do roku 1945. Praha 2004, s. 273 – 287.
- STÖRIG, H. J.: *Malé dějiny filozofie,* Praha 1993.
- STŘEDOVÁ, V.: *Nad metodologickými proměnami české pozitivistické historiografie 20. století.* In: České, slovenské a československé dějiny. [1]. Moderní přístupy k soudobým dějinám. Ústí nad Orlicí 2006, s. 3 – 25.
- STŘEDOVÁ, V.: *Počátky formování konceptu dějin mentalit v české historiografii.* Dolní Břežany 2008, s. 161.
- SUK, J.: *Foucaultův příchod do Čech. „Archeologická“ a „genealogická“ metoda z perspektivy historika.* Soudobé dějiny 11, 2004, č. 4, s. 51 – 65.
- SULITKOVÁ, L.: *Možnosti zpřístupňování archivního materiálu v počítačovém věku.* In: Archivy a zítřek. Sborník příspěvků z konference uspořádané ve dnech 22. - 23. září 1999 v Jindřichově Hradci. Jindřichův Hradec 2000, s. 31 – 36.
- SVÁTEK, J.: *Organizace řeholních institucí v českých zemích a péče o jejich archivy,* SAP 20, 1970, s. 503 – 624.
- SVATOŠ, M.: *Pracovní seminář Historik a databáze. Možnosti a meze využití databázových programů pro historický výzkum.* AUC HUCP 42, 2002 [vyd. 2003], č. 1 – 2, s. 215 – 217.
- SVATOŠ, M.: *Závěrečné shrnutí problematiky využití databázových programů pro historický výzkum.* In: Semináře a studie Výzkumného centra pro dějiny vědy z let 2002-2003. Praha 2003, s. 207 – 211.
- SVOBODA, J.: *Německé bádání o slovanských místních jménech v Německu.* SIPř 46, 1960, č. 5, s. 311 – 312.
- SYNOVCOVÁ-BOROVOČKOVÁ, J. – ZILINSKÁ, B: *Databáze Teritoriální církevní správa v předhusitských Čechách.* In: Církevní topografie a farní síť pražské církevní provincie v pozdním středověku, Colloquia mediaevalia Pragensia 8, J. Hrdina – b. Zilinská (eds.), Praha 2007, s. 9 – 22
- ŠEBEK, J.: *„Být dobrým Němcem i křesťanem“.* Projevy nacionalizace německého katolického prostředí v rámci katolických mládežnických spolků v meziválečném Československu. In: Per saecula ad tempora nostra. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka. Sv. 2. Praha 2007, s. 774 – 778.
- ŠEBEK, J.: *Národnostní problematika v Československu - německá otázka. Kladené otázky a výsledky bádání po roce 1989.* In: Reflexe dějin Československa 1918-1948 v historiografii na počátku 3. tisíciletí. Praha 2008, s. 85 – 95.
- ŠEBEK, J. - KAISEROVÁ, K.: *„Sudetoněmecké dějepiscevtví“ 1918-1960.* ČČH 103, 2005, č. 2, s. 493 – 496
- ŠIMEČEK, Z.: *K metodologii díla Františka Palackého. (Otázka kontinuity bádání).* SIPř 62, 1976, č. 3, s. 211 – 220.
- ŠIMŮNEK, R.: *Německá předválečná a česká poválečná věda: Konfrontace na regionální úrovni. (Na příkladu jihočeské oblasti).* In: Německá medievistika v českých zemích do roku 1945. Praha 2004, s. 147 – 182.
- ŠKABRADA, J.: *Lidové stavby. Architektura českého venkova,* Praha 2005.
- ŠKABRADA, J.: *K možnostem srovnání středověkého a mladšího vesnického domu v Čechách,* Husitský Tábor 10 (1988 – 1991), 1991, s. 67 – 86.
- ŠKABRADA, J.: *Konstrukce historických staveb,* Praha 2003.
- ŠKABRADA, J. – SMETÁNKA, Z.: *Architektura zemědělských usedlostí pozdního středověku v Čechách (Příspěvek k poznání hmotné kultury středověké vesnice),* Archeologické rozhledy 26, 1974, s. 236 – 270.

- ŠKABRADA, J. – SMETÁNKA, Z.: *K metodice povrchového průzkumu raně středověké vesnice*, Památková péče 5, 1974, s. 297 – 306.
- ŠMAHEL, F.: *Idea národa v husitských Čechách*, České Budějovice 1971.
- ŠMAHEL, F.: *Německá medievistika v českých zemích: hledání otázek a nalézání odpovědí*. In: *Německá medievistika v českých zemích do roku 1945*. Praha 2004, s. 7 – 20.
- ŠMERDA, M.: *Západ přijme Slovany*. SIPř 53, 1967, č. 3, s. 165 – 168.
- ŠTAIF, J.: *Historici, dějiny a společnost. Historiografie v Českých zemích od Palackého a jeho předchůdců po Gollovu školu, 1790 – 1900, I – II*, Praha 1997.
- ŠTAIF, J.: *Sociální a kulturní dějiny. Několik poznámek k postmoderní diskuzi*, in: *Kultura jako téma a problém dějepisců*, Brno 2006.
- ŠTECH, V. V.: *V zamlženém zrcadle*. Praha 1969.
- ŠUBRT, J. – PFEIFEROVÁ, Š.: *Kolektivní paměť jako předmět historicko-sociologického bádání*, *Historická sociologie* 1 /2010, s. 10.
- ŠUBRT, J. – VÁVRA, M.: *Které období svých dějin považují Češi za nejvýznamnější?* In: *Historické vědomí jako předmět badatelského zájmu*, *Historická sociologie*, Jiří Šubrt (ed.), Kolín 2010.
- ŠUCH, J.: *Narativní konstruktivismus Haydena Whitea a Franka Ankersmita*. Ostrava 2010, s. 234.
- ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, R.: *O paměti, historii, vědomí a nevědomí. Současná bádání v paměťových studiích*. *Dějiny - teorie - kritika* 4, 2007, č. 2, s. 232 – 255.
- TECHNIK, J.: „*Sudety*“ a tzv. „*Sudetští Němci*“. („*Genealogie*“ těchto pojmenování). *Od Ještěda k Troskám* 12 (28), 2005, č. 3, s. 169 – 172.
- TOMKOVÁ, K.: *Od archeologie k historii a zase zpátky*. *AR* 50, 1998, č. 4, s. 772 – 777.
- TRETERA, I.: *Dějiny filosofie*, Praha 1981.
- TŘEŠTÍK, D.: *Češi a dějiny v postmoderním očistci*, Praha 2005.
- TŘEŠTÍK, D.: *Dějiny jako dějiny společností nebo jako dějiny kultur?* *DaS* 23, 2001, č. 4, s. 29 – 33.
- TŘEŠTÍK, D.: *Faktopisci a dějepisci*. *DaS* 24, 2002, č. 5, s. 36 – 40.
- TŘEŠTÍK, D.: *Kosmova kronika*. Studie k počátkům českého dějepisců a politického myšlení, Praha 1968.
- TŘEŠTÍK, D.: *K poměru archeologie a historie*, *AR* 53, 2001, č. 2, s. 357 – 361.
- TŘEŠTÍK, D.: *Myslit dějiny*, Praha - Litomyšl 1999.
- TŘEŠTÍK, D.: *Mýty kmene Čechů, Tři studie ke „starým pověstem českým“* Praha 2003.
- TŘEŠTÍK, D.: *O dějinách a paměti*, *Dějiny – Teorie – Kritika* I, č. 1, s. 107 – 113.
- TŘEŠTÍK, D.: *Vymyšlení českého národa*. *DaS* 22, 2000, č. 2, s. 41 – 43.
- UHLÍŘ, Z.: *Digitalizace rukopisů a metody historické práce*. In: *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska*. Brno 1999, s. 96 – 103.
- UHLÍŘ, Z.: *Nové technologie, nové metodologie a interdisciplinarita*. In: *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska. Nové prvky ve starých knihách*. Brno 2002, s. 83 – 93.
- UHLÍŘ, Z.: *Teorie a metodologie elektronického zpracování rukopisů a hybridní knihovna*. Praha 2002, s. 324.
- ULIČNÝ, O.: *Poznámky k metodologii nejen společenských věd*. In: *Pohledy do minulosti*. Hradec Králové 1994, s. 313 – 316.
- VAJTAUER, E.: *Český mýthus. Co nám daly dějiny*, Praha 1943.
- VÁLA, J.: *Antropologická studie obyvatel obce Obora u Karlových Varů*. In: *V. Historický seminář Karla Nejdla, Karlovy Vary* 1995.
- VARHANÍK, J.: *Středověký vesnický kostel jako refugium*. In: *Archaeologia historica* 24/99, Brno 1999, s. 313 – 317.

- VAŘEKA, P.: *Archeologie středověkého domu I., Proměny vesnického obydlí v Evropě v průběhu staletí (6. – 15. století)*, Plzeň 2004.
- VAŘEKA, P. a kol.: *Archeologie zaniklých středověkých vesnic na Rokycansku I.* Plzeň 2006.
- VAŠÍČEK, Z.: *Archeologie, historie, minulost*, Praha 2006.
- VAŠÍČEK, Z.: *Přijetí podmínek. Vybrané statě z let 1982-1996.* Praha 1996, s. 262.
- VAŠÍČEK, Z.: *Tvorba pojmu ve společenských vědách*, Věda technika, společnost, 9 (22), 2000, č. 3, s. 39 – 59.
- VOJTĚCH, T.: *Česká historiografie a pozitivismus. Světónázorové a metodologické aspekty*, Praha 1984.
- VOREL, P.: *Základy historické regionalistiky. Metodika výzkumu a interpretace pramenných zdrojů místních a regionálních dějin v českých zemích.* Pardubice 2005, s. 124.
- VOŘÍŠEK, M.: *Podivná věda ve sporu o dějiny. K debatě o společenské úloze českých historiček a historiků.* DaS 25, 2003, č. 4, s. 34 – 38.
- VOŠAHLÍKOVÁ, P.: *Místo biografie v sociálních dějinách.* Studie k sociálním dějinám 8, 2001, s. 53 – 57.
- VOŠAHLÍKOVÁ, P.: *Osobnosti v zrcadle dějin. Teoretické a metodologické otázky biografického výzkumu.* In: Metodické problémy moderní biografistiky. Praha 2010, s. 7 – 10.
- VOŠAHLÍKOVÁ, P.: *Prameny a metody výzkumu dějin mentalit.* Studie k sociálním dějinám 6, 2001, s. 47 – 50.
- WAALWIJK, H.: *Řetěz je tak pevný jako jeho nejslabší článek. Několik myšlenek o řetězených informacích a systémech zřetězených informací z archivního hlediska.* AČ 59, 2009, č. 4, s. 297 – 313.
- WEBER, M.: *Metodologie, sociologie a politika.* Praha 1998, s. 354.
- WEBER, W.: *Die Ausbreitung der deutschen Nationalität in Böhmen*, Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutsche in Böhmen 2.
- WEGER, T.: *Bolko Freiherr von Richthofen a Helmut Preidel. Případová studie o roli archeologů v tzv. vyhnaneckých organizacích po roce 1945.* AR 62, 2010, č. 4, s. 696 – 711
- WEGER, T.: *Češi a Němci v ČSR 1918-1938 - dějiny a vzpomínání.* In: Češi, Němci, Židé v národnostním Československu. Pohledy na školství a vědu. Liberec 2006, s. 11 – 18.
- WEGER, T.: *Symboly a paměť sudetských Němců.* In: Benešovy dekrety. Budoucnost Evropy a vyrovnání se s minulostí. Praha 2003, s. 86 – 94.
- WEHLER, H. U.: *Aus der Geschichte lernen*, München, C.H.Beck 1988. 323 s. [Rec.]: -J.Mk.-, [Marek Jaroslav,] ČČH 89, 1991, č. 4, s. 799.
- WEHLER, H. U.: *Entsorgung der deutschen Vergangenheit. Ein polemischer Essay zum „Historikerstreit“.* München 1988, s. 248.
- WEISER, T.: *Co je teorie chaosu a jaký význam může mít pro vědu o dějinách ve 21. století?* DaS 24, 2002, č. 5, s. 2 – 32.
- WEISER, T.: *Josef Pekařs Rezeption Lamprechts Geschichtslehre. Ein Beitrag zur Modernisierung der tschechischen Geschichtswissenschaft.* Storia della Storiografia 2, 1993, s. 47 – 73.
- WEISER, T.: *K aplikaci kvantitativních metod v oblasti sociálních dějin v československé historiografii.* Studie k sociálním dějinám 3(10), 1999, s. 207 – 242.
- WEISER, T.: *Návrh tezí k teoretické a metodologické inovaci oboru „sociální dějiny“ v české historiografii.* Studie k sociálním dějinám 6, 2001, s. 9 – 21.
- WHITE, H.: *Historický text jako literární artefakt.* In: Tropika diskursu. Kulturně kritické eseje, Praha 2010.
- WIEDEMANN, A.: *Nadace Reinharda Heydricha v Praze*, Praha 2004.
- WIPPERMANN, W.: *Der „deutsche Drang nach Osten“, ideologie und Wirklichkeit eines politistischen Slogwortes [„Německá expanze na východ.“ Ideologie a skutečnost politického hesla]*, Darmstadt 1981.
- WOSTRY, W.: *Das Kolonisationsproblem*, MVGD 60, 1922 s. 16 – 17.

- ZACHOVÁ, J.: *Die Geschichtsschreibung im Mitteleuropa. Projekte und Forschungsprobleme*. ČČH 96, 1998, č. 1, s. 222 – 223.
- ZAORAL, R.: *Palacký a problematika kolonizace*. In: Dílo Františka Palackého. Ostrava 1996, s. 139 – 148.
- ZÁPOTOČNÁ, A.: *Vliv německého osídlení na vývoj místních jmen na území Havlíčkobrodsko a Jihlava*. In: Češi a Němci na Vysočině. Havlíčkův Brod 1998, s. 75 – 142.
- ZEIL, W.: *Práce k dějinám slavistiky a německo-slovanských kulturních vztahů v NDR (1964-1967)*. SIPř 54, 1968, č. 2, s. 144 – 147.
- ZÍBRT, Č.: *Bibliografie české historie*, II, Praha 1902.
- ZILYNSKÁ, B.: *Karl Adolf Constantin Ritter von Höfler jako univerzitní učitel*. In: Německá medievistika v českých zemích do roku 1945. Praha 2004, s. 193 – 224.
- ZWICKER, S.: *Zur Darstellung der Sudetendeutschen in Literatur, Publizistik und Film der Nachkriegszeit in der Tschechoslowakei und Deutschland*. In: Die „Volksdeutschen“ in Polen, Frankreich, Ungarn und der Tschechoslowakei. Osnabrück 2006, s. 391 – 411.
- ŽEMLIČKA, J.: *60 let PhDr. Zdeňka Boháče, CSc.* Zum sechzigsten Geburtstag Dr. Zdeněk Boháč. HG 28, 1995, s. 258 – 264.
- ŽEMLIČKA, J.: *Josef Žemlička - seznam vědeckých prací*. HG 29, 1997, s. 363 – 373.
- ŽEMLIČKA, J.: *K některým problémům studia starších českých dějin do roku 1526*. FHB 5, 1983, s. 329 – 339.
- ŽEMLIČKA, J.: *K životnímu jubileu Zdeňka Boháče*. HG 30, 1999, s. 250 – 253
- ŽEMLIČKA, J.: *K životnímu jubileu Zdeňka Boháče*. MHB 3, 1993, s. 331 – 333.
- ŽEMLIČKA, J.: *Markomané, Němci a středověká kolonizace. (K historiografii jednoho problému české medievistiky)*. ČČH 97, 1999, č. 2, s. 235 – 272.
- ŽEMLIČKA, J.: *Některé problémy středověké kolonizace v Čechách*, in: Mikulovská sympozia 78, Praha 1979.
- ŽEMLIČKA, J.: *Němci, německé právo a transformační změny 13. století (několik úvah a jeden závěr)*, Archeologica historica 28, 2003, s. 33 – 46.
- ŽEMLIČKA, J.: *Úvahy nad vznikem českých a moravských měst*. In: Historia docet. Praha, HiÚ ČSAV 1992, s. 549 – 559.
- ŽEMLIČKA, J.: *Vědecké zasedání „Ke smyslu a možnostem poznávání středověkého vesnického půdorysu“*. MHB 5, 1998, s. 241 – 242.
- ŽEMLIČKA, J.: *Zřízení pracovní skupiny pro dějiny středověkého osídlení*. MaVP 31, 1993, č. 1, s. 49.

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÉ VĚDY**

Strukturovaný životopis

Publikační činnost

29. 3. 2021

Jan Konůpek

Strukturovaný životopis

Titul a jméno:

Mgr. et Mgr. Jan Konůpek

Datum narození:

11. 12. 1979

Místo narození:

Karlovy Vary

Adresa:

Sokolovská 125, 360 05 Karlovy Vary, Česká republika

Telefon:

724 663 693

Email:

konupek.jan@npu.cz

Dosažené vzdělání:

- 1991 – 1998 První české gymnázium v Karlových Varech
- 1999 – 2003 bakalářské studium, studijní program: Historické vědy, studijní obor: Kulturně historická regionalistka, Pedagogická fakulta, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem
- 2003 – 2009 magisterské studium, studijní program: Historické vědy, studijní obor: Kulturně historická regionalistka – stavební historie, Filozofická fakulta, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem
- 2003 – 2009 bakalářské studium, studijní program: Historické vědy, studijní obor: Historie, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova v Praze
- 2010 – 2013 magisterské studium, studijní program: Historické vědy, studijní obor: Historie, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova v Praze
- 2013 – dosud doktorské studium, studijní program: Historické vědy, studijní obor: Historie, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova v Praze

Certifikované kurzy:

- 1998 – 1999 kulturně historický kurz, Pedagogická fakulta, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem
- 2007 – 2008 kurz památkové péče, Národní památkový ústav, ústřední pracoviště v Praze

- 2011 Training program for heritage professionals, International Culture Centre, Krakow
- 2016 – 2017 kurz dějin umění, Ústav pro dějiny umění, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova v Praze.

Institucionální činnost:

- 2002 Magistrát města Karlovy Vary, odbor kultury, lázeňství a cestovního ruchu.
Pozice: referent oddělení památkové péče.
- 2005 – 2009 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Lokti.
Pozice: odborný pracovník - památkář (územní garant).
- 2007 – 2010 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Lokti.
Pozice: odborný pracovník - památkář (územní garant, specialista). Předseda komise pro návrhy na prohlašování věcí za kulturní památky.
- 2010 – 2012 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Lokti.
Pozice: vedoucí oddělení specialistů. Předseda komise pro návrhy na prohlašování věcí za kulturní památky.
- 2012 – dosud Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Lokti.
Pozice: vedoucí odboru péče o památkový fond – zástupce ředitele. Předseda komise pro návrhy na prohlašování věcí za kulturní památky.

Vědecká činnost:

- 2005 – 2011 Institucionální vědecký úkol NPÚ č. 301: *Vědecký výzkum a aplikace metod operativního zpracování stavebně-historických a umělecko-historických průzkumů prováděných při obnově kulturních památek a nemovitostí v památkově chráněných územích.*
Pozice: územní garant
- 2005 – 2011 Institucionální vědecký úkol NPÚ č. 402: *Odborné poznávání, průzkum, vědecké hodnocení, soupis a dokumentace architektonického kulturního dědictví 19. a 20. století.*
Pozice: spoluřešitel
- 2011 Zpracovatel návrhu výzkumného úkolu GAČR „*Středověká venkovská sakrální architektura severozápadních Čech*“. (návrh nebyl přijat)
- 2012 – 2014 Institucionální vědecký úkol NPÚ: *Výzkum a dokumentace hrázděných staveb.*
Pozice: spoluřešitel

2012 – 2015 Institucionální vědecký úkol NPÚ: *Průzkum, dokumentace a prezentace staveb německých architektů první poloviny 20. století na území Karlovarského kraje.*

Pozice: spoluřešitel

2016 – dosud Institucionální vědecký úkol NPÚ: *Průzkum, dokumentace, hodnocení a prezentace architektury 20. století. Architektura 20. století – regionální specifiky, průzkum, dokumentace, hodnocení.*

Pozice: územní garant

Publikační činnost:

HORVÁTHOVÁ, Jana – KONŮPEK, Jan: *Historismus ve venkovském prostředí Karlovarského kraje*, in: Svorník 8, 2010, s. 133–146.

KONŮPEK, Jan (spoluautor): *Svatý Mikuláš pod Krudumem*, Karlovy Vary 2007.

KONŮPEK, Jan – ZEMAN, Lubomír: *Dispozice kostelní stavby jako pramen k dějinám středověkého osídlení – meze a limity vypovídací schopnosti*, in: Svorník 10, 2013, s. 5 – 32.

KONŮPEK, Jan (spoluautor): *Proměny montánní krajiny. Historické sídelní a montánní struktury Krušnohoří*, Loket 2013.

KONŮPEK, Jan (spoluautor): *Bastionové pevnosti – průzkumy a opravy, Ústí nad Labem* 2014.

KONŮPEK, Jan: *Kostelní stavba jako místo paměti. Příběh kostela sv. Urbana*. In: Svorník 13, 2015, s. 7 – 19.

ZEMAN, Lubomír – KONŮPKOVÁ HORVÁTHOVÁ, Jana – KONŮPEK, Jan – ČERNÝ, Zbyněk – HANZLÍK, Jan: *Heimatstil v severozápadních Čechách*. In: *Sborník muzea Karlovarského kraje*, ročník 23, Cheb 2015, s. 173 – 226.

ZEMAN, Lubomír – NĚMEC, Richard – KONŮPEK, Jan – KONŮPKOVÁ HORVÁTHOVÁ, Jana – ČERNÝ, Zbyněk – KRSEK, Martin – ZEMAN, Jaroslav: *Specifické architektonické styly česko-německého pohraničí – architektura doby nacionálního socialismu (1938–1945)*. In: *Sborník muzea Karlovarského kraje*, ročník 24, Cheb 2016, s. 7 – 73.

KONŮPEK, Jan: *Užití hrázděné konstrukce v rámci kostelní stavby na příkladech z Lubského újezdu*. In: Svorník 14, 2016, s. 155 – 170.

KONŮPEK, Jan – ZEMAN, Lubomír: *Revize a reidentifikace kulturních hodnot památkově chráněných území na příkladu západočeských lázeňských měst*, in: *Monumentorum Tutela* 27, 2018, s. 157 – 172.

KONŮPEK, Jan – ZEMAN (eds), Lubomír: *Architektura ve službách vlasti a národa. Specifické architektonické styly česko-německého pohraničí*, (v tisku).

Přednášková činnost:

- KONÚPEK, Jan: *Sakrální architektura na území historického Loketska ve 13. století*, příspěvek na konferenci dějiny staveb 2006, 31. března - 2. dubna 2006.
- KONÚPEK, Jan: *Kostel sv. Urbana v karlovarských Rybářích jako příklad vytunelované památky*. Příspěvek na konferenci obec a kulturní dědictví v 21. století, Karlovy Vary, 6. – 8. 4. 2006.
- KONÚPEK, Jan: *Kostel sv. Urbana v Karlovarských Rybářích*, příspěvek na 1. pracovním setkání odborných pracovníků NPÚ Karlovarského, Ústeckého a Libereckého kraje, Hory u Lokte, 8. - 9. 9. 2006.
- KONÚPEK, Jan – ZEMAN Luboš – KLSÁK, Jiří: *Kostel sv. Máří Magdalény v Boru u Ostrova*, příspěvek na konferenci dějiny staveb 2008, 28. - 30. 3. 2008.
- KONÚPEK, Jan: *Legitimita historizujícího přístupu k novostavbám v památkově chráněných územích*, diskusní příspěvek na dvoudenní pracovní dílně zaměstnanců NPÚ na téma „Plošně památkově chráněná území (památkově chráněné rezervace a zóny)“, Liberec 25 – 26. 11. 2008.
- HORVÁTHOVÁ, Jana - KONÚPEK, Jan: *Historismus ve venkovském prostředí Karlovarského kraje*, přednáška na 8. specializované konferenci stavebně historického průzkumu – *Historismy*, Děčín 9. – 12. 6. 2009.
- KONÚPEK, Jan – STAŇKOVÁ, Daniela: *Bor, kostel sv. Máří Magdaleny - nové poznatky ze stavebně historického vývoje*, konference dějiny staveb 2010, 26. - 28. 3. 2010 (poster).
- KONÚPEK, Jan: *Kostely s chórovou věží na území Karlovarského kraje*, konference „Vlastnické kostely, dvorce, sídla a vývoj raných elit ve střední Evropě“, 26 – 28. 5. 2010, Kutná Hora (poster).
- KONÚPEK, Jan – ZEMAN, Lubomír: *Dispozice kostelní stavby jako pramen k dějinám středověkého osídlení – meze a limity vypovídací schopnosti*, příspěvek na 9. specializované konferenci stavebně historického průzkumu – *Sakrální architektura*, Jindřichův Hradec, 7. – 10. 6. 2011.
- HORVÁTHOVÁ, Jana - KONÚPEK, Jan: *Cheb - Bastionová opevnění*, konference pořádaná Národním památkovým ústavem - územním odborným pracovištěm v Ústí nad Labem, Klubem vojenské historie Terezín a památníkem Terezín, Terezín. 6 – 7. 9 2012.
- KONÚPEK, Jan: *Kostelní stavba jako místo paměti. Příběh kostela sv. Urbana*, příspěvek na 13. specializované konferenci stavebně historického průzkumu – *Otisk života v historických stavbách*, Slaný, 17. – 20. 6. 2014.
- KONÚPEK, Jan: *Užití hrázděné konstrukce v rámci kostelní stavby na příkladech z Lubského újezdu*, příspěvek na 14. specializované konferenci stavebně historického průzkumu – *Roubené a hrázděné konstrukce*, Loket, 16. – 19. 6. 2015.

Expoziční činnost:

KONÚPEK, Jan – ZEMAN, Lubomír: Výstava s doprovodným přednáškovým cyklem: *Feuda extra curtem. Zahraniční léna království českého*, Cheb 2017.

KONÚPEK, Jan – ZEMAN, Lubomír: Expoziční libreto a katalog výstavy: *Architektura ve službách vlasti a národa. Specifické architektonické rysy česko-německého pohraničí*. 2019.

+